

T.C.
İSTANBUL AYDIN ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

KÜLTÜRÜN KALIPLAŞMIŞ DÜŞÜNCELERE ETKİSİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Rafiga HAJİYEVA

Sosyoloji Ana Bilim Dalı
Sosyoloji Programı

ARALIK, 2023

T.C.
İSTANBUL AYDIN ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

KÜLTÜRÜN KALIPLAŞMIŞ DÜŞÜNCELERE ETKİSİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Rafıga HAJİYEVA
(Y2012.360009)

Sosyoloji Ana Bilim Dalı
Sosyoloji Programı

Tez Danışmanı: Doç. Dr. Gökçen ÇATLI

ARALIK, 2023

ONAY FORMU

ONUR SÖZÜ

Yüksek Lisans tezi olarak sunduğum “Kültürün Kalıplaşmış Düşünelere Etkisi ” adlı çalışmanın, tezin proje safhasından sonuçlanmasına kadarki bütün süreçlerde bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurulmaksızın yazıldığını ve yararlandığım eserlerin Kaynakça’da gösterilenlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanılmış olduğunu belirtir ve onurumla beyan ederim. (13/12/2023 .

Rafiga HAJIYEVA

ÖNSÖZ

Bu çalışmanın tüm aşamalarında kıymetli görüş ve önerileriyle bana destek olan ve beni yüreklendiren çok değerli danışmanım Doç. Dr. Gökçen Çatlı'ya en içten teşekkürlerimi ve saygılarımı sunarım. Bu süreç boyunca bana olan desteğini esirgemeyen ve çalışmama değerli görüşleriyle katkı sunan Burcu Güdücü ve Ufuk Özcan'a teşekkür ederim. Lisansüstü eğitimim boyunca bana olan desteğini hiç esirgemeyen değerli dostlarıma, ismini saymadığım tüm meslektaşlarıma ve destekleğini sürekli hissettiğim değerli eşim Vusal Orucov`a teşekkürlerimi sunarım. Son olarak, her zaman sabır ve fedakarlıklarıyla yanımda olduklarını hissettiren ve haklarını asla ödeyemeyeceğim annem Vusale Seyidli, babam Cemil Hacıyev ve kardeşim Aytac Hacıyeva'ya sonsuz teşekkür ederim.

ARALIK, 2023

Rafıga HAJİYEVA

KÜLTÜRÜN KALIPLAŞMIŞ DÜŞÜNCELERE ETKİSİ

ÖZET

Stereotipler, bir kişinin bir bütün olarak dünya hakkında bir fikir oluşturmasına, dar sosyal, coğrafi ve politik dünyasının sınırlarının ötesine geçmesine izin verir. Kural olarak, Stereotiplerin oluşumunun nedeni, belirli bir topluluğun temsilcilerinin davranışlarını, sınırlı ufukları vb. belirleyen ulusal ve kültürel özelliklerin cehaletidir. Stereotipler, diğer kültürlerin temsilcilerinin davranış kalıpları hakkında belirli beklentileri gerektirir. Bununla birlikte, Stereotipler, kural olarak ne ulusal karakterle ne de insanların kendileri hakkındaki fikirleriyle aynı değildir. Stereotipler, belirli bir insan veya kültürün en tipik özellikleri ortaya çıktığında ve bu karakteristik özellik ve niteliklere bağlı olarak gruplara (kategoriler) ayrıldığında, görüşlerini kültürlerarası veya etnik gruplar arası temaslara borçludur. Bir halkın veya kültürünün tipik özellikleri hakkında genelleştirilmiş fikirler olan etno-kültürel Stereotipler yavaş yavaş bu şekilde oluşur. Bu çalışma, kültürel bir fenomen olarak stereotipin çeşitli yönlerini inceleme girişimidir. Çalışmanın amacı, kültürel bir fenomen olarak stereotipin çeşitli yönlerine dair bütüncül bir bakış açısı ve teorik analiz geliştirmektir. Bu yönde incelenen kültürel alan eski geniş tarihe ve kültüre sahip Azerbaycan bölgesidir.

Anahtar Kelimeler: Kalıplaşmış Düşünceler, Kültürlerarası iletişim, Azerbaycan Kültürü

THE EFFECT OF CULTURE ON STEREOTYPES

ABSTRACT

Stereotypes allow a person to form an opinion about the world as a whole, to go beyond the boundaries of his narrow social, geographical and political world. As a rule, the reason for the formation of stereotypes is the behavior of representatives of a particular community, their limited horizons, etc. It is the ignorance of national and cultural characteristics that determines it. Stereotypes require certain expectations about the behavior patterns of representatives of other cultures. However, stereotypes, as a rule, do not coincide neither with national character nor with people's ideas about themselves. Stereotypes owe their appearance to intercultural or interethnic contacts, when the most typical features of a particular people or culture appear and are divided into groups (categories) depending on these characteristics and qualities. This is how ethno-cultural stereotypes are gradually formed, which are generalized ideas about the typical features of a people or its culture. This study is an attempt to examine various aspects of stereotype as a cultural phenomenon. The aim of the study is to develop a holistic view and theoretical analysis of various aspects of stereotype as a cultural phenomenon. The cultural area studied in this direction is the Azerbaijan region, which has an old, extensive history and culture.

Keywords: Stereotypes, Intercultural communication, Azerbaijan Culture

İÇİNDEKİLER

Sayfa

ONUR SÖZÜ	i
ÖNSÖZ.....	ii
ÖZET.....	iii
ABSTRACT	iv
İÇİNDEKİLER	v
ÇİZELGELER LİSTESİ.....	vii
I. GİRİŞ	1
A. Araştırmanın Konusu ve Önemi	1
B. Araştırmanın Amacı.....	4
C. Literatür Taraması	5
II. KÜLTÜRLERARASI İLETİŞİM VE KÜLTÜREL KALIPLAR.....	9
A. Kültür Kavramı	9
B. Kültürlerarası İletişim.....	12
C. Kültürlerarası İletişim Kuramları	15
1. Edward T. Hall'un Yüksek ve Düşük Bağlamlı Kültür Ayrımı	16
2. Geert Hofstede ve Kültürel Boyutlar	18
3. Florence Kluckhohn ve Fred Strodtbeck'in Değer Yönelimleri Teorisi	18
4. Hirsch'in kültürel okuryazarlık teorisi	22
D. Kültürlerarası İletişimi Etkileyen/Engelleyen Faktörler.....	22
1. Stereotipleştirme	23
2. Önyargı	25

3. Etnomerkezcilik	26
4. Ayrımcılık	28
III. KALIPLAŞMIŞ DÜŞÜNCELER	30
A. Kalıplaşmış Düşünceler (Streotipler)	30
B. Kalıplaşmış Düşüncelerin Kültürel Açıdan sınıflandırılması.....	33
C. Kalıplaşmış Düşüncelerin işlevleri	35
1. Yargı Üretmek	38
2. Beklenti Tahmini	39
D. Kalıplaşmış düşünce kaynakları	40
E. Bir Kolektif Bilinç Biçimi Olarak Kalıplaşmış Düşünceler	41
1. Kalıplaşmış Düşünceler ve Önyargılar	43
2. Cinsiyet kalıpyargıları ve Kalıpyargılama ve kadın hakları	45
IV. KALIPLAŞMIŞ DÜŞÜNCELER VE KÜLTÜR İLİŞKİSİ. AZERBAJCAN ÖRNEĞİ	48
A. Araştırmanın Yöntemi	48
B. Örneklem	49
V. BULGULAR.....	51
VI. SONUÇ.....	84
VII.KAYNAKLAR	89
ÖZGEÇMİŞ.....	98

ÇİZELGELER LİSTESİ

Sayfa

Çizelge 1. Dört temel soru ve cevaplarına yansıyan değer yönelimleri.	20
Çizelge 2. İnsan Doğasının Doğası sorusunu cevaplarken olası yönelimler.....	21
Çizelge 3. Örneklem ile ilgili bilgi	50
Çizelge 4. Katılımcıların stereotipler hakkındaki görüşlerine dayalı tablo.....	57
Çizelge 5. Katılımcıların stereotiplerin oluşumundaki bireysel, toplumsal ve kültürel faktörler hakkındaki görüşlerini özetleyen tablo.....	63
Çizelge 6. Katılımcıların birebir ilişkilerin kurulmasında stereotiplerin etkisi hakkındaki görüşlerini özetleyen tablo	70
Çizelge 7. Katılımcıların kişilerarası iletişim sürecini engelleyen ön yargıların oluşmasında en baskın stereotipler hakkındaki görüşlerini özetleyen tablo.....	75
Çizelge 8. Katılımcıların farklı kültürlere sahip bireyler arasındaki iletişim sürecinin etkin olarak gerçekleşmesine engel olan stereotipler hakkındaki görüşlerini özetleyen tablo	79

I. GİRİŞ

A. Araştırmanın Konusu ve Önemi

Toplum, bir bütün olarak, karmaşık bir sosyo-kültürel sistem olarak işlev görebilmek için insan davranışı adına bir çerçeve oluşturmalıdır. Davranış çeşitli mekanizmalar tarafından düzenlenir. Ancak ana düzenleyici faktör, toplumda var olan temel değerler ve davranış normlarıdır. Günlük yaşamda, davranış kalıpları yaşam biçimini dengeler ve düzene sokar. Bir kişi değişkenlik için çaba gösterse de davranış çeşitliliği asla sınırsız değildir. Birleşme eğilimi, ortak (grup için) davranış programlarının geliştirilmesinde kendini gösteren davranış seçeneklerini düzenlemeyi amaçlamaktadır. Bir kişinin kültüre dahil edilmesi, kabul edilen davranış ve iletişim normlarının özümsemesiyle başlar. Sosyalleşme sürecinde, davranışsal bir çizgi geliştirmeye yönelik algoritmalar yayınlanır. Belirli bir kültürün özelliklerini, değişikliklerini oldukça doğru ve çok farklı bir şekilde yansıtan bu taraftır.

Toplumsal temsillerin kurucu unsurları olarak Stereotipler, yansıttıkları inanç ve bilgilerden ve aynı zamanda duygusal yatırımlar olduklarından kültürlerarası bilgede oldukça önemlidir; bu nedenle tarafsız bir karaktere sahip olamazlar. Tarafsızlığın olmaması ve yaklaşık karakterleri nedeniyle, ulusal veya etnik Stereotipler olumlu veya olumsuz olanlar, çelişkili durumlara yol açabilir. Kültürlerarası durum genellikle genel kültürel özelliklerin karşılaştırılmasına indirgenir. Stereotipler genellikle hatalı genellemeler ve hatta başka bir grubun değerlerinin yanlış yorumlanmasıdır; fakat aynı zamanda kültürel özgüllüğün unsurları hakkında ek bilgi getirirler. Bilgi ve kültürlerarası oluşum yoluyla kültürlerarası durumlardaki etkileşimleri geliştirmek için analiz etme ve çözümler sunma kaygıları olmuştur.

Mevcut kültürlerin çeşitliliği ve çeşitli sosyo-kültürel gruplar arasında hızla artan daha yakın iletişim ihtiyacı, kültürler arası iletişim sorununa yol açmaktadır. Azerbaycan'ın yabancı kültürel etkiler tarafından boğulmuş olması nedeniyle,

yerel bilimsel düşünce için de geçerli hale geliyor. Ancak kültürlerin ayırt edici özelliklerini dikkate almadan karşılıklı anlayış imkansızdır. Kültürün ayırt edici özelliklerini gösteren dış etkenlerden biri de kalıplaşmış davranış kalıplarıdır. Kültürel standartlar insan yaşamının tüm alanlarını kapsar ve özel sembolik biçimlerde ifade edilir: törenler ve ritüeller, sanatsal stiller ve dini kurallar, bilinç ve davranış kalıpları, dünya görüşü ve yaşam biçimi sistemleri. Tüm sembolik biçimler sistemini karşılıklı anlayış ve kabul alanına getiren iletişimidir.

Daha genel bir değerlendirmede, kültür bütünsel bir eğitim işlevi görür. Bu, yalnızca tek tip davranış kurallarının değil, aynı zamanda ortak bir hafızanın ve dünyanın tek bir resminin geliştirilmesini de ima eder. Kültürler arası iletişim, yalnızca farklı kültürel varlıklar arasında karşılıklı anlayış ve iletişim anlamına gelmez, aynı zamanda kendi ayırt edici özellikler kümesini oluşturan kültürel bölgelerin manevi yakınlaşmasını da gerektirir. İletişim, modern kültürlerin sadece gerekli bir varoluş biçimi değil, aynı zamanda bu kültürleri "okuma" ve anlama sürecidir. Değer-normatif bir sistem temelinde toplumda gelişen stereotipler, adeta diğer kültürleri anlamamanın bir "anahtarıdır". Kültüre başka değerler yaratmış insanların bakış açısından bakmanıza izin verirler. Kalıplaşmış düşünceler, iletişimin yürütülmesine yardımcı olur. Kültür çeşitliliğinin yeterli bir ifadesiyle dolu olan, çeşitli davranışsal stereotiplerin çok sesliliğidir.

Stereotip kültürel bir olgudur. Stereotip davranış biçimleri, belirli eylem algoritmalarına dayalı olarak, sosyal deneyimi aktarmanın bir aracı olarak hizmet eden, nispeten istikrarlı, tekrarlayan herhangi bir faaliyet eylemini içerir. Örneğin, ritüeller, gelenekler, görgü kuralları, çalışma gelenekleri, oyunlar, tatiller, eğitim ve daha fazlası buraya dahildir. Etnik, ulusal, dini Stereotipler, insanlığın küresel sorunlarından biri olan etnik çatışmalarla ilişkilidir. Stereotipler, bir kişinin bir bütün olarak dünya hakkında bir fikir oluşturmasına, dar sosyal, coğrafi ve politik dünyasının sınırlarının ötesine geçmesine izin verir. Kural olarak, Stereotiplerin oluşumunun nedeni, belirli bir topluluğun temsilcilerinin davranışlarını, sınırlı ufukları vb. belirleyen ulusal ve kültürel özelliklerin cehaletidir. Stereotipler, diğer kültürlerin temsilcilerinin davranış kalıpları hakkında belirli beklentileri gerektirir. Bununla birlikte, Stereotipler, kural olarak ne ulusal karakterle ne de insanların kendileri hakkındaki fikirleriyle aynı değildir.

Stereotipin çeşitli yönleri ve ilgili konular üzerine araştırma birçok nedenden dolayı önemlidir. Bir stereotip, kaçınılmaz olarak, bireyin iradesine ek olarak, tüm bilinç seviyelerinde kendini gösteren benzersiz bir olaydır: sosyal etkileşimlerin görüntüleri, nesnelere eylemler, doğal ve kültürel bağlantılar, insanlarla doğrudan temaslar ve eylemlerle çalışırken herhangi bir aktivitenin Stereotipler ruh düzeyinde gözlenir ve davranışı doğrudan etkiler. Stereotipler sadece bireylerin değil, grupların, kültürlerin, etnik grupların ve toplumların davranışlarını da belirleyen formlardır.

Stereotip olgusu ve stereotipleşme süreci, insanlık tarihi boyunca belirli özellikler dikkate alınarak gözlemlenebilmektedir. Bununla birlikte, bir Stereotip kavramının yanı sıra Stereotipleşme olgusuyla ilgili bir takım problemler sadece XX yüzyılda ortaya çıktı. Mevcut aşamada, bu alanlardaki araştırmalar özellikle önemli olmaya devam etmektedir. Stereotip çalışmaları, politik ve ticari amaçlar için kullanılır, çünkü bir stereotip, bir nesne hakkındaki diğer "daha az önemli" bilgi unsurlarını basitleştirerek, azaltarak, bilginin etkili, etkileyici bileşenlerini vurgulayarak tek bir duygusal arka planın belirli bir uyarıcısı olabilir.

Toplumun ekonomik, politik, sosyal, ideolojik ve hayatın diğer alanlarındaki birey ve grupların pratik eylemlerini etkileyen düşünce kalıplaşması bazı durumlarda toplumsal gelişmeyi azaltır, aynı zamanda önemli manevi ve maddi hasara da neden olur. Bireysel ve toplumsal bilincin doğal, belirlenmiş bir fenomeni olan stereotipler bazen tehlikeli bir fenomen haline gelir. Bu bağlamda, kalıplaşmış düşünce olgusunun incelenmesi ve kalıplaştırılma sorunu, çeşitli bilgi alanlarının teorik ve metodolojik temellerinin derinleştirilmesiyle ilişkilidir ve ayrıca geniş bir sosyal ve pratik öneme sahiptir. Stereotip olgusunun kapsamlı bir analizi, stereotipleri etkilemenin yolları ve yöntemleri, bunların oluşum ve yıkım mekanizmaları, modern bilim ve pratiğin ihtiyaçlarından kaynaklanmaktadır.

Kalıplaşmış düşünceler, kültürün bileşenlerinden biridir. Bir yandan normatif bir değer sistemi temelinde oluştururlar, diğer yandan yaşam biçiminin, iletişimin ve davranışın ayırt edici özelliklerini belirlerler. Bu çalışmada amaç, kalıplaşmış düşünce yargılarının kültürel çalışmalar bağlamındaki yerini ele almaktır. Çalışmanın konusu, kalıplaşmış düşüncelerin kültürel bağlamda incelenmesidir.

B. Araştırmanın Amacı

Dünyayı kendi ana kültüründe hâkim olan fikir, tutum ve değerlere göre algılayan bir kişi, onlara göre davranır. Bu nedenle, insanların dünya hakkındaki fikirleri her zaman göreceli ve çeşitlidir ve kişinin doğup büyüdüğü kültüre bağlıdır. Başka bir kültürün temsilcisinin belirli bir sosyokültürel bağlamda neden bu şekilde davrandığını anlamak için öncelikle bu dünyayı nasıl algıladığını anlamalı, duruma onun gözünden bakmalı ve algısının nasıl çalıştığını hayal etmelidir.

Bir kültürün temsilcilerinin davranışlarını diğerinin temsilcileri tarafından yorumlama sürecinde, gündelik atfın içeriği büyük ölçüde tarafların her birinin diğeri hakkındaki Stereotip fikirleri tarafından belirlenir. Bu tür temsillerin temeli, çeşitli insan kategorilerinin, aralarındaki benzer nitelikleri abartarak ve farklılıkları göz ardı ederek basitleştirilmiş zihinsel temsillerinden oluşur. Diğer uluslarla karşılaştırma, her birinin kendi bireyselliğini hissetmesine yardımcı olur.

Stereotipik temsiller genellikle, her yeni gerçeği veya durumu daha derinden yorumlama fırsatına sahip olmadığında veya bilinçli olarak böyle bir yaklaşımdan saptığında bir kişiye çekilir. Farklı kültürlerin temsilcileri arasındaki iletişim sürecinde, Stereotip fikirler önemli bir yer tutar. Diğer halkların ve kültürlerin temsilcileriyle buluştuğunda, bir kişi genellikle davranışlarını kendi kültürleri açısından algılamak, “onları kendi ölçütleriyle ölçmek” için doğal bir eğilim gösterir. Aynı zamanda muhatabı hızlı ve doğru bir şekilde değerlendirme yeteneği olmadan, farklı bir sosyal ve kültürel ortamda gezinmek zordur. Çoğu zaman, bir yabancı dilin yanlış anlaşılması, jestlerin sembolizmi, yüz ifadeleri ve diğer davranış unsurları, eylemlerinin anlamının çarpık bir yorumuna yol açar, bu da uyanıklık, küçümseme, düşmanlık gibi olumsuz duygulara yol açar. Olumsuz durumlardan kurtulmanın gerçek yolu, diğer insanların yargılarını, varsayımlarını ve değerlendirmelerini oluşturmaya yardımcı olan bir tür ipucu haline gelen Stereotiplerdir.

Stereotipler, belirli bir insan veya kültürün en tipik özellikleri ortaya çıktığında ve bu karakteristik özellik ve niteliklere bağlı olarak gruplara (kategoriler) ayrıldığında, görünüşlerini kültürlerarası veya etnik gruplar arası temaslara borçludur. Bir halkın veya kültürünün tipik özellikleri hakkında

genelleştirilmiş fikirler olan etno-kültürel Stereotipler yavaş yavaş bu şekilde oluşur.

Bu çalışma, kültürel bir fenomen olarak stereotipin çeşitli yönlerini inceleme girişimidir. Çalışmanın amacı, kültürel bir fenomen olarak stereotipin çeşitli yönlerine dair bütüncül bir bakış açısı ve teorik analiz geliştirmektir. Bu yönde incelenen kültürel alan eski geniş tarihe ve kültüre sahip Azerbaycan bölgesidir. Bu amaca ulaşmak için aşağıdaki hedefler belirlendi:

- Stereotip kavramının köklerinin incelenmesi, bilişsel işlevinin analiz edilmesi;
- Kültür modelleri hakkında Stereotip fikirlerin özelliklerini göstermek ve kültürlerarası iletişimi sorununu Doğu-Batı ikiliği örneğinde analiz etmek;
- Etnokültürel stereotiplerin çeşitli modifikasyonlarını göz önünde bulundurarak kültürel faaliyet türleri olarak yaratıcı ve Stereotip faaliyetler hakkında modern felsefi fikirleri sistematize etmek ve analiz etmek.

Çalışmanın evreni bilinç ve davranış stereotiplerinin sosyokültürel bileşeni olarak belirlenmiştir. Araştırmanın örneklemini Azerbaycan Cumhuriyetinde kalıplaşmış düşünceler ve kültür ilişkisinin incelenmesidir.

C. Literatür Taraması

Bu çalışmanın teorik ve metodolojik temeli, felsefe, kültürel çalışmalar, tarih, doğu çalışmaları, sosyoloji, psikoloji vb. çeşitli alanlarda yapılan araştırmalardır. Çalışmanın teorik önemi, kültürel stereotiplerin kültürün gelişimi üzerindeki etkisinin incelenmesinin, sosyal çatışmaları çözmek için bir dilin geliştirilmesinde kültür teorisinin olanaklarının belirlenmesine katkıda bulunması gerçeğinde yatmaktadır. Sunulan yaklaşım, etnik, cinsiyet ve diğer alt kültür tanımlarının, başlangıçta verilen statik bir oluşumdan çok, sosyokültürel ilişkilerin dinamiklerinin bir türevi olarak anlaşılmasına katkıda bulunur.

Neculaesei (2017), Kültürel Stereotipleri – Bosche'nin Görüşünün Yeniden Canlandırılmasına yönelik çalışma yürütmüşlerdir. Kültürel stereotiplerin analizi,

farklı bilgi alanları için önemlidir. Genellikle psikolojinin bu konularla ilgilendiği kabul edilir, ancak bu konu bazı ekonomik alt alanları da ilgilendirmektedir. Bu alt alanlardan biri, kültüre özgü unsurları ve kültürel farklılıkları vurgulamak için kültürler arası tanı modelleri sağlamaya ve yönetimde bunları değerlendirmek için öneriler sunmaya çalışan kültürlerarası yönetimidir. Tutumlar, değerler, sosyal normlarla ve dolayısıyla kültürel özel yönleri yakalama yetenekleriyle olan bağlantıları nedeniyle kültürel stereotiplerin analizine dayanan kültürlerarası tanı modelleri bile vardır. Bu makalede sunulan Bosche yaklaşımı bu kategorinin bir parçasıdır. Sonuçlar kültürel özgünlük açısından pek aydınlatıcı olmasa da yazar benlik stereotipleri ve hetero-Stereotipler arasındaki farkları fark etti, vurgulanan kavramsal, metodolojik ve epistemolojik yönler, gelecekteki kültürlerarası çalışmalarda değerlendirilmelerine izin veren özel bir öneme sahiptir.

Langenhove, ve Harré (1994) kültürel stereotipler ve konumlandırma teorisini incelemişler. Bu çalışma, kültürel Stereotipleştirme konusunda ortaya çıkan yeni bir teorik şema olan konumlandırma teorisinin uygulamasını ele almaktadır. İlk olarak, 'kültürel stereotip' kelimesinin eleştirel bir kavramsal analizi sunulmaktadır. İkinci olarak, konumlandırma teorisinin temel ilkeleri özetlenmiştir. Son olarak, kültürel stereotip kavramını analitik olarak rafine etmek için konumlandırma teorisi çerçevesinin nasıl kullanılabileceği gösterilmiştir. Makalenin ana sonucu, sosyal psikolojide, kültürel stereotip kavramının kavramsal olarak belirsiz ve bulanık bir şekilde kullanıldığı ve gerekli kavramsal iyileştirmelerle, sosyal psikologlar isterse stereotipler üzerine diğer araştırma gündemlerinin ele alınması gerektiğidir.

Greenberg ve Baron (1997:76), insani stereotipleştirme eğilimiyle birlikte hedef kolektifin veya üyelerinin imajını bozabilecek beş algısal önyargıyı listeler. Bunlar: 1. Temel yükleme hatası, 2. Halo etkisi, 3. Benzer cilt etkisi, 4. İlk izlenim hatası ve 5. Seçici algılama olgusu.

Enderstein ve Boonzaier (2015), kendilerini Siyah Beyaz olarak tanımlayan ve Güney Afrika'da yaşayan genç babaların anlatıları aracılığıyla babaların Stereotiplerini incelemiştir. Bu çalışmaya katılanların tümü 16 ila 20 yaş arasındaki ergenlerin babalarıdır. İstisnasız, genç Güney Afrikalı babalar babalığı esas olarak bir sağlayıcı rolü olarak algılamışlardır. Genç yaşları göz önüne

alındığında, mali ve istihdam önceliklerini önemli ölçüde değiştiren, ailelerine yeterli bir şekilde sağlamak için büyük bir baskı hissettiklerini bildirdiler.

Este ve Tachble (2009) ile Roer-Strier ve meslektaşlarının (2005) sonuçlarına göre, sağlayıcı Stereotipsi göçmen nüfus içindeki istihdam durumundan da etkilenebilir. Daha özel olarak, Kanada ve İsrail'e göç eden Rus, Etiyopyalı, Çinli, Güney Amerikalı, Yugoslavyalı, Bosnalı ve Güneydoğu Asyalı (Hindistan, Nepal ve Pakistan) babalar (Roer-Strier ve diğerleri, 2005), Sudanlı ve Kanada'ya göç eden Rus babalar (Este ve Tachble, 2009), işsizlik ve vasıfsız işlerde istihdamı, yoksul bir sağlayıcı olma algısına katkıda bulunan bir faktör olarak tanımladılar. Bu babalar, işsizliğin sıklıkla kişisel bir başarısızlık olarak yaşandığını bildirmiştir. Bununla birlikte, işsizlik bazen babalık kimliğini yeniden yapılandırmak için bir fırsat olarak da görülmüştür (Strier, 2014). Örneğin, İsrail'in kuzeyinde yaşayan Filistinli Arap İsrailli babalar, iyi bir ekmek kazanan olma ideallerinden çok ilgili babalık idealleriyle özdeşleştiler. Bu babalar tarafından bildirilen yüksek işsizlik oranları, “geçimini sağlayan baba” Stereotipsini, iyi bir baba olmanın ne anlama geldiğine dair ulaşılmaz bir ideal haline getirmiş olabilir. Bu nedenle, Strier (2014), göçün babaların babalığa yaklaşımında bir değişikliğe neden olabileceğini, özellikle de işsizliğin çocuklarla daha büyük bir bakıcı rolü oynamak için daha fazla zaman bırakması nedeniyle, tahminde bulunmuştur.

Khan, Benda ve Stagnaro (2012) “Stereotyping from the Perspective of Perceivers and Targets” başlıklı çalışmalarında, stereotiplerin karmaşıklığını hedef ve algılayan perspektiften anlamaya yönelik içgörü sağlamaya odaklanmaktadır. Bu çalışma, sosyolojik yaklaşımı kullanarak önyargıların azaltılmasına ışık tutmaktadır. Çalışma, stereotiplerin etkilerinin özellikle damgalanmış grupların üyeleri için olumsuz olabileceğini ortaya koydu. Anlamlı gruplararası sosyal etkileşimler, önyargıların ve Stereotiplerin dayattığı olumsuz etkiyi azaltmanın yollarını sunar. Sonuç olarak, bu çalışma, stereotiplerin algılayan için işlevsel olarak yararlı görülebileceği gerçeği bağlamında katkı sağlamaktadır. Var olan stereotipler de algılayan için tehlikeli olabilir. Kendini pekiştirme olarak oluşturulduğunda, Stereotipler istemeden doğru yargılara ve ayrımcı davranışlara yol açabilir. Bu çalışma, kalıp yargıların hedef için nasıl

olduğu, toplumlarda kalıp yargıların ne şekilde oluşturulduğu konusunda aydınlatmaktadır.

Narissra M. Punyanunt-Carter (2008), "Televizyonda Afro-Amerikan Portrelerinin Algılanan Gerçekçiliği" başlıklı çalışmasında kitlesel izleyiciler tarafından izlenen Afro-Amerikan filmleri aracılığıyla bir yetiştirme araştırması yöntemi kullanarak, televizyon izleyicileri tarafından Afrikalı-Amerikalıların televizyonda tasvirine ilişkin belirli temalarla ilgili olarak algılanan gerçekçiliği analiz etmek için tasarlanmıştır. Yıllardır medya, Afrikalı Amerikalıların televizyondaki temsillerini eleştiriyor çünkü televizyon izleyicilerini etkileyebilir. Genel olarak, literatür, televizyondaki Afro-Amerikan görüntülerinin miktarının bile arttığını öne sürüyor. Bu görüntülerin kalitesi; örneğin, Afrikalı Amerikalılar genellikle olumsuz Stereotip kişilik özelliklerini tasvir eder. Yavaş yavaş, televizyon ortaya çıkıyor ve siyahların kolluk kuvvetleri olarak düzenleyici rollerde daha belirgin olduğunu öne sürüyor. Yasal ve eskisinden daha olumlu özelliklerle tanımlanan Siyah televizyon karakterlerinin Beyaz televizyondaki benzerleriyle aynı özellikleri paylaştığına dikkat çekiyor. İzleyiciler, televizyonun Afrikalı Amerikalıları gerçekçi ve inandırıcı işlerde tasvir ettiğini hissedebilir. Bu nedenle, bu çalışma, Afrikalı Amerikalıların televizyonu nasıl betimlediğini ve televizyon izleyicilerinin Afrikalı Amerikalılar hakkında belirli özellikleri nasıl algıladıklarını araştırmaya katkıda bulunmaktadır. Daha da önemlisi, Afrikalı Amerikalıların medya tasvirlerinin öneminin anlaşılmasını ve mevcut olumsuz Stereotipleri aşındırmada Siyahilerin kendileri üzerindeki etkilerinin anlaşılmasını artırıyor.

II. KÜLTÜRLERARASI İLETİŞİM VE KÜLTÜREL KALIPLAR

A. Kültür Kavramı

Kültür, fiziksel olarak kalıtsal olmayan, insan tarafından edinilen veya öğrenilen her şeyi içerir. Belirli bir coğrafi bölgedeki insanların yaşam biçimidir. Kültür, nasıl giyindiklerini, evlilik geleneklerini ve aile yaşamlarını, çalışma kalıplarını, dini törenleri ve boş zaman uğraşlarını içerir (Özlem, 2000:12). Aynı zamanda, toplum üyeleri tarafından yaratılan fiziksel eserler veya malları da içerir; saban, makine, bilgisayar, kitap gibi. Bunlar biyolojik yatkınlıkların sonucu değil, yaratılmıştır. Bunlar bir toplumun üyeleri tarafından yaşamak için iletilir, aktarılır ve içselleştirilir. Kingsley Davis'e (1956:211) göre kültür, "sanat, müzik, mimari, edebiyat, bilim ve tüm estetik teknoloji, felsefe ve sosyal kurumlar, dini, ahlaki ve estetik değerleri içeren karmaşık bir bütündür". MaC Iver'e (1977:251) göre Kültür, doğamızın yaşam tarzlarımızda ve düşüncemizde, edebiyatımızda, eğlence ve eğlencede ifadesidir.

Kültürün anlamı, kavramın bu dört boyutunu (i) öğrenilmiş davranış, (ii) sosyal miras, (iii) süper organik ve (iv) Yaşam için bir tasarım olarak ele aldığımızda netleşir. İfadelerin her biri, karmaşık bir olgunun biraz farklı bir yönünü vurgulamak için kullanılır (Kiyashchenko, 2010:62). İlki, kültürün öğrenildiğini, öğretildiğini ve paylaşıldığını ve hiçbir şekilde toplumdaki izole edilmiş bir birey tarafından edinilemeyeceğini öne sürer. İkinci ifade, kültürün nesilden nesile aktarıldığını gösteren 'miras' fikrini akla getirir. Üçüncü ifade, kültürün fiziksel bileşenlerin ve biyolojik bileşenlerin göreceli bağımsızlığına göre değiştiğini ve bağımsız bir anlama sahip olduğunu ileri sürer. Dördüncü ifade, kültürün bir toplumdaki veya gruptan diğerine değiştiğini öne sürer. Aynı anda farklı yerlerde ve farklı zamanlarda aynı yerde değişir. Kültürün bu dört boyutuyla tanışma, temel kavramın anlaşılması için esastır.

Kültür, karmaşık durumlar için çözüm sağlar. İkincisi, kültür erkeğe/kadına karmaşık durumlarda bile bir dizi davranış sağlar. Onu o kadar derinden etkiler

ki, kendisini sosyal gereksinimlere uygun tutmak için çoğu zaman herhangi bir dış güce ihtiyaç duymaz. Eylemleri otomatik hale gelir, örneğin rezervasyon penceresinde bir yoğunluk olduğunda bir kuyruk oluşturur. İnsan, doğmadan ölünceye kadar kültürünün tutsağıdır. Kültürü davranışlarını yönlendirir ve sınırlar, hedeflerini sınırlar ve ödülleri ölçer. Kültürü zihnine işliyor ve görmesini beklediğini görmesi, kendisinden bekleneni düşlemesi ve aç kalmaya alışkın olduğu şeye aç kalması için vizyonunu kapatıyor (Levashov, Grebnyak, 2020:79).

Kültür, sosyal ilişkiyi sağlam tutar. Kültür sadece bireyler için değil aynı zamanda grup için de öneme sahiptir. Kültür olmasaydı, grup yaşamı olmazdı. Gerçekten de, kültürel düzenlemeler olmasaydı hayat fakir, iğrenç, kaba ve kısa olurdu. İnsanlar toplumda yaptıkları gibi davranırlar çünkü davranışları sosyal onaylanmaz. Kültür, irrasyonel davranış üzerinde bir dizi kontrol sağlamıştır. Okul veya bilimsel eğitim gibi kültürel yardımlar, bir erkeğin mantıksız veya sorumsuzca davranma ihtimalini azaltır. Grubun üyeleri, her ne kadar bir tür bilinçle karakterize edilseler de, bir noktada hayatın iyi şeyleri ve statü için birbirleriyle yarışır. Kültürün öngördüğü kısıtlamalar doğrultusunda tutulurlar (Lubysheva, 2020:425). Dolayısıyla sosyal ilişkiyi olduğu gibi tutan şey kültürdür. Grup dayanışması kültürün temeline dayanır.

Kültür, bireyin vizyonunu genişletir. Kültür, bireylere işbirliği için bir takım kurallar sunarak onlara yeni bir vizyon kazandırmıştır. Sadece kendini değil başkalarını da düşünür. Kültür ona kendisini daha büyük bütünün bir parçası olarak düşünmesini öğretir. Aile, devlet, ulus ve sınıf kavramlarını sağlar, koordinasyonu ve işbölümünü mümkün kılar. Kültür yeni ihtiyaçlar yaratır. Kültür ayrıca yeni ihtiyaçlar ve yeni dürtüler yaratır; örneğin, bilgi için susuzluk. Aynı zamanda ihtiyaçların karşılanması için de düzenlemeler yapar. Grup üyelerinin estetik, ahlaki ve dini çıkarlarını tatmin eder (Reprintsev, 2020:628). Bu şekilde gruplar da kültüre çok şey borçludur. Kültürel değerlerdeki herhangi bir değişikliğin, grubun yapısı kadar bireyin kişiliği üzerinde de geniş etkileri olacaktır.

Popüler kültür ve kitle kültürü genellikle ilişkilidir. Yaygın olarak pop kültürü olarak bilinen popüler kültür, belirli bir kültürün, özellikle de 20. yüzyılın başlarından ortalarına kadar olan batı kültürü ve büyük ölçekli olmak üzere,

belirli bir kültürün ana akımıyla gayri resmi onay alan fikirlerin, bakış açılarının, tutumların, görüntülerin ve diğer fenomenlerin toplamıdır. Liberal bireycilik görüşünü yeniden üretme ve tüketici olarak vatandaş görüşünü geliştirme eğilimindedir (Afanasiev, 2020:33). Kitle kültürü, bir nüfusun aynı kültürel faaliyetlere, iletişime, medyaya, müziğe ve sanata vb. ortak olarak maruz kalmasından kaynaklanan bir dizi kültürel değer ve fikirdir.

Kültürün dış biçimi uygarlıktır. Bununla ilgili bazı ayrımlar aşağıda belirtilmiştir: Kültür içseldir, ancak uygarlık doğası gereği dışsaldır. Kültür, görünmez olması anlamında içsel olarak adlandırılır, ancak onu anlamak mümkündür. Toplumsal uyum için ona uyulmaktadır. Uygarlık ise, dışsaldır, örneğin en yüksek binalar; gelişmiş sivil savunma silahları vb. uygarlığın dışsal biçimlerinin örnekleridir. Ancak bunların arkasındaki teknikler ve araçlar kültür olarak bilinir. Medeniyetin değişimi ve büyümesi kültürden daha hızlıdır (Wilson, 2020:1).

Kişilik, bireyin olduğu ve deneyimlediği her şeydir. Kişilik, biri veya bir şeyle ilgili olarak belirli bir şekilde davranmak, algılamak, düşünmek ve hissetmek için kalıplaşmış bir alışkanlıklar ve tutumlar bütünüdür. Kişilik, bireyin içinde yaşadığı ve işlev gördüğü kültürel çevrenin ürünüdür. Her birey belirli bir sosyo-kültürel ortamda doğar. Ancak sosyal olarak doğmaz. Dolayısıyla, kültür kalıbı bir bireyin kişiliğini tasarlar. Tıpkı balıkların suda yaşamalarının doğal ve kaçınılmaz olması gibi (Nasution, vd., 2020:41). Dolayısıyla insanın kültürel çevre içinde yaşaması doğal ve kaçınılmazdır. Sonuç olarak, kişinin fikirleri, tutumları, takip ettiği değerler, normlar ve edindiği beceriler kültür tarafından belirlenir. Hiç kimse, içinde doğduğu kültürel çevreden bağımsız olarak kişiliğini düzenleyemez. Bir bireyin bir kişi olarak gelişeceği biçime içerik ve yön veren bir kültür bütünü her zaman vardır.

Değerler bir toplumdaki diğerine farklılık gösterdiğinden, kişilikte de farklı özellikler gözlemlenmemizin nedeni budur. Farklı kültürler genellikle farklı kişilik normları üretir. Bir toplum rekabete önem verirken, bir diğeri işbirliğine ilgi duyar. Müslümanlar tarafından dini hayata verilen değer, batılı ülkelerdeki diğer bazı dinlerin dini hayata verdiği daha pratik değerlerle karşılaştırıldığında oldukça farklı bir kişilik tipiyle sonuçlanır. Mesela Kızılderililer eşit derecede dindar değildir. Bunun nedeni, kişinin yalnızca genel kültüre maruz kalması

değil, aynı zamanda bölge, kast grupları vb. gibi diğer grupların kültürlerine de maruz kalmasıdır. Her grubun farklı değer sistemi vardır. Ulusal kültürün daha geniş dünyası içindeki diğer dünyalarda birçok alt kültür vardır. Hindistan'ın Hıristiyanları veya Müslümanları, Adivasiler, Hindistan kültürünün daha geniş çerçevesi içinde kendilerine ait bir alt kültüre sahiptir. Kişilik, alt kültür tarafından değiştirildiği şekliyle bir toplumun toplam kültürünün bir işlevidir (Pink, 2020:12). Her iki cinsiyet ve tüm yaş grupları bazı şeyleri ortak olarak öğrenirler ama buna ek olarak her cinsiyet ve yaş grubu farklı şeyler ve farklı sosyal roller öğrenir. Kırsal ve kentsel yaşam biçimleri, farklı düşünme, hissetme, hareket etme ve algılama biçimlerine sahip farklı insan türleri üretme eğilimindedir.

B. Kültürlerarası İletişim

Kültür bir milletin yaşam biçimidir. Bir insan toplumunda değerleri, normları ve davranış biçimlerini içeren sosyal sistemdir. Wang, Brislin, Wang, Williams ve Chao (2000) kültürü çevrenin insani kısmı olarak tanımlamıştır.' Diğer bir deyişle kültür, yaşamın biyolojik olmayan yönleridir. Bu tanım, insanların biyolojik özellikleriyle ilgili olmayan öğrendikleri ve yaptıkları her şeyin, bu tür insanların kültürünün yönleri olduğunu ifade eder. Kültür ve iletişim kavramları, bir bireyin iletişim sürecinden geçmeden kültürün herhangi bir yönünü öğrenemeyeceği veya edinemeyeceği anlamında, güçlü bir şekilde ilişkilidir. Kültür, ebeveynlerden, okullardan, medyadan ve daha geniş topluluklardan öğrenilen bir şeydir. (Melbourne Üniversitesi: 2000). Yukarıdan, haklı olarak kültürün bir iletişim ürünü olduğu söylenebilir. Ayrıca insan yaşamının temel özelliği olan iletişim, insan kültürünün şekillenmesinde ve bunların kazanılma yollarında en hayati rolü oynamaktadır. Singer (1998:12) kültürü, kültür ve iletişim arasındaki güçlü bağı tasvir eden bir açıdan şöyle tanımlamıştır: "hem sözlü hem de sözlü olmayan dili, tutumları, değerleri, inanç sistemlerini, inanmama sistemlerini içeren öğrenilmiş, grupla ilgili algıların bir modeli". ve bir kimlik grubu tarafından kabul edilen ve beklenen davranışlar.'

İletişim kavramı, temelde bir anlam oluşturma alıştırmaları anlamına gelir. Chappel ve Read (1984:7) bunu "bir düşüncenin bir kişiden diğerine aktarılmasının herhangi bir yolu" olarak tanımlamıştır. Bu tanım daha çok

iletişim kanallarına odaklansa da, kavramın anlamı metindeki anahtar kelimelerde vurgulanmıştır. Seema Hassan (2010:7) iletişimi şu sözlerle tanımlar: "iletişim süreci, semboller, kelimeler, resimler, şekiller, grafikler veya resimler kullanarak bilgi, fikir, duygu, beceri, bilgi aktarımını içerir." Seema fikri yansıtmaya çalıştı. Bununla birlikte, aksine, birçok ağdaş iletişim bilimcisi, iletişimin etkili olabilmesi için iki yönlü bir süreç olması gerektiğini vurgulamaktadır. Bu nedenle, Solomon Anaeto, Olufemi Onabajo ve James Osiyesi (2012:87) zl bir şekilde şunu ne sürer: "iletişim bir anlam alışverişidir", ifadelerinin ekonomisine rağmen tanım, iletişim kavramının en önemli özünü bünyesinde barındırmıştır.' Her biri katılımcı, diğer katılımcılarla paylaşmayı umduğu kendi deneyimiyle iletişim durumuna girer. Bu gerçek, Prof. Umar Pate ve Dr. Sharafa Dauda (2015:128) tarafından "Toplumlardaki bireyler arasında ve bireyler arasında fikir ve duygu alışverişini kolaylaştıran sosyal bir süreçtir" ifadeleriyle desteklenmiştir.

Temel olarak, kültürlerarası iletişim, farklı kültürel sınırlar boyunca iletişim anlamına gelir. Bu, farklı kültürel geçmişlere sahip iki veya daha fazla insanın birbirleriyle veya birbirleriyle etkileşime girmesi ve iletişim kurması durumunda kültürlerarası iletişimin gerçekleştiğinin söylendiği anlamına gelir. Kültürlerarası iletişim, "farklı kültürel geçmişe sahip insanlar arasında farklı bilinç ve kontrol seviyelerine ilişkin bilgi paylaşımı" olarak tanımlanabilir (Stepanov, 2003:79). Kültürlerarası iletişim, farklı kültürel topluluklardan etkilenen bireyler etkileşimlerde ortak anlamı müzakere ettiğinde gerçekleşir.

Kültürlerarası iletişim olarak sayılan şey, kısmen, bir kişinin neyi kültür olarak kabul ettiğine bağlıdır. Gudykunst gibi bazı otoriteler, kültürlerarası iletişim terimini yalnızca "farklı milletlerden bireyler arasındaki iletişim" olarak sınırlandırır (Gudykunst, 2003:163). Judith ve Nakayama gibi diğer otoriteler ise aksine, kültürlerarası iletişim kavramını etnik gruplar arası, dinler arası ve hatta bölgeler arası iletişimin yanı sıra farklı cinsel yönelimlere sahip bireyler arasındaki iletişimi de kapsayacak şekilde genişletiyor. Russell Arent, 'Kültürler Arası Uçurumu Kapatmak' adlı eserinde aşağıdakileri ayrıntılı olarak açıklamaktadır. "Diğer kültürlerden bahsettiğimizde, sadece bizimkinden farklı bir dil konuşanları veya farklı bir ülke veya bölgede yaşayanları kastetmiyoruz; aynı şehirde veya bölgede yaşayan ancak aynı sosyal grupları paylaşmayanları da

kastediyoruz. Örneğin, 14 yaşındaki bir genç, tipik olarak 82 yaşındaki yaşlı bir vatandaşa aynı şekilde iletişim kurmaz. Aynı mahallede (şehirde veya kırsalda) doğup büyümüş olsalar bile, iki alt kültürden oldukları için dünyanın farklı köşelerinden gelen iki insan kadar “kültürlerarası” muhafaza edilebilirler. (Arent, 2009:147).

Diğer kültürlerden insanlarla temas kurma şansı, işyerindeki değişikliklerle birlikte önemli ölçüde arttı. Küreselleşme sürecinde dünya pazarlarına açılan ülkelerin işletmesi, insanlar artık yüz yüze hiç tanışmadıkları diğer insanlarla telesekreterler, fakslar, e-postalar, elektronik bülten tahtaları ve internet aracılığıyla bağlantı kuruyor. Kültürlerarası iletişimi bu kadar önemli kılan da tam olarak bu artan temastır. Kültürlerarası iletişimi incelemenin önemini listesi aşağıdadır (Zavyalova, 2015:78):

- Kendi kimliğinizi anlamak.
- Kişisel ve sosyal etkileşimleri geliştirmek.
- Yanlış anlamaları, yanlış iletişimleri ve güvensizliği çözmek.
- Medeniyet kalitesini yükseltmek ve zenginleştirmek.
- Ulusal topluluklarımızın etkin vatandaşları olmak.

Kültürlerarası iletişimi incelemenin ilk nedeni, kendi kimliğinizi daha iyi anlamak için çeşitli kültürel miraslara ve geçmişlere karşı duyarlılık geliştirmektir. Maryam Qudrat Ased, “İki Kültür Arasında Parçalanmış” adlı kitabında, “ABD’de yaşama ve büyüme deneyimi sayesinde kendi dinimi, mirasımı, kültürümü ve dilimi gerçekten takdir edip anlamaya başladım. Benimsemek veya tutmaya devam etmek istediğiniz değerler, sürdürmek istediğiniz yaşam tarzları veya yönelimler ve hatta sahip olmak istediğiniz arkadaşlar hakkındaki kararlarınız, arzuladığınız ana meslek veya meslekten bahsetmeye bile gerek yok, ırksal, kültürel, cinsiyetten etkilenir (Ter-Minasova, 2000:41).

Bakış açınız ne kadar geniş olursa, o kadar hoşgörülü ve uzlaşmacı olursunuz. Yaş, fiziksel yetenek, cinsiyet, etnik köken, sınıf, din, ırk veya milliyet açısından sizden farklı olan kişilerle yakın, kişisel etkileşim kurma şansı her gün

artıyor. Böyle bir ilişki, dünyayı öğrenmenize, Stereotipleri kırmanıza ve yeni beceriler edinmenize yardımcı olur.

Yakın zamana kadar milletimiz çok kültürlü olmayı öğrenmedi ve öğrenmesi de gerekmedi. Kültürlerarası iletişim çalışması sadece nesiller boyu kapalı olan kapıları açmayacak; bu kapıları açacak ve böylece yanlış anlamaları, iletişimsizlikleri ve güvensizliği dürüst, açık, pozitif, sağlıklı iletişim yoluyla çözecektir. İnsanlar sadece korkmakla kalmaz, aynı zamanda bilinmeyene de güvenmezler. Güven, bilgi ve anlayışla kazanılır. Etnik ve kültürel çeşitliliği tanımak ve saygı duymak, çeşitliliğin medeniyetimizin kalitesini arttırdığı ve zenginleştirdiği yollara değer verme yolunda önemli adımlardır (Ter-Minasova, 2000:41).

C. Kültürlerarası İletişim Kuramları

Kültürlerarası iletişimin nesnel temeli, her bir etnik kültürün oluşum sürecinde gelişen kültürler arasındaki farklılıklardır. Yukarıda belirtildiği gibi, insanların yaşam faaliyetleri ve ilişkileri, belirli bir kültürde var olan ve insan düşüncesinin ve davranışının hemen hemen tüm alanlarını düzenleyen ve algılama, değerlendirme ve kişilerarası ilişkilerin doğasını etkileyen normlar tarafından belirlenir. Eğitim, yetiştirme, tarihsel hafıza, gelenekler, görenekler ve dil, insanların günlük durumlarla ve çeşitli sorunlarla başarılı bir şekilde başa çıkmasına yardımcı olan bir yönlendirme sistemi geliştirir (Gudykunst, 2002:179).

Kendi kültürünün özelliklerinin farkındalığı, davranışlarında diğer kültürel normlar tarafından yönlendirilen insanlarla temas halinde gerçekleşir. Aynı zamanda, bu tür bir etkileşim genellikle rahatsızlıkla ilişkilendirilir veya çatışma durumlarına yol açar ve kapsamlı bir çalışma gerektirir. Yabancı kültürleri ve onların temsilcilerinin davranışlarını anlama arzusu, insanlığın kültürel ve etnik çeşitliliği var olduğu sürece var olmuştur (Gudykunst, 2003:1). Diğer kültürleri anlama arzusu kadar eski olan, diğer kültürleri yok sayma ya da değersiz görme, bu kültürlerin taşıyıcılarını ikinci sınıf insanlar olarak görme, onları hiçbir kültürü, hiçbir kişisel özelliği olmayan ve genellikle ya da hiçbir şeye sahip olmayan barbarlar olarak görme arzusudur.

Diğer kültürlere karşı bu tür bir kutuplaşma, insanlık tarihi boyunca var olmuştur. Dönüştürülmüş bir biçimde, bu ikilem, kültürlerarası iletişimin içeriği, amacı, konusu ve hedefleri hakkında uzmanların tartışmalarında ve tartışmalarında ifadesini bulan modern koşullarda varlığını sürdürüyor. Sonuç olarak, kültürler arası etkileşimin çeşitli problemlerini ele alan çeşitli kültürlerarası iletişim teorileri geliştirilmiştir. En ünlü MC teorileri, E. Hall'un yüksek ve düşük bağlamlı kültürler teorisini, G. Hofstede'nin kültürel boyutlar teorisini ve E. Hirsch'in kültürel okuryazarlık teorisini içerir.

1. Edward T. Hall'un Yüksek ve Düşük Bağlamlı Kültür Ayrımı

Hall, yalnızca çeşitli grupların kültürel ve iletişimsel örneklerini ayırmakla kalmadı, aynı zamanda bağlamlarına göre genel bir tipoloji geliştirdi - belirli bir kültürel olayı çevreleyen ve ona eşlik eden bilgiler. Kültürler, "bağlamı okuma", her durumun içerdiği gizli bilgilerin kullanımı bakımından farklılık gösterir. Sosyal durumu anlamak için ne kadar bağlamsal bilgiye ihtiyaç duyulursa, kültürün karmaşıklığı o kadar artar ve "yabancılar" için sosyal durumu doğru bir şekilde anlamak ve değerlendirmek o kadar zor olur. Mekan ve zaman kullanımının doğasına bağlı olarak Hall, tüm kültürleri yüksek bağlamlı ve düşük bağlamlı olarak ve aynı zamanda baskın bir monokronik veya polikronik zaman kullanımına sahip kültürler olarak ayırdı (Wang, 2008:151).

Hall'un araştırmasına göre, iletişim sürecinin doğası ve sonuçları, diğer şeylerin yanı sıra, katılımcıların farkındalık derecesine göre belirlenir. Farkındalık derecesi ise, sosyal bağların yoğunluğuna ve bu ağın üyeleri arasındaki bilgi alışverişinin hızına bağlıdır. Buna göre, tüm kültürler "zayıf" ve "güçlü bağlamsal bağımlılık" temelinde sınıflandırılabilir. Yoğun bir bilgi ağı kullanan insanlar "yüksek bağlam" kültürüne (Fransa, İspanya, İtalya, Orta Doğu, Japonya ve Azerbaycan) aittir. Burada, gayri resmi bilgi ağlarının yüksek yoğunluğu nedeniyle, insanlar her zaman iyi bilgilendirildikleri için, neler olup bittiğine dair net bir resme sahip olmak için yalnızca az miktarda ek bilgiye ihtiyaç duyarlar. Yüksek bağlamsal kültürlerin temsilcileri için, pek çok bilgi dilsel olmayan bir bağlam tarafından iletilir - hiyerarşi, statü, bir kişinin görünümü, davranış biçimleri, yaşam koşulları vb (Oliver, 2016:73).

Almanya, İsviçre, Amerika Birleşik Devletleri, İskandinavya ve diğer kuzey Avrupa ülkeleri gibi sosyal çevrelerinde daha gevşek bir bağlantı ağına ve daha az bilgi alışverişine sahip olan ülkelerin temsilcileri, "düşük bağlamlı" ülkelere aittir. Bu, neredeyse hiç gayri resmi bilgi ağının bulunmadığı bir kültür grubudur. Bu kültürler daha az homojendir, kişilerarası temaslar kesin olarak tasvir edilmiştir, bu kültürlerin temsilcileri kişisel ilişkileri işle ve günlük yaşamın diğer yönleriyle karıştırmazlar (Kim, et.al., 1998:507). Bu özelliğin sonucu, zayıf farkındalık ve iletişim kurarken diğer kültürlerin temsilcilerini anlamak için ek bilgiye büyük ihtiyaç duyulmasıdır.

Zaman ayrıca, belirli bir kültürde benimsenen yaşam hızının ve faaliyet ritminin önemli bir göstergesidir. Zamanı kullanma kültürü, yaşamın ve iletişimin ana düzenleyici faktörüdür. Her kültürün, kültürlerarası iletişim için son derece önemli olan kendi zaman kullanım sistemi vardır. Bir partneri anlamak için, onun kültüründe zamanın nasıl anlaşıldığını bilmeniz gerekir. Hall'a göre kültürler, aynı zaman diliminde çeşitli faaliyet türlerinin gerçekleştirildiği polikronik (Orta Doğu, Latin Amerika, Akdeniz ve Azerbaycan ülkeleri) ve monokronik (Almanya, Amerika Birleşik Devletleri, bir dizi kuzey Avrupa ülkesi), aynı zaman diliminde yalnızca bir tür faaliyetin mümkün olduğu bir şekilde dağıtılan zamandır (Oliver, 2006:74).

Monokronik kültürlerde zaman bölümlere ayrılmıştır, yani kişinin her an bir şeye konsantre olabilmesi için dikkatlice planlanmıştır. Burada insanlar zamana maddi bir değer atfederler: harcanabilir, biriktirilebilir, kaybedilebilir, telafi edilebilir, hızlandırılabilir. Böylece insan yaşamının örgütlenmesinde düzenin sağlandığı bir sistem haline gelir". "Tek zamanlı" bir kişinin belirli bir süre içinde yalnızca bir tür faaliyette bulunabileceği gerçeğine dayanarak, diğer insanların erişiminin olmadığı kendi dünyasına adeta kapanmaya zorlanır. . Bu tür kültürün taşıyıcıları, kişilerarası, insani ilişkilerin büyük rol oynadığı ve bir kişiyle iletişimin daha önemli olduğu düşünülen "çok zamanlı" kişinin aksine, herhangi bir faaliyet sırasında kesintiye uğramaktan hoşlanmazlar. Polikronik kültürlerdeki insanlar genellikle planlarını değiştirirler, kişisel meselelerle daha fazla ilgilenirler, dakiklikleri ilişkilere bağlıdır, başkalarıyla ömür boyu ilişki kurma eğilimindedirler (Kittler, vd., 2011:63).

2. Geert Hofstede ve Kültürel Boyutlar

Ruhun bireysel özelliklerinin, sosyal çevrenin ve etnik kültürün kendine özgü özelliklerinin etkisi altında, her insan etrafındaki dünyayı özel bir şekilde algılar. İnsan davranışının sosyal kalıplarının büyük çoğunluğu çocuklukta şekillenir, çünkü bir kişinin öğrenme süreçlerine en açık olduğu dönem çocukluktur. Duyguların, düşüncelerin ve davranışların oluşum sürecinin sonucu, dört göstergede kültür ölçümleri kullanılarak incelenebilen zihinsel programlar olarak adlandırılır (Hofstede, 1984:1):

- Güç mesafesi (düşükten yükseğe) - gücün yoğunlaşma derecesi veya organizasyonun çeşitli seviyelerine dağılımı açısından kültürlerin karşılaştırılması;
- Kolektivizm -bireycilik- bir kültürün, bireysel bağımsızlık ve özgüvene karşı sosyal bağlantıyı ne ölçüde teşvik ettiğini göstermeyi amaçlar
- Erkeklik kadınlıktır. Bu boyutun amacı, cinsiyet rollerinin açıkça tanımlandığı toplumları ve kültürleri karakterize etmektir. Hofstede, yalnızca ulusal karakterdeki belirli özelliklerin baskınlığını vurgular.
- Belirsizlikten kaçınma (yüksekten düşüğe), yerleşik norm ve değerlerinden ne kadar sapabilecekleri açısından kültürleri karşılaştırmak anlamına gelir.

Hofstede'nin teorisi sınırlı olsa da, kültürel farklılıkların verili parametreleri, kültürlerarası iletişimde ortakların beklenmedik eylemlerine esnek bir şekilde yanıt vermeyi ve diğer kültürlerin temsilcileriyle temaslarda olası çatışmalardan kaçınmayı mümkün kılar.

3. Florence Kluckhohn ve Fred Strodtbeck'in Değer Yönelimleri Teorisi

Çok etkili olan temel insani değerler teorisi, Kluckhohn ve Strodtbeck'in (1961) teorisidir. Florence Kluckhohn ve Fred Strodtbeck, Florence'ın kocası Clyde Kluckhohn (1949, 1952) tarafından geliştirilen değerler kavramına teorik bir yaklaşımı işlevsel hale getirmek için yola çıktı. İnsanların, kültürün gelişiminin temelini oluşturan biyolojik özellikleri ve özellikleri paylaştığını ve insanların tipik olarak kendi kültürel inançlarının ve uygulamalarının normal ve doğal olduğunu ve başkalarınıninkinin garip, hatta aşağı veya anormal olduğunu

düşündüklerini savundu. Değeri şu şekilde tanımladı: "Eylemin mevcut modları, araçları ve amaçları arasından seçimi etkileyen, arzu edilen bir bireyin veya bir grubun özelliğinin ayırt edici, açık veya üstü kapalı bir kavramı." (Kluckhohn, 1951: 395). Florence Kluckhohn ve Fred Strodtbeck (1961), bu ilkeleri eyleme geçiren bir teori geliştirdi. Üç temel varsayımla başladılar (Hills, 2002:2307):

- "Bütün insanların her zaman bir çözüm bulması gereken sınırlı sayıda ortak insan sorunu vardır".
- "Bütün problemlerin çözümlerinde değişkenlik olmakla birlikte, ne sınırsız ne de rastgele değil, olası çözümler aralığında kesinlikle değişkendir".
- "Tüm çözümlerin tüm alternatifleri, tüm toplumlarda her zaman mevcuttur ancak farklı olarak tercih edilmektedir".

Belirli bir toplum tarafından tercih edilen bu sorunlara yönelik çözümlerin o toplumun değerlerini yansıttığını öne sürdüler. Sonuç olarak, tercih edilen çözümlerin ölçümü, o toplumun benimsediği değerleri gösterecektir. Her toplum tarafından çözülmesi gereken beş temel sorun türü önerdiler (Ha, 2020:38):

- Zamanın öncelikli olarak hangi yönüne odaklanmalıyız - geçmiş, şimdiki zaman veya gelecek?
- İnsanlık ve doğal çevresi arasındaki ilişki nedir – ustalık, boyun eğme veya uyum?
- Bireyler başkalarıyla nasıl ilişki kurmalıdır - hiyerarşik olarak ("Doğrusal" olarak adlandırdıkları), eşitler olarak ("Teminat") veya bireysel değerlerine göre?
- Davranışın ana motivasyonu nedir - kişinin kendini ifade etmesi ("Varlık"), büyümek ("Oluş halinde olmak") veya başarmak?
- İnsan doğasının doğası nedir - iyi, kötü ("Kötü") veya karışım mı?

Kluckhohn ve Strodtbeck (1961) ayrıca Uzayın altıncı bir değer boyutunu (Burada, Orada veya Uzakta) önerdiler, ancak daha fazla araştırmadılar. Daha sonra, herhangi bir toplumda tercih edilen cevabın, toplumun çevresinin o yönüne yönelik temel yönelimini yansıttığını savunarak, soruların her birine olası cevapları dile getirdiler. Her sorunun yönelimi Tablo 1'de gösterilmektedir. İnsan

doğası sorusuna yönelim önerirken, Kluckhohn ve Strodtbeck iki boyutun söz konusu olduğunu öne sürdüler - iyi, kötü veya karışık ve değişkenlik veya doğuştan doğup doğmadığımız, olduğumuz ve değişemeyeceğimiz veya değişmeyi öğrenebileceğimiz (her iki yönde). Dahası, "karışık"ın hem iyi hem de kötü ya da nötr anlamına gelebileceğini öne sürdüler. Tüm bu hususları aynı anda hesaba katmak bize Tablo 2'de gösterilen olası yönelimleri verir.

Çizelge 1. Dört temel soru ve cevaplarına yansıyan değer yönelimleri.

Soru	Oryantasyon	Tanım
Zaman	Geçmiş	Geçmişe (şimdiden önceki zamana) ve geleneksel öğretileri ve inançları korumaya ve sürdürmeye odaklanıyoruz.
	Mevcut	Şimdiye (şimdi olana) ve inanç ve geleneklerdeki değişiklikleri karşılamaya odaklanıyoruz.
	Gelecek	Geleceğe (gelecek zamana) odaklanır, ileriye planlar ve eskisini değiştirmenin yeni yollarını ararız.
İnsanlık ve Doğal Çevre	ustalık	Doğanın ve doğaüstünün güçleri üzerinde ve içinde tam kontrol uygulayabiliriz ve uygulamalıyız.
	Uyumlu	Doğal güçlerle bir denge içinde yaşayarak kısmi ama tam değil kontrol uygulayabiliriz ve uygulamalıyız.
	İtaatkâr	Doğal güçler üzerinde kontrol uygulayamayız ve uygulamamalıyız, aksine bu güçlerin daha yüksek gücüne tabiyiz.
Diğer insanlarla ilgili davranma güdüsü	Hiyerarşik ("Lineal")	Hiyerarşik ilkelere vurgu ve grup içindeki daha yüksek otorite veya otoritelere boyun eğme
	Eşittir ("Teminat")	Genişletilmiş eşitler grubu içindeki fikir birliğine vurgu
	bireyci	Grup içinde diğerlerinden bağımsız olarak karar veren bireysel veya bireysel ailelere vurgu
davranma güdüsü	Olmak	Motivasyonumuz içseldir, kendimiz tarafından değer verilen ancak gruptaki diğer kişiler tarafından gerekli olmayan aktiviteyi vurgular.
	Olmak içinde olmak	Motivasyon, başkaları tarafından gerekli olmasa da bizim tarafımızdan değer verilen yeteneklerde gelişmek ve büyümektir.
	Başarı ("Yapmak")	Motivasyonumuz bizim dışımızdadır ve hem bizim değer verdiğimiz hem de grubumuzdaki diğer kişiler tarafından onaylanan faaliyetleri vurgularız.

Kluckhohn ve Strodtbeck (1961) teorilerini ortaya koyduktan sonra teorinin ürettiği yönelimleri ölçmek için bir araç önerdiler. Görüşülen kişiyle değer boyutlarının her birini araştıran bir dizi araştırma sorusuyla yoğun görüşme

yapılmasını önerdiler. Bununla birlikte, birçok insanın soyut düşünmeyi zor bulduğunu da fark ettiler, bu nedenle araştırılan belirli bir değeri içeren gerçek yaşam durumlarının ana hatlarını çizmeyi önerdiler. Bu, Kohlberg'in on yıl sonra ahlak çalışmalarında kullandığı ahlaki ikilem yaklaşımına yol açtı. Ayrıca Kluckhohn ve Strodtbeck (1961) de kullanılan gerçek yaşam durumlarının çalışılan insanların kültürlerine uygun olması gerektiğini vurgulamıştır. Bu, birkaç yıl sonra Berry (1969:119) tarafından özetlenen emiketik ikileme bir çözüm sağlamak için erken bir girişimdi ve Segall ve diğerleri tarafından önerilen ikilemin çözümüne benzer görünüyor.

Çizelge 2. İnsan Doğasının Doğası sorusunu cevaplarken olası yönelimler.

Soru	Oryantasyon	Tanım
İnsan Doğası	kötü/değişken	Kötü doğar ama iyi olmayı öğrenebilir. Ancak gerileme tehlikesi her zaman mevcuttur.
	kötü/değişmez	Doğuştan kötü ve değiştirilemez. Bu nedenle, bir dış güç tarafından kurtuluş gerektirir.
	karışım/değişken	Hem iyi hem de kötü özelliklere sahiptir, ancak daha iyi ya da daha kötü olmayı öğrenebilir.
	karışım/değişmez	Hem iyi hem de kötü özelliklere sahiptir ve profilleri değiştirilemez
	nötr/değişken	Ne iyi ne de kötü doğarlar ama hem iyi hem de kötü özellikleri öğrenebilirler
	nötr/değişmez	Ne iyi ne de kötü doğmak ve bu profil değiştirilemez
	iyi/değişebilir iyi/değişmez	Temelde iyi, ancak yolsuzluğa tabi Temelde iyi ve her zaman öyle kalacak.

Kluckhohn ve Strodtbeck (1961) teorilerini test etmek için ABD'nin güneybatısındaki beş farklı kültürel grubun üyeleriyle görüştüler. Bunlar arasında gezici Navaho, Meksikalı-Amerikalılar, Teksaslı çiftlik sahipleri, Mormon köylüleri ve Zuni pueblo sakinleri vardı. Ancak bunu yaparken, İnsan Doğasının Doğası oryantasyonlarının ölçümlerini geliştirmeye çalışmadılar, onları çok karmaşık buldular. Ancak kalan dört boyut için, beş kültürel grubun tamamıyla ilgili gerçek yaşam durumları ve bu kültürlerin üyelerinin ilgili durumlarla başa çıkarken kullandıkları değer yönelimlerini araştırmak için sorular geliştirebildiler. Daha sonra, her bir grubun değer profillerini çizerek, birbirlerinden ne şekilde farklı olduklarını ve hangi yönlerde benzer olduklarını gösterebildiler. Tüm bu

çalışmalar 1961 tarihli kitaplarında yayınlandı ve hemen kültürler arası psikologlar üzerinde güçlü bir etki yarattı.

4. Hirsch'in kültürel okuryazarlık teorisi

Etkili kültürlerarası iletişim için gerekli bir koşul, belirli bir kültürün özelliği olan arka plan bilgisinin, değerlerin, psikolojik ve sosyal kimliğin anlaşılmasını sağlayan yeterli düzeyde bir kültürel okuryazarlıktır. Başarılı bir dil yeterliliği, ilgili ulusal kültürün, bu durumda Alman ulusal kültürünün çeşitli kültürel sembolleri hakkında derin bir bilgi gerektirir. E. Hirsch, teorisinde, kültürel okuryazarlığın "bizi standart bir biliş ve iletişim aracının ustaları yaptığına, böylece karmaşık bilgileri sözlü ve yazılı olarak, zaman ve mekanda iletmemize ve almamıza izin verdiğine" inanıyor (Eaglestone, 2020:2). Yeterli kültürlerarası anlayış ve etkili etkileşim için, dilsel, iletişimsel ve kültürel yeterlilik seviyeleri arasında orantılı bir ilişki gereklidir.

Kültürel okuryazarlık, kültürlerarası yeterliliğin en dinamik bileşenidir ve mevcut kültürel bilgilerin sürekli olarak yenilenmesini gerektirir. Yetkinlik ise iletişimin dışında mevcut değildir. Belirli bir türün belirli iletişim durumlarındaki önemine ve rolüne bağlı olarak, Hirsch kültürlerarası yeterliliğin farklı düzeylerini tanımlar (Shamshayooadeh, 2011:273):

- Hayatta kalmak için gerekli düzey
- Yabancı bir kültüre girmek için yeterli düzey
- Bir ortamda tam olarak var olmayı sağlayan düzey yeni kültür - onun " sahiplenilmesi"
- Dilsel bir kişiliğin kimliğini tam olarak gerçekleştirmenizi sağlayan bir düzey.

D. Kültürlerarası İletişimi Etkileyen/Engelleyen Faktörler

LaRay M. Barna (1997:12), kültürlerarası iletişimin önündeki engelleri genel bir düzeyde incelemek için bir yaklaşım geliştirmiştir. Listesinde altı engel geliştirdi: kaygı, farklılık yerine benzerliği varsayma, etnosentrizm, Stereotipler ve önyargı, sözsüz iletişim ve dil. Kültürlerarası karşılaşmalarda ortaya çıkabilecek sorunları tartışırken onun engel kategorileri kullanılacaktır. Bu ortak

engelleri hesaba katmak, kültürler arası iletişim becerilerinizi geliştirmenize yardımcı olabilir. Kalıpyargılar, gruplar veya bireyler hakkında önceden oluşturduğumuz fikir veya tutumlarımıza dayalı olarak sahip olduğumuz algı ve inançlardır (Samovar ve Porter, 1991:64). Stereotipler aniden gelişmez, kültürümüz tarafından belirli bir süre içinde oluşturulur. Depoladığımız ve etrafımızda olup bitenleri anlamlandırmak için kullandığımız bilgi parçalarından oluşurlar. Stereotipler olumlu ya da olumsuz olabilir. Barna'nın (1997:13) işaret ettiği gibi, karşılaştığımız insanları ve durumları kategorize ederek ve sınıflandırarak dünyayı anlamlandırmamıza yardımcı olurlar. Belirtilen faktörler daha geniş şekilde aşağıdaki bölümlerde açıklanmaktadır.

1. Stereotipleştirme

Stereotipleştirme kavramına ilk kez 1922 yılında Amerikalı sosyolog Walter Lippman'ın "Kamuoyu" adlı kitabında rastlanmıştır. Ona göre stereotipler, karmaşık sosyal fenomenlerin bilgi sürecini basitleştiren, bir kişinin değerlerini, haklarını ve konumlarını koruyan, gelenekleri ve alışkanlıkları oluşturan, insan bilincindeki dünyanın düzenli, şematik, kültürel olarak belirlenmiş "imgeleri" dir. Genellikle bir algı standardı olarak hareket eden stereotip, içindeki öznellik derecesi çok yüksek olduğu için yeterli bir temsil değildir. Aynı zamanda, (Stereotip) kategoriktir, çünkü bir kişinin tüm ortamını iki kısma ayırır - "tanıdık" (a priori "iyi" anlamına gelir) ve "alışılmadık" (sırasıyla, "kötü" bir şey) . Ek olarak, Stereotip, çevreleyen gerçekliğin duygusal olarak renkli bir değerlendirmesini ima eder, "duygularla oldukça yüklüdür". Kişisel değerleri ve duyguları yansıtan Stereotip, her zaman herhangi bir sosyal grubun değerler sistemi ve eylemleri ile ilişkilidir. Stereotipin bu yorumu oldukça geniştir, çünkü onun toplumsal rolünden çok toplumdaki işlevlerini ifade eder (Sukhodol'skaia, 2007:152).

Lippmann'ın çağdaşları da Stereotipleri yanlış, mantıktan ve kusurlu eylemlerden veya önyargılı yargılardan yoksun olarak değerlendirdiler. Bir süre sonra Stereotipleştirme, insan davranışına eşlik eden gerekli ve en önemli bilişsel süreç olarak algılanmaya başlandı. Stereotip insan ruhunun ayrılmaz bir özelliği olarak görülmeye başlandı ve Stereotip yargılar ve değerlendirmeler - birikmiş sosyal deneyim olarak, tekrar eden fenomenler ve halk bilincinde sabitlenen

özellikler olarak algılandı. Çoğu araştırmacıya göre, Stereotipler medya aracılığıyla kolayca yayılabilir ve hatta empoze edilebilir. Bu durumda bir Stereotip oluşumu, Amerikalı araştırmacı R. O'Hara tarafından yazılan "Milyonlarca Bilgi Aracı" kitabında listelenen üç aşamada gerçekleşir - bu, tesviye, büyütme (sarpning) ve asimilasyondur (asimilasyon). Bu aşamaların bir sonucu olarak, karmaşık bir nesne, önceden bilinen özelliklere sahip belirli bir şemaya dönüştürülür. Daha sonra, nesnenin belirli özelliklerine, bu nesnenin bileşiminde sahip olduklarına kıyasla özel bir anlam verilir. Ardından, belirli bir kişi için en yakın ve en anlaşılır görüntüyü oluşturmak için nesnenin "yumuşatılmış" ve "geliştirilmiş" özellikleri seçilir. Bu durumda tepkisi otomatik olacaktır. R. O'Hara'ya göre bu reaksiyonun yoğunluğu, duygusal etkinin gücüyle orantılıdır (O'Hara, 2011:250).

Nitekim, diğer insanlarla etkileşim sırasında, bir kişi Stereotipleri "önceden birikmiş deneyimlerin genelleştirilmesinin bir sonucu olarak oluşan temsiller ve paradigmlar" olarak kullanır (Bell, 1999:407). Bu bağlamda, Stereotipler, bir kişinin tipik durumlarda "alışıldığı gibi" davranmasına izin verir. Günlük yaşamda herhangi bir kişinin, çok yaratıcı ve akli başında bir kişinin bile karşılaştığı tüm zorluklara kendi yöntemiyle yanıt veremediği konusunda hemfikir olabiliriz. Ek olarak, çoğu zaman insanlar, yeterli zamanın, güçlü istihdamın, duygusal uyarılmanın, yorgunluğun yokluğunda ve ayrıca muhataplarını ve çevrelerindeki insanları değerlendirme deneyiminin hala küçük olduğu genç yaşta Stereotip düşünme ve algılamaya eğilimlidir. (Maiers, 2002:301). Kolektif deneyim biriktiren ve yaşam boyunca bir kişiye aktarılan Stereotipler, çeşitli, bazen oldukça karmaşık ama tipik durumlarda gezinmesine ve kararlar almasına yardımcı olur. İnsan deneyimini organize etmenin bir aracı ve aynı zamanda insanları olağan yaşam tarzlarından çıkarmayan bir "kafes" görevi görürler (Shtompka, 2005:316). Ve kişi, biriken deneyimin yardımıyla çevredeki gerçekliği ve yeni faaliyet alanlarını öğrendiği için, bu "kafesten" çıkamaz veya çıkmak istemez.

Kalıpyargıların en çarpıcı ve açıkça ortaya çıkan özelliği önyargıdır. İnsanlar çoğu kez, farkında bile olmadan bilgiyi belirli bir önyargıyla algılayabilirler. Bir kişiye, bir topluluğa veya bir olaya karşı takındıkları olumsuz tutumun, kendi olumsuz özelliklerinden veya kötü davranışlarından

kaynaklandığına tamamen inanırlar. Bir grup üyesiyle geçmişte yaşanan olumsuz deneyimler, o grubun tüm üyelerine yansıtılabilir. Algılanan bilgi / gerçeklikle ilgili önyargının özelliği şu şekilde kendini gösterir: kişi önce etki kaynağını "tarar" ve ancak o zaman iletişimin anlamsal içeriğine geçer, yani olumlu ya da olumsuz bir tutum zaten oluşmuştur. Bu, insanların pratik faaliyetlerinde olası hataların ve yanlışlıkların sık görülen bir nedenidir.

Sosyal Stereotiplerin bir başka özelliği de katılıklarıdır. Stereotipler, uzun bir süre boyunca istikrar ve muhafazakarlık ile karakterize edilir. Bu nedenle Stereotip düşünce ve davranışlara sahip insanlar, rasyonel argümanlara, onları değiştirmeye yönelik her türlü bilgiye başarılı bir şekilde direnebilirler. Ancak aynı zamanda, Stereotiplerin katılığı mutlak değildir, aynı zamanda belirli bir esneklik ile karakterize edilirler. İnsanlar sırasıyla toplumda meydana gelen değişimlere uyum sağlamakta zorlanmakta ve toplumsal Stereotipler, oldukça yavaş da olsa, nesnel sosyo-ekonomik ve politik faktörlerin etkisi altında dönüşüme tabi tutulmaktadır. Stereotiplerin esnekliği, belirli bir durumda değerlerin, tutumların, motivasyonların ve davranışların ayarlanmasında kendini gösterir. Bir kişi, Stereotip fikir ve yargılarıyla örtüşmeyen bilgileri algılamaya hazırsa, Stereotip düşünce "kırılır". Ancak yine de kişi zaten oluşturulmuş bir görüşün bakış açısını anında değiştiremez, günlük algısının ötesine geçmesi onun için zordur.

2. Önyargı

Ön yargının çeşitli temelleri olabilir. Küçümseme, saygısızlık veya belki de nefret olarak ölçülen önyargı, genellikle bir dış grubun (kişinin kendisiyle karşılaştırılan bir grup) aşağılayıcı ve hatta iğrenç değerlere sahip olduğu algısıyla beslenir. "Rejim değişikliği" çağrıları, soykırım eylemleri ve uluslararası ekonomik yaptırımlar, belirli yanlış davranış örnekleri için özel misilleme eylemlerini değil, kolektif değerler düzeyindeki meydan okumaları yansıtır. Bu nedenle, değerleri göz ardı eden ve bunun yerine yalnızca belirli tutum veya davranışlara odaklanan bir önyargı analizi, psikolojik bağlamın çok önemli bir bölümünü gözden kaçırma riskini taşır. Farklı gruplar tarafından belirli değerlere verilen önceliğin ölçülmesi ve karşılaştırılması, bunların neden düşmanlık ve önyargının hedefi veya kaynağı olabileceğine dair önemli bilgiler sağlayabilir

(Erdoğan, Vatandaş, 2020:474). Bu nedenle, müdahalelerin nerede yararlı bir şekilde hedeflenebileceğini belirlemeye yardımcı olabilir.

3. Etnomerkezcilik

Kültürlerarası etkileşim sürecinde, kişinin kendi kültürünün normatif değer sistemi ile yabancı bir kültürün "alışılmadık", kural olarak anlaşılmaz normatif değer sistemi çatışır. Aynı zamanda, çoğu insan, kendi etnik gruplarının kültürel değerlerini bir model ve ölçüt olarak kullanarak, yani alışılmadık bir çevre gerçekliğinin fenomeni, "kendilerinin pozisyonundan" algılanır ve değerlendirilir. Bu tür değer yargısına genellikle etnosentrizm veya grup içi kayırmacılık denir. Etnosentrizm, kişinin kendi ulusunun veya halkının evrenin merkezi olarak görüldüğünü varsayar (Barbuto vd., 2015:268). Çoğu zaman etnosentrizm, kişinin kendi kültürünün diğer kültürlerden üstün olduğunu ima eder, tek doğru olarak kabul edilirken diğerleri hafife alınır.

Sosyo-psikolojik bir fenomen olarak etnosentrizmin özü, diğer etnik toplulukların etrafında gruplandığı bir tür "çekirdek" olarak kişinin kendi kültürü hakkında bir dizi kitlesel irrasyonel olumlu fikrin varlığına indirgenir. Etnosentrizmin kökleri, bireysel grupların ve halkların kültürleri, yaşam tarzları, tarihsel deneyimleri arasındaki gerçek farklılıklarda yatmaktadır. Gelişimi, insanların diğer etnokültürel toplulukların temsilcilerinin gelenekleri, inançları ve geleneksel faaliyetleri hakkında farkındalık eksikliği ile kolaylaştırılmaktadır. M. Brewer ve D. Campbell (1976:1) tarafından yürütülen etnosentrizm araştırmaları, bunun aşağıdakilerin özelliği olduğunu gösterdi:

- doğal ve doğru ve diğer kültürlerde olan, doğal olmayan ve yanlış;
- kendi grubunun geleneklerini evrensel olarak kabul etmek;
- bizim için iyi olan başkaları için de iyidir;
- etnik gruplarının normlarını ve değerlerini koşulsuz olarak doğru olarak algılamak;
- gerekirse grup üyelerine kapsamlı yardım sağlamak;
- gruplarının çıkarları doğrultusunda hareket etmek;
- diğer etnik gruplara karşı düşmanlık beslemek;

Doğal bir psikolojik fenomen olarak, etnosentrizm, bir ulusun varlığının nesnel koşulları nedeniyle ortaya çıktı ve bir dizi işlevi yerine getiriyor (AlSheddi, vd., 2021:384):

- faydacı bir işlev veya hayatta kalma işlevi. Bu işlevinde etnosentrizm, kültür taşıyıcılarının onu varsayımlarını sorgulamadan özümsemesine ve sonuç olarak kültürel olarak daha homojen, yaşamın öngörülebilir ve (bu parametreye göre) nispeten kolay olduğu bir toplum oluşturmaya katkıda bulunur;
- koruyucu bir işlev - etnosentrizm derecesi ne kadar yüksek olursa, insanların "biz" ve "onlar" olarak bölünmesi o kadar radikal olur, bir kültürün taşıyıcıları "onlara" ve etkilerine karşı o kadar birleşik hareket eder, özellikle de algı ise ikincisi "onların" tarafından olumsuzdur. Bu, kültürel taşıyıcıların ulusları hakkında olumsuz duygulardan kaçınmalarını ve kendi egolarını korumalarını sağlar;
- kültürel değerleri ifade etme işlevi - kendi değerlerinizi ifade etmenize ve bunları tek doğru değerler olarak değerlendirmenize olanak tanır, bu da tüm kültür taşıyıcılarının onlara uygun davranışını ve nesilden nesile aktarılmasını sağlar.
- bilgi işlevi - bir kültürün taşıyıcılarının kendi koordinat sistemleri temelinde diğer insanlar hakkında yapılandırılmış bilgi ve fikirler sağlar ve böylece bilinmeyi algılamaya hazır oldukları yanılmasını yaratır.

Bu işlevler, ulusun bütünlüğünü garanti eder ve üyelerine birbirleriyle iletişim kurarken psikolojik bir rahatlık durumu sağlar. Bununla birlikte, etnosentrizm ana dili konuşanlarla iletişim kurarken etkiliyse, o zaman ana dili konuşanlarla iletişim kurarken işe yaramaz, çünkü başlangıçta yerli kültürü diğerlerinden üstün tutar ve bireyin "yabancıları" çarpık bir şekilde algılamasına katkıda bulunur.

Birçok araştırmacı, etnosentrizmin kültürler arası farklılıklara karşı hoşgörülü bir tavırla birleştirilebileceğini vurgulamaktadır. Eleştirel olmayan bir tutumun, bir grubun tüm özelliklerini ve yaşam alanlarını kapsamadığı ve yabancı bir kültürü anlamaya ve nesnel olarak değerlendirmeye yönelik girişimlerde bulunulduğu etnosentrizm, hayırsever veya esnek olarak adlandırılır. Bununla

birlikte, etnosentrizm kendisini farklı şekillerde gösterebilir. Militan bir etnosentrizm biçiminde, insanlar yalnızca diğer insanların değerlerini kendi değerlerine göre yargılamakla kalmaz, aynı zamanda başkalarına da empoze eder. Militan etnosentrizm, nefret, güvensizlik, korku ve kendi başarısızlıkları için diğer insanları suçlama şeklinde ifade edilir.

4. Ayrımcılık

Ayrımcılık, farklı sosyal gruplar hakkında Stereotip fikirlere dayanan ve temsilcilerinin hak ve özgürlüklerini sınırlayan, farklı insanlara eşit olmayan bir şekilde davranılmasıdır. Ayrımcılık, bir kişiye nesnel sebepler olmaksızın, sadece kimliğinden dolayı haksız muamele edilmesiyle kendini gösterir. Amacı, insanların farklılık taşıyıcısı olma hakkının tanınmasını yok etmek veya azaltmaktır. Hem kişisel ilişkilerde hem de devlet düzeyinde mevcut olabilir. Ayrımcılık, bir kişiyi yalnızca belirli fırsatlardan mahrum etmekle kalmaz, aynı zamanda sağlığı da etkiler. Mağdurlar genellikle fiziksel ve zihinsel hastalık risklerini artıran öngörülemeyen stres yaşarlar (Bora, 2012:175). Ayrıca, ayrımcılığa uğrayan grupların kaliteli ilaca ve ilaçlara erişimi olmayabilir.

Çeşitli ayrımcılık biçimleri vardır (Gülmez, 2010:217):

Doğrudan - bu durumda, bölünme açık farklılıklar temelinde gerçekleşir ve bir gruptaki insanlar, diğer gruptaki insanlara kıyasla haklarını kullanmak için daha az fırsata sahip olur. Örneğin, kürtaj yasağı cinsiyete dayalı doğrudan ayrımcılıktır.

Dolaylı - bir uygulamanın, politikanın veya kuralın tarafsız görüldüğü ve herkes için eşit şekilde geçerli olduğu, ancak etkisinin belirli gruplar için olumsuz sonuçlara yol açtığı bir durum. Örneğin, istihdamda bir adli sicil belgesi ibraz etme gerekliliği, sabıka kaydı olan kişilere karşı dolaylı bir ayrımcılıktır, çünkü bu tür deneyime sahip kişilerin görüşmeleri reddetme olasılığı daha yüksektir. Etnik azınlıkların belgelerinin polis tarafından diğer vatandaşlara göre daha sık kontrol edilmesi, gizli bir ulusal ayrımcılıktır.

Kesişimsel - savunmasız grupları daha savunmasız bir konumda bırakan çeşitli ayrımcılık biçimlerini birleştirir. Örneğin, etnik azınlıklardan kadınlar diğer kadınlardan ve genel olarak erkeklerden daha az kazanıyorsa, o zaman milliyet ve cinsiyet temelinde iki tür ayrımcılık iş başındadır.

Herhangi bir ayrımcılık, belirli gruplar hakkındaki önyargılara ve olumsuz Stereotiplere dayanmaktadır. "Sosyal Stereotip" kavramı, 1922'de Amerikalı gazeteci Walter Lippman tarafından tanıtıldı. Kanaat Toplumu adlı çalışmasında, karmaşık olguları anlamak için daha az çaba harcamak için gerekli olan, belirli bir çağda benimsenen bilgileri mevcut sosyal deneyime dayalı olarak algılama, filtreleme ve yorumlama modeli olarak açıkladı. Sayısal Stereotipler de kendini ve başkalarını belirli bir topluluğun parçası olarak tanımlama ihtiyacından doğar (Necla, 2008:206). Bu, çoğunluktan farklı olan insanlara karşı çatışmalara, nefrete ve insanlıktan çıkarmaya yol açar.

Önyargı genellikle gelenek ve yerleşik ahlaki standartlar tarafından haklı çıkarılır. Herkes tarafından onaylandığı iddia edilen ve ihlal edilemeyecek bir değerler sistemi olduğu iddia edilerek insanların hakları ihlal edilmektedir. Bu yaklaşım, toplumun gelişimini ve insan hakları alanındaki ilerlemeyi göz ardı etmektedir. Ayrımcılığın alenen gerekçelendirilmesi, kürtağın yasaklanması, farklı etnik kökenlere sahip insanlar için kaliteli eğitime erişimin olmaması, göçmenlere karşı şiddetin teşvik edilmesi veya eşcinsel evliliğe girememe ile sonuçlanır (Sözen, 1998:153).

Ayrımcılık, sözde nefret söylemi ile yakından ilişkilidir. Bu terim, belirli bir gruba yönelik nefretin sözlü tezahürünü ve bununla ilgili olarak olumsuz renkli kelime dağarcığının kullanımını tanımlamak için yaratılmıştır. Ekonomik, sosyal ve politik sorunlar için marjinal grupları suçlamak için kullanılır. Bu tür söylemler, özellikle çok hızlı yayıldığı ve destek bulduğu sosyal ağlarda telaffuz edilir. Ortak nefretle birleşmiş olma hissi, insanlara yanlış bir hak duygusu verir, bu da "nefret eden" grupları daha yüksek sesle ve daha özgüvenli hale getirir.

III. KALIPLAŞMIŞ DÜŞÜNCELER

A. Kalıplaşmış Düşünceler (Stereotipler)

Bir stereotip, 'bir algılayıcının bir insan grubu hakkındaki bilgisini, inançlarını ve beklentilerini içeren bilişsel bir yapı' (Hamilton and Troler, 1986: 133) olarak tanımlanabilir ve stereotipleme, bu inançların algıda uygulanması veya kullanılması olarak tanımlanabilir. Stereotiplerin oluşumu veya Stereotip fikir birliğine varma, Stereotipleştirme alanındaki akademisyenler arasında güncel ilgi alanlarından biridir. Birbirini tamamlayan iki soru içerir: 1 Kalıp yargıların içeriği nereden gelir veya nasıl gelişir? ve 2 Kolektifin üyeleri arasında içerik hakkında fikir birliğine nasıl ulaşılır ve uzlaşmaya dayalı Stereotiplerin ortaya çıkmasını hangi faktörler kolaylaştırır? Açıkçası, Stereotiplerin dış grupla ortak doğrudan veya dolaylı deneyimlere dayandığına dair yaygın görüş her şeyi açıklayamaz, çünkü çoğu durumda, hatta tüm durumlarda grup üyeleri aynı deneyimleri paylaşmazlar ve grup hakkında aynı bilgileri almamışlardır (Klein ve diğerleri 2003:755). Kalıpyargıları sürdürme eğiliminde olan davranışları belirlemek, kalıpyargıların nereden geldiğini bulmaktan daha kolaydır. Stereotipler çeşitli iletişim araçlarıyla sürdürülür ve taşınır: günlük konuşmalar, kültürel şakalar, deyimler ve kibirler, gazetelerdeki, çizgi filmlerdeki, filmlerdeki, TV reklamlarındaki haberlerin üslubu; pratik olarak tüm iletişim eylemleri şeffaf veya gömülü kültürel stereotipler içerebilir (Pollick 1999:185). Bir toplumda bir Stereotip ne kadar yaygınsa, medya o Stereotipyi doğrulayan bilgileri dağıtmaya o kadar yatkın görünüyor.

Olumsuz kültürel Stereotipler ve yabancı düşmanlığı birbirini besleyebilir ve bir kısır döngüye yol açabilir: Yabancılara karşı düşmanlık, olumsuz Stereotip atıflar doğurur ve bu da, kendi kültürel gruplarına karşı olumsuz duyguları haklı çıkarır ve artırır. Stereotip genellenin bir kaynağı, bir grubun bir üyesinin davranışının o grubun diğer üyelerine bilinçsizce genelleştirilmesidir. Yalnızca bir Bulgarca tanıdığını öğrenen bir Fin, tüm Bulgarların bu kişinin özelliklerini paylaştığını varsayabilir. Bu modele göre, daha fazla bilgi yoksa ve hatta

genellemeyi destekleyecek herhangi bir kanıt olmasa bile, özne bilinçsizce böyle bir Stereotipi güçlendirmeye devam edecektir (Hilton and Hippel 1996:245). Bir ulusun ve sakinlerinin Stereotip imajı, tek bir deneyime veya yalnızca bir kişiyle olan ilişkilere dayanabilir. Böyle bir deneyim veya tanışıklık, uzun zaman önce unutulmuş olsa bile, o kültürün temsilcileriyle daha sonraki temasların nasıl yorumlanacağı üzerinde güçlü bir etkiye sahip olabilir (cf. Hilton and Hippel 1996:250).

Stereotip kavramı ilk olarak Walter Lippmann tarafından 1922'de yayınlanan klasik Kamuoyu'nda tanıtıldı. O dönemde matbaalarda kullanılan mektup baskı teknolojisinden ödünç alınan Stereotip kavramını “kafadaki resimleri” tanımlamak için kullanıyor. Lippmann, Stereotip kelimesini, orijinaliyle aynı olan yeni baskı plakaları için kalıp olarak kartonpiyer kullanılarak oluşturulmuş bir tipin kopyalarının yapıldığı eski letter press baskı teknolojisinden ödünç aldı. Bugün terim, günlük kullanımda, genellikle kaba, çoğu zaman olumsuz genellemelere dayanan, belirli bir sosyal grubun kolayca elde edilebilen bir görüntüsü anlamına geldiği bilinmektedir. Kelimenin orijinal anlamı ve metaforik içeriği birçok kişi tarafından unutulmuştur. Lippmann'a göre, uğraşmamız gereken dünya ulaşamayacağımız, görüş alanımızdan ve akıl dışı olduğu için insanlar Stereotiplere başvururlar. Grupla ilgili sosyal meseleler hakkında düşünmek çoğu zaman Stereotiplere güvenmeyi gerektirir çünkü ilgili sosyal grupların eylemleri ve özellikleri duyularla doğrudan kavranamayacak kadar çok ve dağınıktır. (Lippmann 1922:18)

Stereotip düşünme, insan çıkarımsal sisteminde temel bir özellik olarak anlaşılmaktadır. Stereotip genellemeler genellikle yanlış, yanıltıcı, aldatıcı ve genellikle mantıksızdır, ancak yine de Stereotipları uygularız. McRae ve diğerleri. (1994), orijinal olarak Lippmann (1922) tarafından sunulan açıklamaya atıfta bulunur; buna göre gerçeklik, herhangi bir kişinin doğru bir şekilde temsil etmesi için çok karmaşık olduğundan, stereotiplerden yararlanırız. McRae ve arkadaşlarına göre. (1994:45), Stereotip düşünme, insan çıkarım sistemindeki evrimin bir sonucudur. Stereotipler, algılayıcıların sosyal bilgileri basitleştirmesine ve değerli işleme kaynaklarını korumasına yardımcı olur. Stereotipları uygulayarak, algılayıcılar, sosyal çevre hakkında çok düşük bir bilişsel maliyetle, potansiyel olarak hatalı olsa da geçerli izlenimler elde

edebilirler. Bu şekilde, algılanacak sosyal çevrenin karmaşıklığını azaltabilirler ve böylece diğer bilgileri işlemek için bilişsel sistemin sınırlı kapasitesini koruyabilirler.

Stereotip kavramıyla ilgili sorunlardan biri, bu kelimenin ne zaman kullanılması gerektiği ile ilgilidir. Bazı akademisyenler, bir Stereotipi bilişsel bir yapı veya bireysel algılayıcının kafasındaki bir anlam olarak tanımlarken, diğerleri Stereotipden, bir grup gözlemci arasındaki belirli inançlara ilişkin bir fikir birliğini anlarlar. Buna göre, bir araştırma kolu, bir Stereotipi, bireyin belirli bir hedef grup hakkındaki inançları olarak görürken, bir diğeri, bir topluluğun tüm üyeleri tarafından bazı hedef gruplara atfedilen özelliklere atıfta bulunur. İkinci alternatifi benimserseniz, yalnızca gözlem grubunun üyelerinin çoğunluğu tarafından paylaşılıyorsa, bir Stereotipnin belirli bir hedef grup hakkında bir algı olarak tanımlanıp tanımlanmaması gerektiği sorusu kalır.

Stereotipler, bir grubun üyeleri tarafından paylaşıldıkları ölçüde sosyaldır, ancak kavram, bir düzeyde fikir birliği varsayımını ima eder: Stereotipler, grup üyeleri arasında paylaşılan algılardır, ancak, bununla birlikte, hangi minimum düzeyde fikir birliğinin gerekli olduğu açık değildir. bir stereotipi sosyal olarak adlandırmak (Krueger 1996:961); Aynı algı grup içi tüm üyeler tarafından mı paylaşılmalı yoksa örneğin %10 stereotip kelimesini haklı çıkarmak için yeterli mi? Kolektif ya da kültürel Stereotip kavramının günlük kullanımındaki bu muğlaklık, farklı yazarların imge sözcüğünden anladıklarıyla paralellik gösterir. Bazıları için belirli bir kolektifin görüntüsü ayna görüntüsü gibidir, nesnenin kendisinin bir parçası veya yansıması olan bir şeydir, diğerleri ise nesnenin görüntülerini her gözlemcinin kafasındaki resimler olarak anlar (Sani and Thompson 2001:695).). İlki, gözlemcilerin hepsinin olmasa da çoğunun algılarının aynı olduğunu ima eder; Farklı gözlemcilerin zihnindeki resimlerin içerikleri çok fazla ortak noktaya sahip olmasa bile ikincisi görüntü terimini kullanabilir.

Standart tanıma göre stereotipler, belirli bir grubun üyelerinin özellikleri hakkındaki inançlardır. Zihinsel temsillere veya "biz" ve "onlar" grupları arasındaki gerçek farklılıklara atıfta bulunabilirler. Bazen, aslında, Stereotipler gerçekliğin oldukça doğru temsilleri olabilir, ancak daha genel olarak kavram, doğru olduğu anlaşılmayan algılara atıfta bulunmak için kullanılır. Stereotipler

olumlu olduğu kadar olumsuz da olabilse de, günlük kullanımda çoğunlukla belirli sosyal gruplara ve onların üyelerine karşı irrasyonel temelli olumsuz tutumlar olarak anlaşılırlar.

B. Kalıplaşmış Düşüncelerin Kültürel Açıdan sınıflandırılması

Kalıplaşmış düşünceler, farklı kültürlerde değişik biçimlerde görülebilir. Her kültür, kendi değer yargıları ve normlarına göre bireyleri sınıflandırır. Bu sınıflandırma, cinsiyet, etnik köken, din, sosyal statü gibi çeşitli faktörlere dayanabilir. Goffman'ın damgalama teorisi bu kültürel sınıflandırmaların nasıl bireyler üzerinde damgalara dönüşebileceğini inceler. Damgalanan bireyler, toplum içinde marjinalleşebilir ve sosyal dışlanma yaşayabilirler. Bu, iş bulma, eğitim almak gibi sosyal fırsatlara erişimde zorluklar yaratır ve bireylerin özgüvenini ve kimlik algılarını olumsuz etkileyebilir. Kültürel açıdan, bu damgalar toplumsal hiyerarşileri ve güç dinamiklerini pekiştirebilir. Farklı kültürlerdeki damgalama pratiklerini karşılaştırmak, bu etiketlemelerin nasıl evrensel ve aynı zamanda kültüre özgü olabildiğini gösterir. Bazı damgalar küresel olarak yaygınken, diğerleri belirli kültürel bağlamlarda benzersizdir (Goffman, 1997:203).

Her ülkede, sakinlerinin bazı özel özellikleri paylaştığı varsayılan bazı bölgeler vardır. Örneğin Finlandiya'da, güney Finlandiya'nın ortasındaki Häme bölgesindeki insanların son derece sessiz ve ketum, Doğu'daki insanların daha konuşkan ve girişken olduğu ve Finlandiya'nın batı kıyısına doğru Ostrobothnia sakinlerinin ciddi ve saldırgan olduğu varsayılmaktadır. İnsanlar, komşu köyün sakinleri hakkında bile bu tür genellemelere sahip olabilir (Master, Meltzoff, 2020:152). Pek çok ülkede insanlar aptal komşuları hakkında da fıkralar anlatmakta ve bu şekilde kalıpyargıları yeni nesillere aktarmaktadır. Kültürlerarası bir ortamda, katılımcının amaçlarından biri karşı tarafın tutumlarını ve kişiliğini tanımaktır. Bu süreçte hem kanıtları hem de o kültürel grubun üyeleri hakkındaki mevcut inançlarını uygular. Bu inançlar kültürel stereotiplerdir. Stereotip yargılar, kişinin kendi grubunu veya diğerini eşit derecede ilgilendirebilir - bunlara sırasıyla oto- ve hetero-Stereotipler denir - ancak belirli bir grubun üyeleri, diğer tarafın kendileri veya ilgili diğer taraf hakkında Stereotip varsayımları hakkında da ortak fikirlere sahip olabilir. Bu durumda kişi

kendi ön yargılarını başkalarından oluşan bir gruba yansıttığı için, bu tür Stereotipleştirmeye yansıtılmış Stereotip denilebilir. Farklı ulusal veya kültürel Stereotip varsayımlar artık aşağıdaki gibi tanımlanabilir (Low, Purwaningrum, 2020:1):

- basit oto-stereotip: Bize göre biz
- öngörülen oto-Stereotip: Onların [yabancı ülkenin sakinleri] bizi şöyle düşündüklerini düşünüyoruz .
- öngörülen hetero-Stereotip: Biz hissediyoruz
- basit hetero-Stereotip

Örneğin bir Finli, Finlilerin çalışkan ve dürüst olduğunu düşünebilir ama aynı zamanda İsveçlilerin Finlileri sarhoş, geri ve basit, İsveçlilerin kendilerini daha eğitilmiş "daha iyi insanlar" olarak gördüklerini düşünebilir. ' Finliler için ise kibirli ve soğukturlar. (Lehtonen 1994:7) Bir kavram olarak yansıtılan oto-stereotip, Dutton ve diğerlerinin (1994) ortaya koyduğu 'anlatılan dış görüntü' kavramının eşanlamıdır. (burada Soenen & Moingeon'a göre 2002:21) bir kolektifin bir üyesinin, dışarıdan gelenlerin kolektif hakkında ne düşündüğüne inandığını tanımlar. Aynı zamanda, gerçek uygulamada, Soenen ve Moingeon'a (2002:20) göre çeşitli izleyicileri tarafından kuruluşa atfedilen niteliklerden oluşan atfedilen kimlik kavramına eşit görünmektedir. Aynı algıya "algılanan dış prestij" de denir ve bu, bir çalışanın dışarıdan gelenlerin kuruluşunu ve dolayısıyla kendisini örgütün bir üyesi olarak nasıl gördüğünü düşündüğünü gösterir. Gudykunst ve Bond (1980: 132), dış grup üyelerinin özelliklerine ilişkin kalıp yargıların, dış gruba yönelik tutumları tahmin etmede grup içi duygular kadar etkili olmayabileceğini savunurlar: diğerinin özelliklerine ilişkin kalıpyargılar, kısmen duygusal duygularımızı belirler. başka bir grubun üyelerine verilen tepkiler, o gruba karşı tutumumuzu daha doğrudan etkiler.

Diğer ülkelerin veya kültürlerin Stereotipleri, tipik olarak kültürler arasındaki gerçek farklılıkların abartılmasıdır. Olumsuz stereotipleme, hedef kültürün tüm üyelerinin aynı tür kişilik ve tutum yapılarını paylaştığının varsayılması anlamına gelir. Olumsuz olarak yansıtılan stereotipleme durumunda, belirli bir ulusun üyeleri, hedef kültürün tüm üyelerinin kendileri hakkında olumsuz Stereotip önyargılara sahip olduğunu varsayarlar: "Bizim hakkımızdaki

düşüncelerinizin olumsuz olduğunu düşünüyoruz." Bu tür yansıtılan önyargılar genellikle "en kötüsünü" varsayarlar ve genellikle diğerlerinin söz konusu ülke veya kültür hakkındaki gerçek hetero-Stereotiplerinden daha olumsuzdur.

C. Kalıplaşmış Düşüncelerin işlevleri

Stereotip düşünce kalıplarının varlığı ve korunması, hem bireyin hem de bir bütün olarak grubun etkili yaşamı için önemli olan yerine getirdikleri işlevlerden kaynaklanmaktadır. Bugüne kadar, bunların kişisel ve toplumsal varoluşun farklı düzeylerindeki işleyişine ilişkin kapsamlı bilimsel malzeme birikmiştir. Tarihsel olarak, bu alandaki araştırmalar, daha önce tanımlanmış işlevleri reddetmemekle birlikte, Stereotiplerin giderek daha fazla yeni işlevini belirleme yolunda gelişmiştir. Belirlenen işlevlerin çeşitliliği ve çokluğu, Stereotip fenomenin kendisinin karmaşıklığını ve çok yönlülüğünü yansıtır. Bu bilimsel bilgiyi sistematize etmek ve analitik incelemelerini sunmak için, Stereotiplerin işlevlerini belirli gruplarda birleştirmek gerekir. Kanımızca, bugüne kadar stereotip fonksiyonların en başarılı gruplaması Stefanenko (1999) tarafından yapılmıştır. Stefanenko, Stereotipleştirmenin işlevlerini psikolojik, sosyo-psikolojik ve sosyal olarak ayırmayı öneriyor. Bu gruplar, stereotiplerin aşağıdaki işlevlerini içerir (Stefanenko, 1999: 248-249):

- psikolojik işlevler:
 - çevreden bir kişi tarafından alınan bol ve karmaşık bilgilerin basitleştirilmesi ve sistematik hale getirilmesi;
 - bireyin değerlerinin korunması ve korunması;
- sosyo-psikolojik işlevler:
 - gruplar arası farklılaşma;
 - olumlu bir grup kimliğini sürdürmek;
- sosyal fonksiyonlar:
 - gruplar arasındaki mevcut ilişkilerin açıklaması;
 - mevcut gruplar arası ilişkilerin gerekçelendirilmesi;
 - mevcut ilişkileri sürdürmek.

İçinde yer alan işlevler, bilim adamları tarafından oybirliğiyle kabul edilmektedir. Ek olarak, stereotiplerin işlevlerini keşiflerinin kronolojik sırasına göre sunarak, stereotiplerin çalışmasına işlevsel bir yaklaşımın geliştirilmesindeki ana aşamaları yansıtır. Bilgiyi basitleştirme ve sistematikleştirme işlevi, insan bilincinin doğasında bulunan bilişsel mekanizmalardan kaynaklanmaktadır. Bazı araştırmacılar bu işlevi bilişsel (Baranchukova, 2006) olarak adlandırmaktadır. Lippmann'a göre, bu işlev zihinsel çabadan tasarruf etmektir ve gerçekliğin nesnel karmaşıklığı ile açıklanır. Çabadan tasarruf etme ihtiyacı ve bir kişinin bunu yapmaya yönelik doğal arzusu, modern Stereotip araştırmacıları tarafından da vurgulanmaktadır: “İnsanlar, devam eden fenomenlere her seferinde duyuların ve deneyimlerin doluluğuyla tepki vermeme, onları bilinen kategoriler altına getirme eğilimindedir. onlara. Sürekli değişen dünya, bir kişiyi yeni bilgilerle aşırı yükler ve psikolojik olarak onu bu bilgileri Stereotipler olarak adlandırılan en uygun ve tanıdık modellerde sınıflandırmaya zorlar. Stereotiplerin reddi, bir kişinin sürekli bir dikkat gerilimi gerektirecek ve tüm hayatını sonsuz bir deneme yanılma dizisine dönüştürecektir. Bir kişinin etrafındaki dünyayı farklılaştırmasına ve basitleştirmesine, "düzene koymasına", bir kişiyi her seferinde "Amerika'yı keşfetme" ve "tekerleği yeniden icat etme" ihtiyacından kurtarmasına yardımcı olurlar (Sadokhin, 2005:232).

Kalıpyargılar, pratik deneyim veya ikincil kaynaklardan gelen bilgilerle oluşturulduktan ve sürekli olarak güçlendirildikten sonra, algılanan nesne belirli bir kategoriye atandığında verilen, bilinen ve güncellenen bir şey gibi davranır. Bu süreç, beynin S.K.'nin belirttiği gibi nesnelere gruplama yeteneğine dayanmaktadır. Bondyrev ve Kolesov (2011), algı birimlerinin sayısını azaltın ve dış dünyanın basitleştirilmiş bir resmini yaratın: “Bir kişi içgüdüsel olarak daha basit ve dolayısıyla beyin tarafından daha eksiksiz bir çevre resmi için çabalar. Böylece beyin otomatik olarak gruplaşmaya başlar ve eşzamanlı işlem birimlerinin sayısını kendi yetenekleri seviyesine düşürür. Dış dünyayı (iç dünyada) modellemek için, beynin yeteneklerine erişilebilir bir hacimde kafada “sahip olmak” gerekir” (Bondyreva, Kolesov, 2011:94), bir kategorideki bir dizi nesnenin genelleştirilmiş bir görüntüsü olarak, insan düşüncesi için böylesine genişletilmiş bir işlem birimini temsil eder.

Nesneleri gruplandırma ihtiyacı, psikologlar tarafından kurulan benzerlik bulma eğiliminin insan düşüncesindeki hakimiyetini belirler: “Genel olarak, dış dünyadaki nesnelere arasındaki benzerlikler ve farklılıklar için zihinsel arama sürecinde, benzerlikler bulma eğilimi hakimdir. İnsan ruhu: benzerlik, düşünce süreçlerinin akışını ve bir bütün olarak beynin çalışmasını kolaylaştırır. Dolayısıyla bulunan benzerlik kabartma özelliği taşımaktadır. Aksine, farklılık çevrenin algılanmasını zorlaştırır ve bu nedenle yükü (beyin, ruh) yükleyen özellikler taşır. Neden? Niye? Çünkü farklılık, değerlendirilmeyi ve belli bir tutumun geliştirilmesini gerektirir. Ve biz sadece hazır değerlendirmeleri ve ilişkileri ayırt edilemez olana aktarıyoruz” (Bondyeva, Kolesov, 2011: 94).

Böylece stereotipler, nesnelere hakkında hazır imajlar-tasarımlar olarak, kişinin onları değerlendirmesini çok daha kolaylaştırır. Bilişsel açıdan, bir Stereotipin önemli bir avantajı da “bir Stereotipde yer alan bilgilerin kolayca saklanması ve hızlı bir şekilde geri çağırılması”dır (Metelkina, 2002: 55). Böylece Stereotipler sayesinde hız artar ve bilgi işleme süreci basitleşir.

Stereotiplerin yardımıyla zihinsel çaba tasarrufu sadece teorik olarak değil, aynı zamanda deneysel olarak da kanıtlanmıştır. Bu konudaki ampirik çalışmaların genelleştirilmesi Nelson'un (2003) çalışmasında bulunabilir. Bilhassa, bilişsel kaynakları korumanın bir yolu olarak Stereotiplerin etkinliğini test etmeyi amaçlayan bir dizi deneyi açıklar. Macrae ve meslektaşları, denekler için aynı anda iki bilişsel görev belirledi: bir kişi hakkında bir izlenim oluşturmak ve metinden bir alıntıyı dinlemek (Nelson, 2003:1). Deneydeki katılımcılardan birine algı nesnesi için Stereotip etiketler sunulurken, diğerlerine teklif edilmedi. Nelson, deneyin sonuçlarını şu şekilde özetliyor: “Sonuçlar, etiketleri olan deneklerin, algılanan nesnenin kişisel özelliklerini ve metinden diğerlerine göre iki kat daha fazla bilgi hatırlayabildiklerini gösterdi. McRae ve meslektaşları, Stereotip etiketlerin, deneklerin bir nesne izlenimi oluşturmaya daha az dikkat etmesine ve stereotiple ilgili kişilik özelliklerini ve metinden bilgileri hatırlamaya daha fazla dikkat etmesine yardımcı olduğunu öne sürüyor. Bu sonuçlar, Stereotiplerin gerçekten de sosyal algı sürecinde enerji tasarrufu yapmanın bir yolu olduğunu göstermektedir” (Nelson, 2003: 64). Stereotiplere dayanan yargıların oluşumunu hızlandırarak, bilişsel enerji korunur ve diğer sorunları çözmek için serbest bırakılabilir.

Stereotipların yönlendirici işlevi birçok araştırmacı tarafından vurgulanmıştır. Bilgiyi işlemek ve bununla ilgili kararlar almak için Stereotipleri kılavuz olarak kullanmaktan oluşur. Siyasi alanda Stereotiplerin oluşum ve kullanım süreçlerinin araştırılmasına bilgilendirici bir yaklaşım geliştiren Yu.S. Metelkina, yönlendirme işlevini şu şekilde ortaya koyuyor: “Çevremizdeki sosyal çevre ile ilgili bilgi miktarı hızla artıyor. Bu durum, bilgi etkileşimi konularını, bilgi bloklarını kalite ve kullanılabilirlik ilkesine göre sınıflandırmaya izin vererek, bilgi ortamında sabit referans noktaları aramaya zorlar” (Metelkina, 2002: 58). Böylece, Stereotipler, bir kişinin çevreleyen gerçeklikte hızla gezinmesine yardımcı olur.

Stereotipların filtreleme işlevi, gelen bilgilerin fazlalığı ile de ilişkilidir (Metelkina, 2002). Stereotip, gereksiz bilgi akışını engeller, böylece insanın bilişsel kaynaklarını korur. Bu tür bilgi işleme "zihni aşırı yüklenmeden ve gereksiz bilgilerle tıkanmaktan korur" (Metelkina, 2002: 55). Stereotiplerin bilişsel bir doğası olan diğer bir işlevi de, "bir Stereotipnin bir organizmayı sosyal çevresinin koşullarına uyarlamanın bir yolu" olduğu gerçeğinde ifade edilen uyum işlevidir (Metelkina, 2002: 55). . Kişinin bu koşullara adaptasyonu ve alışması, nesnelere ve bunların yeniden kullanılabilirliği hakkında Stereotip imgelerin-temsillerin oluşmasıyla gerçekleşir. Yu.S. Metelkina bu süreci şu şekilde açıklamaktadır: "Bir nesnenin zihinsel bir temsilini oluştururken, özne onu yalnızca sonraki tanımlaması için değil, aynı zamanda yeni bilgileri işlerken veya yeni sosyal nesnelere doğrudan temas halindeyken bir model olarak da kullanır" (Metelkina, 2002:57) .

Böylece, Stereotipler bir öngörülebilirlik ve istikrar duygusu yaratır. Birlikte, herkesin kendi yerinin olduğu dünyanın istikrarlı bir resmini oluştururlar. Dünyanın tam bir resmi olmayabilirler ama bizim adapte olduğumuz mümkünler dünyasının bir resmidir. Bu dünyada, insanlar ve şeylerin iyi bilinen yerleri vardır ve beklenen bazı şeyleri yaparlar.

1. Yargı Üretmek

Genel olarak yargı üretmek, özeli genele tabi olarak düşünme yetisidir. Belirleyici muhakeme yetisi, yalnızca özeli yasalara tabi kılar, yasa ona apriori olarak reçete edilir ve özeli doğada genele tabi kılmak için bir yasa icat etmesi

gerekmez. Bir kişinin inançlarının doğruluğunu yargılaması hem sosyal hem de ekonomik alanda önemlidir. Batı kültürlerinde aşırı güven mevcut olmasına rağmen, Yates, Lee ve Bush (1997:87) bunun Doğu Asya toplumlarında (Japonya'da olmasa da) daha güçlü olduğunu bulmuşlardır. Güven yargıları oluşturmak için yaygın bir strateji, birinin cevabının lehindeki ve aleyhindeki sebepleri karşılaştırmaktır. Yates, Lee ve Shinot suka (1996:138), Amerikalı, Japon ve Çinli yanıt verenleri, genel bilgi sorularına verdikleri yanıtların doğruluğu lehinde veya aleyhinde tartışan nedenler üretmeye teşvik etti. Japon ve Amerikan örneklemleri için, üretilen nedenlerin %48'i ve %41'i, yanıt verenlerin yanıtlarına karşı eleştirel olarak savunan nedenlerdi. Bu, Çin örneğindeki nedenlerin yalnızca %24'ü için doğrudu. Yates ve ark. (1996:138) bunun izini, zihinsel bir alışkanlık olarak karşı tartışmayı güçlendiren, eleştirel düşünmeyi teşvik eden eğitim uygulamalarındaki farklılıklara kadar sürer.

2. Beklenti Tahmini

Bireyin işleyişi sosyal alanda gerçekleşir, bu nedenle kişi, beklenen ve beklenmeyen olayların çeşitli bir taslağına dahil edilir (Shevchenko, 2019:1). Beklenti unsuru, çevreleyen gerçekliğin herhangi bir nesnesi, özne, nesne, olay vb. olabilir. Beklenti yapısının üç bileşeni vardır: bilişsel - ögenin bilgisi, fenomen, beklentilerin yönlendirildiği kişi, duygusal - tutum ve değerlendirme. Beklentilerin nesnesi/öznesi ve eylemlerden sorumlu davranış bileşeni, beklenti konusuyla ilgili eylemler (Popovych vd., 2020:82). Psikolojik gerçekliğe yeterli yönelim için, bir kişi, yakın geleceği tahmin etmede güvenebileceği belirli iç düzenleyiciler haline gelmeleri için toplumun belirli kurallarını, normlarını ve değerlerini öğrenmelidir. Bu rolü oynayan toplumsal beklentilerdir.

Sosyal beklentiler, herhangi bir psikolojik fenomen gibi bir dizi işlevi yerine getirir: düzenleyici, arabuluculuk, düzeltici, yönlendirme, prognostik, değerlendirme, istikrar, dönüşüm, kontrol (Popovych ve diğerleri, 2021c). Bu işlevlerin her biri, bir bireyin gerçekliğin belirli unsurlarına göre kendi tahminlerini oluşturmasına, uygulamasına yardımcı olur. Sosyal beklentiler, geleceğe yönelik geçici bir olgudur, çünkü geçmişteki sonuçlara göre beklentiler oluşturmak ve yerleştirmek saçmadır, bu olgunun temel özü tahmindir, bu

nedenle sosyal beklentiler, belirli bilgilere, gerçeklere dayanarak geleceğin inşa edilmesine yardımcı olur.

Sosyal beklentiler, radikal değişimler ve değişkenlik koşulları nedeniyle nesnel öznellik statüsü kazanır. Bireysel sosyal ve davranışsal eylemler, sosyal benlik saygısı, yaşam yörüngeleri seçimi alanında özerkliğe ve davranış özgürlüğüne sahip olan birey, davranışlarını sevdiklerinin beklentileri ve sosyal dünyadan kendi beklentileri ile uyumlu hale getirir (Popovych ve ark. , 2020:83). Beklenti zihinsel durumları, bireyin zihinsel süreçlerini ve özelliklerini bütünleştiren ve faaliyetlerini düzenleyen bir tür zihinsel durumlardır. Sosyal beklentiler ile, sosyo-psikolojik gerçeklikte gezinmeye yardımcı olan, bilişsel, duygusal ve davranışsal unsurlara dayanan ve sosyal davranışın düzenleyicileri olan, özne, nesne veya olası gelecekte belirli bir olay akışı hakkında prognostik beklentileri kastediyoruz. Beklentilerin zihinsel durumlarının faktörlerinin yapısı, birbirine bağımlılığı ve psikolojik iyi oluş, öğrencilerin eğitimsel ve mesleki faaliyetlerinin önemli bileşenleridir. Bu ilişkilerin kurulması, yüksek öğretim öğrencilerinin eğitim alanlarının daha iyi organize edilmesine yardımcı olacaktır.

D. Kalıplaşmış düşünce kaynakları

Bir kişi tarafından bazı günlük sorunlara basit bir çözüm, bir "anahtar" yardımıyla oluşturulan standart bir yürütülebilir eylemden oluşur. Böyle bir anahtarın veya Stereotipnin oluşumu için güçlü kaynaklar, sosyal öğrenme ve medyadır. Modern dünyada kitle iletişim araçlarının görevi sadece bilgi iletmek değil, aynı zamanda bu bilgilere karşı istenen duygusal tutumu değerlendirmek ve oluşturmak, bir kişiyi faaliyetlere dahil etmektir (Birkelund, vd., 2020:503).

Bilim adamları, çocukların birçok değeri, tutumu ve diğer bilgileri ebeveynlerinden, anaokulundaki öğretmenlerinden, okuldaki öğretmenlerinden öğrendiklerini kanıtladılar. Ayrıca, Stereotipler seti profesyonel Stereotiplerle doldurulur. Medyada her gün sunulan Stereotipleri gözlemleyen bir kişi, bunların toplumun "normal" ve ana akım görüşünü temsil ettiğine inanabilir. Kitle iletişim araçları kamuoyunun oluşumuna katılır. Lippman, bir kişinin hayatındaki doğrudan gözlemlerin oranının, medya aracılığıyla aldığı verilerle karşılaştırıldığında ne kadar önemsiz olduğunu düşünmeyi önerir. Bir kişinin bireyselliğinin oluşumu sorununu araştıran Kolomiets, medyanın Stereotip

duyguların dağıtıcısı olarak hareket ettiğini, ortalama bir insanın varlığı ve yeniden üretimi için manevi ve duygusal bir niş yarattığını belirtiyor. Kitle iletişim araçları, kitle kültürünü kopyalar, tipikleştirir, tüm insanlar için ortak olan insanın özünü küçültür. Yazar, modern kitle iletişim araçlarının, tek bir "gri kütleye" dönüşen insanların algılarında, düşüncelerinde ve davranışlarında benzer, aynı, ortalama bir insan kültü yarattığına inanıyor. Medyanın sosyalleştirici etkisi, Stereotiplara dayanan ortak beğenilerin oluşmasını amaçlamaktadır. Yazar, "hazır bir Stereotipye sahip bir kişinin bu fenomeni bildiğine ve düzeltmeyi gerekli görmediğine" inanıyor. Kalıp yargıların günlük yaşamda gerekli olduğu ve hatta olumlu yönleri olduğu da vurgulanmaktadır (Lu, vd., 2020:13).

Kalıplaşan düşüncenin yardımıyla kişi, gerçekliğin çelişkili süreçlerine ve yeterince yüksek bir soyutlama ve geniş genelleme düzeyinde yaklaşırlarsa, bu tür düşünme ve davranış, konformist bireysel faaliyet tarzını veya bir "itaatkar" düşünce ve davranışını karakterize eder. Fedotova, sosyalleşmenin erken bir aşamasında (aile içi iletişim, okul) bir kişiliğin oluştuğunu belirtiyor: bir değerler, inançlar ve tutumlar sistemi. Daha sonra sosyal iletişim ve toplumdaki bir kişinin daha istikrarlı bir yönelimi çerçevesinde mesleğe, bilime ve sanata katıldığı temel bilgileri edinir. Operasyonel bilgi onun için günümüz toplumunun normlarını oluşturur ve kişiye kitle iletişim kanalları aracılığıyla gelir. Bu kitlesel bilginin önemi artmakta ve ahlaki, etik, ideolojik ve politik görüşler oluşturmaktadır. Yazar, kitlesel bilginin her zaman temel değerler sistemi, tutumlar, bireyin inançları ve toplumun kültürü ile ilgili yüzeysel konumuyla sınırlı olacağı konusunda önemli bir sonuca varıyor (Fedotova, 2022:7).

Öte yandan, "Kamu Bilincinde Stereotipler" adlı teorik çalışmanın yazarı Vasilyeva, stereotiplerin ortamdaki, kişinin kendisindeki veya kültürdeki en ufak değişikliklere anında yanıt verebilecek mobil bir yapıya sahip olduğuna dikkat çekiyor. Bir Stereotipnin istikrar derecesi, hem dış koşullara hem de günlük fikirleriyle belirli taşıyıcılara bağlıdır.

E. Bir Kolektif Bilinç Biçimi Olarak Kalıplaşmış Düşünceler

Shibutani (1999:101), Stereotipyi ortak bir yargı olarak nitelendirdi; bu, insanların, özellikleri hakkındaki ortak fikirlerle desteklenen, hızlı bir şekilde fark

edilen bir veya daha fazla kalite açısından yaklaşık olarak sıralanması anlamına gelir. Stereotiplerin ortaya çıkmasında ve işleyişinde duyguların önemli bir rol oynadığı unutulmamalıdır. Birçok araştırmacıda, onları ne kadar iyi kullanabildiğimize bağlı olarak, stereotiplerin olumlu/olumsuz veya yararlı/zararlı olarak ayrıldığı görülebilir. Bütün bunlar, istikrarsızlık veya esneklik gibi özelliklerin stereotiplerinin varlığına işaret eder. İstisnasız varoluşun her alanına nüfuz eden Stereotipler, karaktere ve kamusal yaşamdaki yere göre sınıflandırır. Sosyal standartların gerçek deneyimlerin sonucu olarak hareket etmesine rağmen, genellikle doğrulanamayan genelleştirilmiş fikirlerdir. Stereotiplerin ikili bir odağı vardır, örn. standart bir yandan makul, faaliyetimizi kurtarıyor, toplumla ilgili verileri basit ve rahat bir şekilde sağlıyor, diğer yandan değişken, güvenilmez ve bireyin kafasını karıştırabiliyor çünkü. gerçekte değil, genel yargılara dayalıdır. Ek olarak, Stereotipin öncelik izlenimine tabi olduğu akılda tutulmalıdır. Bu, ilk verilerin otomatik olarak daha ağırlıklı olarak kabul edildiği anlamına gelir.

Stereotiplerin özümsemesi çeşitli şekillerde ilerler (Grigoryan, vd., 2020:927):

- Toplumsallaşma sürecinde özümlemler. Sayısız standartlar anne ve babalarımız tarafından zihnimizde ortaya konulara aktarılır ve şekillendirilir.
- Stereotipler, bireysel temaslar yoluyla ortaya çıkar. Örneğin, bir çingene ile iletişim kurmanın talihsiz deneyimi, tüm çingenelerin sizi alt etmek isteyen kötü insanlar olduğuna dair bir Stereotip geliştirebilir.
- Stereotipler medya tarafından hızla yaratılıyor. Halkın büyük bir bölümü için basın, radyo yayıncılığı ve televizyon yayıncılığı önemli bir yetkiye sahiptir. Medyanın görüşü, kendi bakış açısını düşünmekten uzaklaştırarak insanların yargısına dönüştürülür.
- Stereotiplerin en önemli kaynağı, en sık iletişim kurduğumuz insanlarla - ebeveynler, yoldaşlar, akranlar, öğretmenler - etkileşimdir.

Yukarıdakilerden, Stereotiplerin toplu etkileşim sürecini hem karmaşıklatabileceği hem de basitleştirebileceği ve düşüncelerin ve duyguların bunda önemli bir rol oynadığı sonucuna varılabilir. Bu nedenle Krasnykh,

standardın hem belirli bir eylem planı hem de bir bakış açısı belirleme yeteneğine sahip olduğuna dikkat çekiyor. Bu durumda, iki stereotip kategorisi ayırt edilebilir. Bir blok davranış Stereotiplerini temsil eder. Faaliyetin değişmezliğini varsayarlar, farklı iletişimsel durumlarda iletişimsel (ve sözlü) eylemleri karakterize ederler. Başka bir blokta, Stereotip temsiller sunulmaktadır (Micevski, vd., 2020:118). Ayrıca sözel davranışla bütünleşirler, onu betimlerler ve onda görünürler. Bu, eylemleri kendilerinin değil, çağrışımların bir kombinasyonunu oluşturdukları ve onları ifade eden dilsel biçimi tanımladıkları anlamına gelir.

1. Kalıplaşmış Düşünceler ve Önyargılar

Stereotipler, bireylerin ve/veya grupların özellikleri ve davranışları hakkında hem olumlu hem de olumsuz aşırı genellemelere veya inançlara atıfta bulunur. Örneğin, kadınlarla ilgili Stereotipler hem olumsuz (örneğin, aşırı duygusal, iddiasız) hem de olumlu (örneğin, besleyici, empatik) nitelikler içerir. Önyargı tipik olarak Stereotipnin olumsuz yönlerini ifade eder. Bu durumda kadınları aşırı duygusal ve iddiasız özelliklerle ilişkilendirmek önyargı olarak değerlendirilecektir. Önyargı, aynı zamanda, Müslümanlara karşı genel bir korku ya da nefret gibi, o grup hakkında herhangi bir somut düşünce ya da inancın yokluğunda kişinin bir gruba karşı hissettiği olumsuz duygusal tepkilerle de yakalanır. Başka bir deyişle, önyargı, herhangi bir ilgili düşünce veya inanca ihtiyaç duymadan ortaya çıkan “kötü bir duygu” olabilir (Stangor, 2000:7).

Stereotiplere ve önyargıya ilişkin ilk kavramlar, bunların sabit ve katı olduğu şeklindedir. Daha modern kavramlar, bir sosyal gruba daha fazla bilgi, teşhir ve aşinalık kazanıldıkça alçalıp akabilecekleri için daha fazla akışkanlığa izin verir. Örneğin, kişi başlangıçta bir grup hakkında güçlü önyargılara sahip olabilir ve bu önyargılar, o gruba kişisel gerilimler azaldıkça veya o gruba olumlu karşılaşmaların sayısı arttıkça zamanla kaybolabilir. Durumsal etkiler ayrıca bir stereo tipin ifadesini veya onayını değiştirebilir (Neuberg, vd., 2020:245).

Stereotipler temelde zararlı değildir ve hatta bazı durumlarda yanlış değildir (örneğin, Hollandalılar uzundur, Almanlar iyi araba yapar, Kanadalılar kibardır); genellikle kıt bilişsel kaynakların korunmasına izin veren normal bir bilişsel

sürecin parçası olarak kabul edilirler (Macrae and Bodenhausen, 2000:93). Stereotipler basitçe sınıflandırma eylemiyle ortaya çıkar. Bireylerin onları "zararlı" hale getirebilecek olan bu Stereotiplere göre nasıl davrandıklarıdır. Önyargı ve Stereotipleştirme genellikle bir arada bulunur, ancak biri olmadan diğerinin olması mümkündür. Bir yandan, bir kişi bir grup hakkındaki Stereotiplerin farkında olabilir ancak bu Stereotipleri onaylamayabilir veya onlara göre hareket etmeyebilir. Öte yandan, başörtüsü takan Müslüman bir kadının yanına oturmamayı veya Afrikalı Amerikalı genç bir erkeği bir giyim mağazasında takip edip ona yardım etmeyi teklif etmemeyi seçmek, önyargılı bir davranış olarak görülebilir. Bununla birlikte, bu davranışları sergileyen kişi, Müslümanlar (örneğin, Batı karşıtı) veya Afrikalı Amerikalılar (örneğin, suçlu) ile ilişkilendirilen Stereotipleri düşünüyor veya hatta bunların farkında olmayabilir.

Erving Goffman'ın "Damgalama" teorisi, toplumların nasıl kalıplaşmış yargılarla bireyleri etiketlediği ve damgaladığı üzerine odaklanır. Bu teori, cinsiyet kalıpyargıları, kalıplaşmış düşünceler ve önyargılar bağlamında da ele alınabilir. Goffman'ın damgalama teorisi, toplumun bireylere yönelik genelleştirilmiş ve sıklıkla yanıltıcı düşüncelerinin, bu bireylerin toplumdaki yerlerini ve fırsatlarını nasıl etkilediğini inceler. Kalıplaşmış düşünceler, bireylerin gerçek potansiyellerini ve yeteneklerini göz ardı ederek, onları dar bir perspektife hapseder (Goffman, 1997:204).

Goffman'ın çalışmaları, toplumun bireylere yönelik önyargılarının sosyal etkileşimler ve bireylerin kendilerini ifade etme şekilleri üzerindeki etkilerini de inceler. Önyargılar, bireylerin toplum içindeki etkileşimlerini, kariyer fırsatlarını ve sosyal ilişkilerini olumsuz etkileyebilir ve bu durum, damgalanmış bireyler için ciddi sosyal ve psikolojik sonuçlar doğurabilir. Bu bağlamda Goffman'ın damgalama teorisi, cinsiyet kalıpyargıları, kalıplaşmış düşünceler ve önyargılar arasındaki ilişkileri anlamamıza yardımcı olur. Bu teori, toplumsal etiketlemelerin bireylerin yaşamları ve toplumdaki rolleri üzerindeki etkilerini derinlemesine incelemek için kritik bir çerçevedir.

2. Cinsiyet kalıpyargıları ve Kalıpyargılama ve kadın hakları

Cinsiyet stereotipi, kadınlar ve erkekler tarafından sahip olunan veya sahip olunması gereken nitelikler veya özellikler veya erkekler ve kadınlar tarafından yerine getirilen veya yerine getirilmesi gereken roller hakkında genelleştirilmiş bir görüş veya önyargıdır. Cinsiyet Stereotipleri hem olumlu hem de olumsuz olabilir, örneğin “kadınlar anlıyor” veya “kadınlar zayıf”. Cinsiyet Stereotipleştirilmesi, bir kadın veya erkeğe, yalnızca kadın veya erkek sosyal grubuna üyeliği nedeniyle belirli nitelikler, özellikler veya roller atfetme uygulamasıdır. Bir toplumsal cinsiyet Stereotipsi, özünde bir inançtır ve bu inanç, sahibinin söz konusu grubun üyeleri, kadınlar ve/veya erkekler hakkında varsayımlarda bulunmasına neden olabilir (Eagly, vd., 2020:30). Buna karşılık, cinsiyet Stereotipleştirme, bu stereotip inancı bir kişiye uygulama pratiğidir.

Erving Goffman'ın teorileri, toplumsal etkileşimlerde bireylerin nasıl algılandığı ve etiketlendiği üzerine odaklanır. Goffman, "Damgalama" (Stigma) kavramı ile toplumun bireylere atfettiği negatif etiketleri ve bu etiketlemenin sosyal etkileşimlere nasıl yansıdığını inceledi. Bu kavram, cinsiyet kalıpyargıları gibi konularla ilişkilendirildiğinde, toplumun cinsiyet temelli kalıpyargılarını ve bu yargıların bireyler üzerindeki etkilerini incelemek için kullanılabilir. Cinsiyet kalıpyargıları, toplumların erkekler ve kadınlar hakkında sahip olduğu genelleştirilmiş ve sıklıkla yanıltıcı yargılardır (Goffman, 1997:203). Bu yargılar, bireylerin cinsiyetine göre beklenen davranış, yetenek ve rolleri içerir ve bu kalıpyargılar toplumsal cinsiyet eşitsizliklerine yol açabilir.

Kadın hakları bağlamında, Goffman'ın damgalama teorisi, toplumun kadınlara yönelik kalıpyargılarının nasıl engeller oluşturduğunu ve kadınların toplumdaki rollerinin sınırlanmasına nasıl katkıda bulunduğunu incelemek için kullanılabilir. Bu perspektiften bakıldığında, cinsiyet kalıpyargılarının, kadınların eğitim, iş hayatı ve siyasi temsil gibi alanlarda karşılaştıkları zorluklarla doğrudan ilişkili olduğu görülebilir. Goffman'ın damgalama teorisi, cinsiyet kalıpyargıları ve kadın haklarının birbirleriyle nasıl ilişkili olduğunu anlamak için kritik bir çerçeve sunar (Yang, Kleinman, 2007:1524). Bu teori, toplumların bireyleri nasıl etiketlediğini ve bu etiketlemelerin bireylerin yaşamları üzerindeki etkilerini analiz etmek için kullanılabilir.

Kadınlara yönelik ayrımcılık, kadınlara yönelik Stereotip beklentiler, tutumlar ve davranışlar nedeniyle var olan muamele farklılıklarını içerir. Sadece bazı örnekler vermek gerekirse (Eaton, vd., 2020:127):

- kadınların aile içindeki rolüne ilişkin Stereotiplerin hane içinde işbölümüne yol açtığına ve bunun da genellikle kadınlar için zaman yoksulluğuna ve daha düşük eğitim seviyelerine yol açtığına dikkat çekilebilir.
- CEDAW Komitesi, kadınların erkeklere tabi olarak görüldüğü geleneksel tutumların, şiddet ve baskı içeren yaygın uygulamaları nasıl sürdürdüğünün altını çizdi.
- Hem ÇHS hem de CEDAW Komitesi, zararlı uygulamaların çok boyutlu olduğunu ve Stereotip cinsiyet ve toplumsal cinsiyete dayalı rolleri içerdiğini belirtmiştir.
- Kadına yönelik şiddet Özel Raportörü ve yargıçların ve avukatların bağımsızlığı Özel Raportörü, şiddet vakalarının soruşturulmasının ve failerin cezalandırılmasının, nesnelliklerini ve tarafsızlıklarını olumsuz yönde etkileyen ataerkil anlayışlar ve Stereotiplerle desteklendiğini vurguladılar.
- Bir dizi BM insan hakları mekanizması, kadınların rolüne ilişkin Stereotiplerin ayrımcı yasalara nasıl dahil edilebileceğinin altını çizdi; örneğin, resmi belgeleri imzalama yetkisi yalnızca “hane reisine” verildiği için kadınların arazi sahibi olmasını engellemek.
- Sağlık hakkı Özel Raportörü ayrıca toplumsal normların, özellikle cinsel kimlik ve yaşamla ilgili olarak kadınların özgürlüğünü düzenleme ihtiyacına ilişkin Stereotip inançlara dayandığını ve bunun da cinsel ve üreme haklarına kısıtlamalar getirdiğini gözlemlemiştir.

Uluslararası insan hakları hukuku çerçevesi, tüm kalıpyargılar ve kalıpyargı biçimlerinden ziyade, kabul edilmiş insan hakları ve temel özgürlükleri etkileyen kalıpyargılar ve kalıpyargılarla ilgilenir. Kadınlara Karşı Ayrımcılığın Ortadan Kaldırılması Komitesi (CEDAW), Taraf Devletlerin “zararlı cinsiyet kalıplarını” değiştirmeleri veya dönüştürmeleri ve “yanlış cinsiyet kalıplarını ortadan

kaldırmaları” gerektiğini açıklamıştır. Bir Stereotip, kadınların veya erkeklerin kişisel yeteneklerini geliştirme, profesyonel kariyerlerini sürdürme ve yaşamları ve yaşam planları hakkında seçimler yapma kapasitelerini sınırladığında zararlıdır. Hem düşmanca/olumsuz hem de görünüşte iyi huylu Stereotipler zararlı olabilir. Örneğin, kadınların çocuk yetiştirme sorumluluklarının genellikle yalnızca onlara düştüğü Stereotipye dayanmaktadır. Toplumsal cinsiyet kalıp yargısı, insan haklarının ve temel özgürlüklerin ihlali veya ihlali ile sonuçlandığında yanlıştır (Norbekova, 2020:12). Buna bir örnek, kadınların erkeklerin cinsel mülkü olduğu Stereotipsine dayalı olarak evlilik içi tecavüzün suç sayılmamasıdır. Diğer bir örnek, adalet sisteminin, kadınların uygun cinsel davranışlarına ilişkin Stereotip görüşlere dayalı olarak cinsel şiddet failini sorumlu tutmadaki başarısızlığıdır.

IV. KALIPLAŞMIŞ DÜŞÜNCELER VE KÜLTÜR İLİŞKİSİ. AZERBAYCAN ÖRNEĞİ

A. Araştırmanın Yöntemi

Bu çalışma ile stereotiplerin kişilerarası iletişim sürecini nasıl etkilediğini belirleyerek bu süreçte daha bilinçli bir ilişki ve etkileşim sağlayacak bilgiler ortaya koymak hedeflenmektedir. Aynı zamanda çalışmada ortaya konulan bilgilerle literatüre katkı sağlanması amaçlanmakta ve daha sonra yapılacak olan yeni çalışmalara örnek olması bakımından çalışmanın önemli olduğu düşünülmektedir. Bu durum, çalışmaya özgün değer kazandırmaktadır.

Azerbaycan Cumhuriyeti'nde kalıplaşmış düşüncelerin kültüre etkisi konusu, bütünleştirici bir açıklama, kapsamlı bir çalışma gerektirir. Bu nedenle, bilimsel genelleme sürecinde, bireysel araştırma görevleri çeşitli bilişsel prosedürler kullanılarak çözüldüğünde çoğulcu tamamlayıcılık ilkesi kullanılmıştır. Bu makaledeki kültürel stereotiplerin incelenmesi teorik ve ampirik kaynaklara dayanmaktadır. Birinci grup, incelenen konulara ayrılmış yerli ve yabancı yazarların eserlerini içerir; ikincisi- sosyolojik araştırmaların sonuçları, kişisel gözlemler, kitle iletişim yayınlarının materyallerine dayanmaktadır.

Araştırma yöntemlerinden biri olan nitel araştırma, “gözlem, görüşme ve doküman analizi gibi nitel veri toplama tekniklerinin kullanıldığı, algıların ve olayların kendi doğal ortamında ve bağlamında gerçekçi ve bütüncül bir biçimde ortaya konmasına yönelik nitel bir sürecin izlendiği araştırma” türü olarak tanımlanmaktadır. Nitel veri toplama yöntemlerinden birisi olan görüşme tekniğini; bir hedef doğrultusunda gerçekleştirilen karşılıklı konuşma olarak tanımlamak mümkündür. Görüşmede asıl hedef, bireylerden bilgi elde etmektir. Görüşme tekniğinde süreç, görüşmeyi yapan kişinin sorduğu birtakım sorular ve katılımcını verdiği cevaplara göre şekillenmektedir (Ertem, 2019: 113). Görüşme, nitel araştırma yönteminde en çok tercih edilen veri toplama tekniğidir.

Araştırmanın odak noktasının anlatıldığı bölümde belirtildiği üzere, katılımcıların belirlenmesinde kültürel bilgileri temel alındı. Katılımcıların kültür bilgisinin Azerbaycan kültürüne stereotiplerin etkisini açıklamakta yeterli olacağı yönünde kararlaştırılmıştır. Katılımcılara mail yoluyla ulaşılmıştır. Sorular mail ile gönderilerek cevaplar elde edilmiştir.

B. Örneklem

Görüşme tekniğinde araştırmaya dahil olan kişiler, araştırmanın konusuna göre duygu ve düşüncelerini anlatmaktadır. Görüşme en az iki kişi ile sözlü bir şekilde gerçekleştirilmektedir. Görüşme tekniğinin temel amacı, bireylerin gerçek duygu ve düşüncelerini ortaya çıkarmaktır. Yapılandırılmış, yarı yapılandırılmış, yapılandırılmamış ve odak grup görüşmesi olarak görüşme tekniklerini ifade etmek mümkündür. Bu bağlamda yarı yapılandırılmış görüşme tekniği sayesinde bireylerin tutum, düşünce ve deneyimleri gibi gözlemlenemeyen bilgilere ulaşım sağlanmaktadır. Araştırmacı, araştırmakta olduğu konu hakkında önceden hazırlamış olduğu soruların kılavuzluğunda ya da o anda amaçlı sorular yönelterek, hedef kişinin düşüncelerini ve duygularını sistematik olarak ortaya çıkarmayı amaçlamaktadır. Araştırmanın amacı, hedef kişiye araştırma konusuyla ilgili sorular yönelterek, kişinin öznel düşünce ve duygularını sistemli olarak öğrenmek, anlamak ve tanımlamaktır. Yöntem olarak belirlenen yarı yapılandırılmış görüşme tekniği ile önceden belirlenmiş olan 6 soru çerçevesinde 25 kişi ile görüşülmüştür. Fakat elde edilen bilgilerin yetersizliği ve kişilerin bilgilerin kullanılmasına izin vermediği için kişi sayısı 5 kişiye düşülmüştür. Araştırmadan elde edilecek bulguların geçerliliği ve güvenilirliğini sağlamak için aynı sorular bağlamında alanında daha uzman olan 5 kişi ile pilot çalışma gerçekleştirilmiştir.

Yarı yapılandırılmış görüşme tekniğiyle gerçekleştirilen bu çalışmada katılımcılara aşağıda yer verilen sorular yöneltilmiştir: (Güçlü, 2021)

1. Stereotiplerin oluşmasına neden olan baskın faktörler hangileridir (aile, çevre, deneyim, medya vb.)?
2. Stereotiplerin oluşmasında bireysel faktörler mi, toplumsal faktörler mi, kültürel faktörler mi daha etkilidir?

3. Birebir ilişkilerin kurulmasında stereotiplerin etkisi nelerdir?
4. Kişilerarası iletişim sürecini engelleyen ön yargıların oluşmasında en baskın stereotipler hangileridir?
5. Farklı kültüre sahip bireyler arasındaki iletişim sürecinin etkin olarak gerçekleşmesine engel olan stereotipler nelerdir?
6. Stereotiplerin kişilerarası iletişimde daha çok ön yargı oluşturduğu ortaya konulduğunda, bu farkındalık iletişim sürecinin iyileştirilmesinde rol oynayabilir mi?

Çizelge 3. Örneklem ile ilgili bilgi

Sıra	Ad Soyad	Unvan ve Pozisyon	Alan
Katılımcı 1	Z. S. Erkek, 65 yaş	Emekli Öğretmen, Azerbaycan Gazeteciler Birliği Üyesi, 'Yurd' Dergisi Bölüm Başkanı	Gazetecilik, Eğitim
Katılımcı 2	Y.H. kadın, 44 yaş	Bilimler Akademisi'nde Tarihte Felsefe Doktoru	Tarih, Felsefe
Katılımcı 3	F. M. Erkek, 46 yaş	Azerbaycan Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığına Bağlı Kamu Yönetimi Akademisi Profesörü, 'Simurg' Azerbaycan Kültür Derneği Başkanı	Kamu Yönetimi, Kültürel Araştırmalar
Katılımcı 4	I.H. erkek, 54 yaş	Azerbaycan'da 'Uygulamalı Kültür Bilimi' ve 'Kültüroloji Tarihi' Biliminin Kurucusu, Kültür Bilimi Uzmanı, Kültür Bilimleri Doktoru, Profesör	Kültür Bilimi, Eğitim
Katılımcı 5	K.A. erkek, 49 yaş	ANAS Arkeoloji, Etnografya ve Antropoloji Enstitüsü, Arkeolojik Anıtlar Toplama Sektörü Başkanı, Tarih Felsefe Doktoru, Doçent	Arkeoloji, Etnografya, Antropoloji

Katılımcılarla yüz-yüze ve online şekilde görüşülmüştür. Araştırma süresinde katılımcılar Katılımcı 1 (Erkek, 65 yaş, Gazeteci), Katılımcı 2 (kadın, 44 yaş, Gazeteci, tarih öğretmeni), Katılımcı 3 (Erkek, 46 yaş, Gazeteci, Kamu Yönetimi), Katılımcı 4 (erkek, 54 yaş, Gazeteci, Kültür Bilimci), Katılımcı 5(erkek, 49 yaş, Gazeteci, Arkeoloq) şeklinde kodlanmıştır.

V.BULGULAR

Soru-1. Stereotiplerin oluşmasına neden olan baskın faktörler hangileridir (aile, çevre, deneyim, medya vb.)?

Geçmiş yaşam deneyimine - bireysel ve grup - atıfta bulunurken bir Stereotip ortaya çıkar ve önceki algıya bağlıdır. Katılımcı-1(Erkek, 65 yaş, Gazeteci) belirttiği üzere bir Stereotipnin ortaya çıkma ve oluşma süreci, çeşitli zihinsel unsurların doğrudan etkileşimi ile gerçekleşir: görüntüler, yargılar, tonlamalar, anlamsal tutumlar, tekrarlayan değerlendirmeler, duygular vb. Ona göre, Stereotiplerin ortaya çıkma nedenleri çeşitlidir. Bununla birlikte, muhtemelen en önemlisi, sürekli artan miktarda bilgi nedeniyle beynin aşırı yüklenmesine karşı bilincin koruyucu tepkisidir. Gelen bilgilerin Stereotipleştirilmesi, tüm organizmanın bütünlüğünü ve sağlığını korumayı amaçlayan, beyni aşırı yüklenmeden korumanın doğal bir şeklidir. Bu koruma olmadan, bir kişinin bilinci, sürekli değer yargıları yapmaktan basitçe karışır. Stereotiplerin varlığı bu süreci büyük ölçüde basitleştirir ve zayıflatır.

Katılımcı-2'ye (kadın, 44 yaş, Gazeteci, tarih öğretmeni) göre stereotiplerin temel bileşeni, ahlak ve etik normlarını, değer yönelimlerini ve gelenekleri içeren kültürdür. Stereotipler durağan değildir: zamanla, siyasi sistemdeki ve sosyal yapıdaki değişiklik nedeniyle değer tutumları değişir. İletişim alanında birleşik bir Stereotipler sisteminin varlığı, toplumda karşılıklı anlayışı kolaylaştırır ve etkili iletişim için bir ön koşul oluşturur. Stereotipler, konuşmacının zihninde her zaman mevcuttur ve açık ya da örtük bir dilsel ifadeye sahiptir. Stereotipler, tüm toplumlarda ve kültürlerde mevcut olan normal, sağlıklı bir bilişsel mekanizmadır. Stereotipler, insanlığın bilişsel aktivitesinin bir özelliğidir, eski insanların ilkel kabilelerinde bile bulundular. Stereotipler olmadan hayatta kalamazdık, bilgiyi işlememize ve düşünme yollarımızı kısaltmamıza yardımcı olurlar. Yani, beynimiz uzun bir çıkarımlar zincirine öncülük etmek yerine, içinde gömülü olan belirli bir modeli izlemeyi seçer. Stereotipler, çevrenin etkisi altında insanlarda oluşur. Örneğin bir anne, yürüyüşten kirlenen kızına şöyle der: “Neden

bu kadar kirlisin? Sen bir kızsın!" Ve kız, tüm kızların temiz ve yıkanması gerektiğine dair bir Stereotip oluşturur, yani kızlar hakkında belli bir genelleme oluşur.

Bir Stereotipnin algımıza derinlemesine yerleşmesi için onu güvendiğimiz bir insandan duymamız gerekir ve bunu defalarca duymak arzu edilir. Ancak bu, ebeveynlerin çocuk yetiştirirken her kelimesini kontrol etmeleri gerektiği anlamına gelmez - sonuçta, bir çocuğun yaşadığı dünya ev ve aile ile sınırlı değildir ve her durumda Stereotipler oluşacaktır. Bununla birlikte, aile köklenmelerini ciddi şekilde etkileyebilir ve ebeveynler, çocuğun kafasındaki olumsuz kalıp yargıların sayısını azaltabilir.

Katılımcı-3 (Erkek, 46 yaş, Gazeteci, Kamu Yönetimi) stereotipin kökeninin kaynağının, insan düşüncesinin basitleştirme yeteneği olduğunu belirtmiştir. Bir kişi günlük olarak birçok sosyal bağlantıya girer, büyük miktarda bilgi alır. Duyusal olarak algılanan dünya aşırı doymuştur. Ortak faaliyetlerde herkesin farklı ilgi ve ihtiyaçlarını dikkate alması gerekir. Böyle bir yaşam ritmindeki bir kişinin, şeyleri genelleştirilmiş tipler olarak değil, ayrı nesnelere olarak görmesi çok zordur. Genellikle bilgileri genelleştiririz ve bir şeyi değerlendirmek için en uygun özelliklerden yalnızca birkaçını kullanırız. İnsan algısının seçiciliği budur.

Katılımcı-4 (erkek, 54 yaş, Gazeteci, Kültür Bilimci) tutum, önyargı kelimeleriyle "klişe" kavramının dikkate alınması tavsiye eder. Bu kavramlar, çeşitli etnik gruplara karşı duygusal ve değerlendirici bir tutum içeren ve etnik gruplar arası iletişimde uygun davranışsal tepkilere hazır olma düzeyini karakterize eden bir dizi etnik tutum oluşumuna dahil edilebilir. Etnik bir klişe, her şeyden önce, insanlar ve etnik gruplar var olduğu sürece doğal ve kaçınılmaz olan "kültürel" bir oluşumdur. Önyargı, olumsuz bir duygusal yük ile karakterize edilir ve yaşamın belirli alanlarında iletişimden kaçınma veya etnik gruplar arası temaslardan kaçınma gibi davranış biçimlerine karşılık gelir. Önyargı, olumsuz duyguların büyük bir konsantrasyonu, kişinin ulusunun başarılarını ve niteliklerini aşırı övmesi, diğer insanlara karşı kibirli bir tavır ve düşmanlıkla birleşmesi ile ayırt edilir. Gerçek davranıştaki önyargı artık kaçınma stratejisiyle sınırlı değildir, ayrımcı nitelikteki belirli eylemlerde kendini gösterir.

Önyargı ve ayrımcı davranışlar sadece açık değil, bazı saiklerin arkasına da gizlenmiş olabilir. Örtülü ırksal önyargılar, etnik farklılıkların abartılması, göçmenlere - ulusal azınlıkların temsilcilerine ve ırksal olmadığı iddia edilen nedenlerle ayrımcılığa uğramalarına - karşı daha az olumlu bir tutum şeklinde ortaya çıkıyor. Bazı araştırmacılar bu gizli ırkçılığı "modern" veya "kültürel" ırkçılık olarak adlandırıyor. Stereotipleşme mekanizması yalnızca şemalaştırmayı, sınıflandırmayı vb. değil, aynı zamanda diğer bilişsel süreçleri, öncelikle nedensel yüklemeyi veya grup (özellikle etnik) bağlılığa dayalı bireylerin davranış ve başarılarının nedenlerinin atfedilmesini içerir. İnsanlar davranışı içsel (kişisel, öznel) ve dışsal (durumsal, çevresel, nesnel) faktörlerin etkisiyle açıklar. Aynı zamanda başarılarını içsel nitelikleriyle, başarısızlıklarını ise dış koşullarla açıklama eğilimindedirler. Aksine, başkalarının başarıları daha çok dış etkenlerle, başarısızlıklar ise iç etkenlerle açıklanır. Bu fenomen, bir kişinin dünyaya, kendisine ve diğerlerine karşı temel değerlendirici tutumlarının etkileşiminin bir sonucu olarak oluşan, kişiliğin psikolojik yapısında "Ben imajının" gerçekleştirdiği işlevle ayrılmaz bir şekilde bağlantılıdır. Bu işlev, olumlu benlik saygısını çeşitli şekillerde korumaktır: kişinin kendi öz saygısını abartmasından başkalarını hafife almasına kadar.

Klişeler kültürlerarası süreçlerin temelini oluşturur. İnsan zihnindeki dünya sonsuz çeşitliliktedir. Gerçeklik, çeşitli sözlüksel, türevsel ve sözdizimsel yapılar olarak hareket edebilen dilsel göstergelerde yansıtılır. Bu tür dilsel biçimlerde, insanların sosyo-tarihsel ve bilişsel deneyimleri sabittir. klişeler, bir kişinin düşüncesinde ve davranışında, etno-kültürel olarak - insanların tipik özelliklerinin genelleştirilmiş bir fikrinde kendini gösterir.

Stereotiplerin bir kişi tarafından özümsemesi çeşitli şekillerde gerçekleşir. İlk olarak, sosyalleşme ve kültürlenme sürecinde edinilirler. Kalıpyargılar kültürün bir parçası olduğu için, diğer gruplar hakkında belirli bir şekilde düşünme "alışkanlığı" anne sütüyle emdiğimiz bir şeydir. Pek çok Stereotip, anne babamızın zihnimize oluşturduğu imgelere göre aktarılır ve geliştirilir. Stereotipler sınırlı kişisel temas yoluyla ortaya çıkabilir. Yani, bir Azerbaycanlı tüccar sizi pazarda aldattıysa, o zaman tüm Azerbaycanlıların aldattığı sonucuna varabilirsiniz. Bu durumda, Stereotip sınırlı bilgi temelinde edinilir.

Stereotiplerin oluşmasında kitle iletişim araçlarının özel bir yeri vardır. Medyanın Stereotipleştirme fırsatları, kapsam veya güç açısından sınırlı değildir. Çoğu insan için basın, radyo ve televizyon çok yetkilidir. Kitle iletişim araçlarının görüşü, bireysel tutumlarını düşüncelerinden uzaklaştırarak insanların görüşü haline gelir. Bu nedenle, kişisel iletişim deneyimi olmasa bile, insanlar yabancılara kesin olarak sabitlenmiş görünüm özellikleri ve karakter özellikleri bahşeder.

Birçok insan için medya, eleştirel olarak değerlendirilmeyen yetkili bir görüş kaynağıdır. Bu, bireyin kendi fikrini veya tutumunu oluşturmak için yeterli bilgiye sahip olmadığı zaman olur. Bilgi kaynağının durumu büyük önem taşımaktadır. Tanınmış bir politikacı veya tanınmış bir figür tarafından gerçekleştirilen insanlar üzerindeki bilgi etkisinin sonucu oldukça açıktır. Bilgi kaynağının otoritesi ne kadar yüksekse, izleyicinin bu bilgiye olan güveni de o kadar yüksektir. Bazı kişiler böyle bir kaynaktan gelen bilgileri eleştirel bir şekilde algılasalar bile, bu yine de zihinlerinde sabitlenecektir. Medya, karar için bir nevi "sorumluluktan kurtulma" yeteneğine sahiptir. Bir kişi karar vermekte tereddüt ettiğinde, çözümlerden birinin otoritesinin onayı ile nihai seçimi yapar. Aynı zamanda kişi, kararının sonuçları nedeniyle iç çatışma yaşamaz ve karar verme sorumluluğundan kurtulur. Verilen kararın bir sonucu olarak, birey, davranışına ilişkin herhangi bir eleştirel değerlendirmeyi ve davranışının gerektirebileceği sonucuyla ilgili endişesini kaybeder. Her şey doğru ve adil görünüyor, çünkü ona göre otoritenin yaptırımıyla hareket ediyor. Bu durumda, kitle iletişim araçlarının etkisi kitlesel hipnozla karşılaştırılabilir.

Stereotipler, tüketicinin sınırlı bilgilere dayanarak algı nesnesinin herhangi bir değerlendirmesine çok hızlı bir şekilde ulaşmasını sağlar. İnsanların öngörülebilir, biraz düzenli bir dünyada yaşaması gerekiyor. Bununla birlikte, dünyanın ilk izlenimlerini (esas olarak Stereotiplere dayanarak) gerçek bir gerçek olarak almamalı, onay gerektiren varsayımları yeniden gözden geçirmeye dönmek daha iyidir. Algılanan bir nesne hakkında bize çok fazla bilgi verildiğinde ve bu konuda sosyal bir yargı oluşturmamız istendiğinde, onu değerlendirirken Stereotipleri kullanma olasılığımız daha yüksektir.

Birey, bir sosyal grubun veya kategorinin bir üyesiyle karşılaştığında, kalıp yargılar harekete geçer. Stereotip aktivasyon, sosyal gruplar hakkındaki bilgilere

erişmeyi, Stereotip uygulaması ise bu bilginin başkalarını yargılamak için kullanılmasıdır. Stereotip aktivasyon, nispeten hızlı ve genellikle kişinin farkındalığı dışında gerçekleştiği için genellikle otomatik bir süreç olarak adlandırılır. Örneğin, grup dışı bir üyeye karşılaşıldığında, olumlu ve olumsuz bilişsel çağrışımların hızlı bir şekilde etkinleştirilmesi sağlanır. Bilişsel işleme kaynakları kıt olduğunda ve/veya zaman baskısı yüksek olduğunda, bireylerin başkaları hakkındaki algılarını oluşturmak için stereotiplere erişme ve bunları kullanma olasılığı daha yüksektir. Stereotipler, hedef eşleştirme, yüz ipuçları, medya ve aşağıda incelenen sosyal tutumlar gibi çeşitli etkilerle etkinleştirilebilir ve sürdürülebilir.

Daha geniş anlamda, tüm bu etkiler, bir kişinin bir kişi tarafından algılanmasına eşlik eden özel bir sürecin, yani kalıplaştırma sürecinin tezahürleri olarak düşünülebilir. Özellikle insanlar birbirini tanıdıkça ortaya çıkan iletişimdeki klişelerin hem belirli bir kaynağı hem de belirli bir anlamı vardır. Kural olarak, sınırlı bilgi temelinde sonuç çıkarma arzusunun bir sonucu olarak, oldukça sınırlı geçmiş deneyim temelinde bir klişe ortaya çıkar. Çoğu zaman, bir kişinin grup üyeliğine, örneğin belirli bir mesleğe ait olmasına ilişkin bir klişe ortaya çıkar. Daha sonra, geçmişte tanışan bu mesleğin temsilcilerinin belirgin mesleki özellikleri, bu mesleğin herhangi bir temsilcisinin doğasında bulunan özellikler olarak kabul edilir (“tüm öğretmenler öğreticidir”, “tüm muhasebeciler bilgichtir” vb.). Burada, sınırlamalarından utanmadan, önceki deneyimlerden "anamlı olma", bu önceki deneyimle benzerliklerden sonuçlar çıkarma eğilimi vardır.

İnsanların birbirini tanıma sürecindeki kalıp yargılar iki farklı sonuca yol açabilmektedir. Bir yandan, başka birini tanıma sürecinin belirli bir şekilde basitleştirilmesine; bu durumda, klişe mutlaka bir değerlendirme yükü taşımaz: başka bir kişinin algısında onun duygusal kabulüne veya reddine yönelik bir "kayma" yoktur. Geriye kalan sadece basitleştirilmiş bir yaklaşımdır; bu, ötekinin imajını oluşturmanın doğruluğuna katkıda bulunmasa da, bizi genellikle onu bir damgayla değiştirmeye zorlar, ancak yine de bir anlamda gereklidir, çünkü yardımcı olur. biliş sürecini kısaltır. İkinci durumda, klişeleştirme önyargıya yol açar. Yargı, geçmiş sınırlı deneyime dayalı olarak inşa edilmişse ve bu deneyim olumsuzsa, aynı grubun bir temsilcisine ilişkin herhangi bir yeni algı,

düşmanlıkla renklenir. Bu tür ön yargıların ortaya çıkışı çok sayıda deneysel çalışmada kayıt altına alınmıştır ancak özellikle laboratuvar koşullarında değil, gerçek yaşam koşullarında insanların sadece birbirleriyle olan iletişimlerine değil, aynı zamanda insanların birbirleriyle olan iletişimlerine de ciddi zararlar verebildiği durumlarda olumsuz olarak kendini göstermesi doğaldır.

Katılımcı-5 (erkek, 49 yaş, Gazeteci, Arkeoloq) basmakalıp sorununun, Azerbaycan dilbiliminde pek gelişmediğini ve bunun oldukça nesnel tarihsel nedenleri olduğunu vurgulamıştır.. Sıradanlığın devlet düzeyinde güçlü bir şekilde teşvik edildiği bir zaman vardı, çünkü sıradanlık güvenli bir dil ortamı oluşturuyor. İletişimsel deneyimi klişeleştirmenin sonuçları, dil gelişiminin şu anki aşamasında da görülebilir. Şu anda, iletişimsel basmakalıplarla ilgili sorunların yoğun bir şekilde incelenmesine rağmen, en önemli işlevsel kavramların bir kısmında az gelişmişlik var. Konuşma klişelerinin düşünme klişeleriyle bağlantısı toplumdilbilim ve psikodilbilimin konusudur. İnsan iletişim biçimleri, esas olarak, iletişim durumuna bağlı olarak farklı şekilde kullanılan dilin işleyişi ile karakterize edilir.

Herhangi bir iletişimsel klişe, gerçek dünya hakkında bilgi toplar ve onun aracılığıyla zihnimizde belirli veya nispeten ifade edilen bir gerçeklik sabitlenir. Böylece sosyo-politik standartlar, toplumsal gerçekleri zaman ve mekan olarak yansıtır; iletişimsel klişelerde ve genel olarak dilde birçok antropolojik faktör yansıtılır. Bu, herhangi bir basmakalıp fonun bir özelliğidir. Toplumsal klişelere dönersek, bunlarda sosyo-ekonomik ve kültürel faktörlerin etkisini buluruz. Bu tür her klişede, belirli bir toplumu karakterize eden gerçek nesnelere, fenomenlere ve eylemlere dünyası hakkında bir kişinin veya bir grup insanın (standartların yaratıcıları olarak) temsili sabittir. Bununla birlikte, standartların gerçek dünyayı kendilerine göre yansıttığını belirtmek gerekir.

Çizelge 4. Katılımcıların stereotipler hakkındaki görüşlerine dayalı tablo

Katılımcı No	Stereotiplerin Oluşumu	Stereotiplerin İşlevi	Ek Notlar
1	Beynin bilgi aşırı yüklenmesine koruyucu tepki	Bilgi sürecinde basitleştirme	Koruyucu işlev görür
2	Kültürel değerler ve normlar	Toplumsal iletişimde önemli rol	Zamanla değişiklik gösterir
3	İnsan düşüncesinin basitleştirme yeteneği	Günlük bilgi yönetimi	Günlük yaşamda pratik
4	Etnik klişeler ve önyargılar	Etnik gruplar arası iletişimde etkiler	Kültürel ve 'normal' bilişsel parça
5	Dilbilimsel az gelişmiş kavram	Dilin işleyişi ve düşünceyi etkileme	Azerbaycan'da az gelişmiş

Bu tablo, katılımcıların stereotiplerin oluşum süreçlerini, işlevlerini ve bu konseptlerin genel bağlamdaki ek notlarını özetlemektedir.

Soru-2. Stereotiplerin oluşmasında bireysel faktörler mi, toplumsal faktörler mi, kültürel faktörler mi daha etkilidir?

Bir klişenin içeriği, insanların grubu karakterize ettiğini düşündüğü niteliklere atıfta bulunur. klişeler içeriklerini, tarihsel ve çağdaş gruplar arası ilişkileri ve tipik sosyal rolleri tarafından belirlenen, grupların sosyal yapıdaki konumlarından alır. Bilindiği gibi, Azerbaycan sadece çok kültürlü değil, aynı zamanda çok dinli bir ülkedir. Ulusal klişeleri ve bunların tezahürünün özelliklerini doğru anlamak için, sözde kültürel mesafenin özünü anlamak büyük önem taşır.

Katılımcı-1 (Erkek, 65 yaş, Gazeteci) belirttiği gibi, insan davranışındaki belirli anları etkileyebilen etnik bilinç ve kültür, doğuştan gelen faktörler ve kişinin sosyalleşme sürecinde edindiği faktörler üzerinde şekillenir. İkincisi, bir kişinin yalnızca kendisini belirli bir ulusla, kültürle ilişkilendirdiği ve onun ayrılmaz bir parçası olduğunu anladığı anda edindiği kültürel klişelerdir. Geçerliliği veya mantıksızlığı, doğruluğu veya yanlışlığı ne olursa olsun, her klişe herhangi bir kültürün ayrılmaz bir parçasıdır ve kültürlerarası iletişim sürecinde başka bir ulusun algısını etkileme yeteneğine sahiptir. Bununla birlikte, iletişim için sadece dili bilmek yeterli değildir, aynı zamanda çevredeki dünya hakkında bilgi olarak ifade edilen sosyal tarihin ortaklığını anlamak da gereklidir.

İnsanlar, kural olarak, düşüncelerini basitleştirme eğilimindedir ve aynı zamanda soyut kavramları somut, bazen egzotik şekillerde yorumlama eğilimindedir. Etnik olanlar da dahil olmak üzere çeşitli grupların özellikleri hakkında genelleştirilmiş yargılar - basmakalıpların ortaya çıktığı bu özellikler üzerindedir.

Katılımcı-1'e (Erkek, 65 yaş, Gazeteci) stereotipler genellikle doğası gereği mitolojiktir. Herhangi bir klişe inatçıdır ve özellikle "yabancılar" ile ilgili olarak. Ek olarak, klişede yalnızca oluşum ve basitleştirme özellikleri değil, aynı zamanda belirli bir yeterlilik de ayırt edilebilir, yani klişe yalnızca ve çok fazla sosyal ilişkileri bozmakla kalmaz, aynı zamanda grupların ve grupların tarihsel deneyimlerini de özetler. Kişisel düzeyde, klişelere "uyuma", genellikle soyut ve bazen bilinçsiz olarak, yalnızca kendi hedeflerine yönelik değil, aynı zamanda "kişinin kendi" grubuyla bağlantı kurmaya yönelik refahını sürdürme arzusuyla ilişkilendirilir. Kültürel klişeler, kültürel mesafenin hala önemli bir rol oynadığı olumsuz olanlar arasında artık baskındır. Azerbaycan halkının mevcut bilincinde, bir Orta Asyalı, bir Kafkas klişesi hakimdir, ancak önemsiz bir klişe, örneğin bir Ukraynalı klişesidir.

Katılımcı-2'ye (kadın, 44 yaş, Gazeteci, tarih öğretmeni) göre modern küreselleşme çağında, en acil olanlardan biri, kültürel gruplar arası ilişkiler ve bunun sonucunda ortaya çıkan kültürel gruplar arası algının klişeleşmesi sorunudur. Modernitenin ayırt edici bir özelliği olan küreselleşme, ekonomik ve siyasi ilişkilerin küresel boyuta taşınmasıyla birçok kültürel grubun yaşam koşullarında köklü değişiklikler yapmıştır. Bu koşullar altında, bazı insanların başkaları tarafından kültürel gruplar arası algısına ilişkin klişelerin çalışma derecesi, bu fikirlerin oluşum ve yayılma yolları, bir bütün olarak dünya topluluğunun gelecekteki uyumlu gelişimi üzerinde önemli bir etkiye sahiptir. Bir klişe, geleneksel olarak, belirli sosyal veya kültürel grupların karakteristik özellikleri hakkında genelleştirilmiş fikirler olarak anlaşılır. Klişeler, bireyin içinde bulunduğu sosyo-kültürel çevrenin etkisi altında oluşturulur. Klişeler, kişinin kendi dar sosyal, politik ve coğrafi çevresinin ötesine geçerek, bir bütün olarak tüm dünya hakkında fikir edinmesini sağlar.

Çoğu zaman bilinçsiz doğaları nedeniyle, stereotipler çok kararlı oluşumlardır ve büyük zorluklarla değiştirilebilirler. Sonuç olarak, klişeler

yalnızca standart bir düşünce şeması veya kalıbı belirleyerek iletişimi kolaylaştırmakla kalmaz, aynı zamanda başka bir sosyal veya etnik grubun temsilcisinin davranışlarının veya sözlerinin yanlış yorumlanmasına yol açtıklarından, başarılı iletişimi engelleyen bir faktördür.

Katılımcı 2`ye (kadın, 44 yaş, Gazeteci, tarih öğretmeni) göre başka bir kültür algısının bir sonraki özelliği, bireysel özelliklerinin bütünsel bir sistem olarak değerlendirilmesidir. Aynı zamanda farklı bir kültürün bazı özellikleri algı sırasında bozulabilir. Son olarak, başka bir kültür algısının son özelliği, başka bir kültür algısının kişinin kendi kültürel kimliğine yansıtıldığı tasarımıdır. Dolayısıyla kişinin kendi kültürel geleneğinin bazı özelliklerini diğerine aktarması doğaldır. Bu, büyük ölçüde, dikkatin genellikle mevcut olana değil, görebilecekleri veya görmek istedikleri özelliklere odaklandığı ilk kültürlerarası temaslar için tipiktir. Bu nedenle, böyle bir anlayışla, klişeler herhangi bir kültürün ayrılmaz bir parçası haline gelir ve varoluşları gereği insanların bilincini ve etnik temaslarını etkilerler.

Kültürel gruplar arası algının basmakalıpları, bir etnik grubun genelleştirilmiş bir görüntüsünün aktarılmasıyla karakterize edilir, ulusal kültür için birleştirici bir temel görevi görür, geleneği güçlendirir ve yansıma nesnesine karşı genel bir tutum geliştirmeyi mümkün kılar, orijinalliğini korur. Aynı zamanda, bir ulusun sosyal deneyiminin işlevsel bir bileşenidirler, çevredeki dünya hakkında en önemli bilgilerin birikmesine ve gelecek nesillere aktarılmasına katkıda bulunurlar. Aynı zamanda, bazı klişelerin ömrü yüzyıllar olabilirken, diğerleri - yalnızca birkaç yıl olabilir ve amaçlarını yerine getirdikten sonra, daha başarılı veya belirli bir süre için alakalı olan diğer görüntülerle değiştirilirler.

Katılımcı-3`e (Erkek, 46 yaş, Gazeteci, Kamu Yönetimi) göre sosyal klişeler, görüşler, yargılar, inançlar, ideolojiler ve ayrıca söylentiler, dedikodular ve sanrılar gibi geniş çapta yayılan bilgilerden oluşur. Toplumsal stereotiplerin oluşmasında kitle iletişim araçları (kitle iletişim araçları), özellikle televizyon, radyo yayıncılığı, basılı yayınlar (basın) önemli bir rol oynamaktadır. Sosyal klişeler, toplum tarafından yetkili ve yetkin olarak tanınan insanların görüşlerinden ve insanların kişisel deneyimlerinden etkilenir. Propaganda ve sansür, devletin sosyal kalıpları etkileme araçlarıdır. Hukukun oluşumu ve

işleyişini belirleyen koşullar arasında toplumsal kalıp yargıların önemli bir rol oynadığı görülmektedir. Yasal düzenlemenin yönü, hareketliliği ve etkinliği birçok faktöre bağlıdır: hem yasal düzenleyicilerin türüne ve kalitesine hem de sosyo-politik ve doğal olaylara, ancak büyük ölçüde hukuk insanların zihninde yer alır. , bu da bilinçli ve bilinçsiz klişelerin ciddi etkisine tabi olmak anlamına gelir.

Bu nedenle, sosyal stereotipler, sosyal ve öncelikle yasal düzenlemenin etkinliğini artırmak için gerekli olan çok önemli bir sosyal olgudur. Klişelerin hukuk ve yasal düzenleme üzerindeki etki mekanizmalarını tanımlarken, sosyal klişe kavramının kapsamına bağlı olarak iki yaklaşımı koşullu olarak ayırt edebileceğimize inanıyoruz. Dar anlamda, bir sosyal klişe, bireyin bilincinin ayrılmaz bir parçasıdır, bireyin bilincinin gelen bilginin nesnel miktarını erişilebilir bir düzeyde basitleştirdiği, tipleştirdiği ve tanıdığı yasal ve diğer sosyal açıdan önemli bilgilerin bir tür filtresidir. Geniş bir anlayışla, toplumsal kalıpyargı, bireyin bilincini aşar, toplumsal bilinçte ondan bağımsız olarak var olur ve bu nedenle toplumun tüm üyelerini etkiler, yasal düzenlemenin biçimlerini, yöntemlerini ve etkinliğini kaçınılmaz olarak düzeltir. Bu nedenle, Azerbaycan kamu bilincinde, cezanın ciddiyet derecesi, artan yasal sorumluluk, basmakalıp bir şekilde sosyal ilişkilerin düzenlenmesinin olumlu bir yönü olarak algılanmaktadır.

Katılımcı-4'e (erkek, 54 yaş, Gazeteci, Kültür Bilimci) stereotipler, çevreleyen gerçekliğin algılanmasında, anlaşılmasında ve değerlendirilmesinde, olayları tahmin etmede ve bunlara yanıt vermede önemli bir rol oynar. Basmakalıpların varlığı, kural olarak, bilinç tarafından yansıtılmaz: nesnel bir şey olarak algılanırlar ve nadiren yeniden düşünmeye tabi tutulurlar. Stereotipler sadece bireysel bir psikolojik değil, aynı zamanda sosyal bir olgudur. Sosyalleşme sürecinde çocuk, toplumda nüfusun diğer grupları hakkında ortaya çıkan fikirleri bilinçsizce benimser. Daha sonra, kişi kural olarak bilinçsizce kullanır ve sonraki nesillere aktarır. Köklü klişeler uzun süredir var ve sadece kamuoyundaki önemli değişikliklerin etkisi altında değişiyor.

Stereotipler, bir grup aidiyeti duygusu yaratır ve kişinin grubunu olumsuz olarak algılanan dış gruplardan sınırlar. Stereotipler, kişinin kendi kültürünün olumlu bir imajını ve kimlik imajlarını oluşturmaya hizmet eder.

Basmakalıplaştırma sonucunda yabancı ve kişinin kültürlerinin değerlendirici bir karşılaştırması gerçekleşir ve böylece kişinin ait olduğu grubun değer ve gelenekleri korunmaya çalışılır. Bu bağlamda klişeler kişinin kendi kültürel grubunun olumlu kimliğini korumaya hizmet eden bir savunma mekanizmasıdır. Böyle bir ayırım, kişinin kendi kültürüne ilişkin diğerlerine kıyasla daha olumlu bir imaj oluşturmasını ima eden grup içi kayırmacılık kavramıyla bağlantılıdır.

Olumsuz klişeler, aksine, olumlu kendilik imajlarını korumak için "yabancılara" atfedilir. Sosyalleşme sürecinde, kişi bilinçsizce toplumda hakim olan klişeleri benimser. Basmakalıpların ve önyargıların çok yaygın olduğu ve değişmeye tabi olmadığı açıktır, çünkü kişinin kendi kendini tanımlaması için bir dizi olumlu etki içerirler: karmaşık bir sosyal dünyada yönelimi basitleştirirler, kişinin kültürünün normlarını ve değerlerini korurlar, sosyal ve kültürel bir aidiyet duygusu yaratırlar ve ayrıca diğer grupların temsilcilerine karşı düşmanca tavrı meşrulaştırırlar.

Katılımcı-5'e (erkek, 49 yaş, Gazeteci, Arkeoloğ) göre stereotipler, çevreye dünyayı basitleştirir ve farklılaştırır, insan zihninin "düzene koymasına" yardımcı olur. Stereotipler genellikle duygusal olarak beğeniler ve beğenmemelerle renklendirilir. Aynı özellikler, kendi grubuna veya başkasının grubuna ait olmasına bağlı olarak, farklı bir değerlendirmeye neden olur. Kendi kültürünün mensupları tarafından tutumluluk olarak görülen şey, yabancılar tarafından cimrilik olarak algılanmakta ve kişinin kendi ciddiyeti başkaları tarafından mizahtan yoksunluk olarak yorumlanabilmektedir. Uzaylı algısı ölçeğinin diğer ucunda, bazen kendi kültürünün ve toplumunun eksikliklerinin tersi olarak algılanan diğer kültürlerle hayranlık vardır. Bu durumda yabancı, kişinin deneyimini zenginleştiren, alışkanlıklara ve rutine aykırı, çekici bir şey olarak algılanır. Bu klişe, diğer ülkeler hakkında gündelik hayattan farklı, süslü fikirler sunar.

Basmakalıp yargılar ayrıca çaba tasarrufu sağlamanın yanı sıra başka bir işleve daha hizmet eder: Basmakalıp sistemler kişisel geleğimizin temeli olarak hizmet edebilir ve toplumdaki konumumuzu koruyabilir. Dünyanın düzenli, az ya da çok tutarlı bir resmini temsil ederler. Alışkanlıklarımız, zevklerimiz, yeteneklerimiz, zevklerimiz ve umutlarımız burada elverişli bir şekilde konumlanmıştır. Basmakalıp dünya imgesi eksik olabilir, ama bizim adapte

ettiğimiz imgedir. Bu dünyada insanlar ve şeyler olması gereken yerde ve olması gerektiği gibi hareket ediyor. Bu dünyada kendimizi evimizde hissediyoruz, onun ayrılmaz bir parçasıyız.

Katılımcı-2`a (kadın, 44 yaş, Gazeteci, tarih öğretmeni) göre basmakalıp yargılar çoğunlukla tarafsızdır, ancak belirli bir kişiden bir grup insana (sosyal, etnik, dini, ırksal vb.) aktarıldıklarında genellikle olumsuz bir çağrışım üstlenirler. Basmakalıp sistem, muhteşem çeşitliliği ve düzensiz gerçekliği onun düzenli bir temsiliyle değiştirmenin bir yolu değil, yalnızca kısaltılmış ve basitleştirilmiş bir algılama biçimidir. Klişeler öz değerimizi garanti eder; dış dünyadaki değerlerimizin farkındalığı; toplumdaki konumumuzu ve haklarımızı korur ve bu nedenle klişeler, korkular, arzular, dürtüler, gurur ve umutla ilişkili duygular, tercihler, beğeniler veya hoşlanmayanlarla doludur. Dolayısıyla, yukarıdakilerin hepsinden, klişelerin sosyal düşüncenin belirsiz bir tezahürü olduğu sonucu çıkar. İstese de istemesek de yaşıyorlar ve sonsuza kadar yaşayacaklar. İnsanların yüzyıllar boyunca biriktirdiği ve sistemleştirdiği bilgileri taşırlar. Bazıları gerçeklere dayanıyor, diğerleri hayali masallar gibi ama öyleydi, öyleydi ve olacak. Ve klişelerden hangisinin zararlı, hangisinin yararlı olduğuna karar verme, gerekli olanı kullanma ve zararlı olanlardan kurtulma fırsatına sahibiz.

Basmakalıp düşüncenin ortaya çıkışı doğumla başlar. En yaygın örnek, ebeveynlerin yeni doğan bebeklerine cinsiyetlerine göre pembe ya da mavi giysiler almalarıdır. Dünyevi hikmetler içeren atasözleri ve sözler de birer kalıp yargı olarak kabul edilir. Yerleşik kalıplar ve insan davranışı modelleri olarak stereotipler, düşünme ve biliş sürecini büyük ölçüde basitleştirir. Her insanın bilinçsizce kullandığı bir takım çıkarımları vardır. Her birey, toplumda var olan belirli kişiler, olgular ve olaylar hakkında zaten sabit bir görüş hazırlamıştır. Böylece, herhangi bir basmakalıp sistem, bir kişinin toplumdaki konumunu koruyarak kişisel geleneğin temelini temsil edebilir. Buradaki klişeler, alışkanlıkların, zevklerin, yeteneklerin, zevklerin ve umutların yer aldığı düzenli, az çok tutarlı bir dünya resmidir.

Basmakalıplar sistemi, yalnızca çeşitli ve düzensiz bir gerçekliği onun bir temsiliyle değiştirmenin bir yolu değil, aynı zamanda kısaltılmış ve basitleştirilmiş bir algılama biçimidir. Dış dünyadaki insani değerlerin özgüvenini

ve farkındalığını garanti eder, toplumdaki konumu ve hakları korur. Bu nedenle klişelerin duygularla, tercihlerle, beğenip beğenmemelerle doldurulmasından bahsedebiliriz. Basmakalıpların ortaya çıkışı, sosyal düşüncenin belirsiz bir tezahürüdür. Stereotipler, kişi istese de istemese de sonsuza kadar yaşar ve yaşayacaktır. İnsanlığın yüzyıllar boyunca biriktirdiği ve sistemleştirdiği bilgileri taşıyabilirler. Bazıları gerçeklere dayanıyor, diğerleri kurguya dayanıyor. Aynı zamanda, kişinin kendisi, hangi klişelerin kendisine zarar vereceğine ve hangisinin kendisine fayda sağlayacağına karar verme fırsatına sahiptir.

Gezeganimizin her sakini, komşuları hakkında uzun bir süre boyunca etkileşim sürecinde oluşan belirli bir dizi fikre sahiptir. Bu fikirler hem kişisel deneyimler hem de arkadaşların deneyimleri temelinde ve filmlerden, kurgudan, kitle iletişim araçlarından oluşur. Buda stereotiplerin kültürel süreçte oluştuğunu göstermektedir. Bu klişeleri sabit ifadelerle biliyoruz: "dakik Almanlar", "cesur Fransızlar" vb.

Çizelge 5. Katılımcıların stereotiplerin oluşumundaki bireysel, toplumsal ve kültürel faktörler hakkındaki görüşlerini özetleyen tablo

Katılımcı No	Bireysel Faktörler	Toplumsal Faktörler	Kültürel Faktörler
1	Etnik bilinç ve kültür üzerine şekillenen kişisel faktörler	Grupların sosyal yapıdaki konumları	Kültürel klişelerin oluşumu ve etkisi
2	Genelleştirilmiş fikirler, bireysel sosyo-kültürel çevre	Kültürel gruplar arası ilişkiler ve algı	Küreselleşmenin kültürel gruplar üzerindeki etkisi
3	Bireyin sosyal kalıplarına etki eden bilgi ve deneyimler	Kitle iletişim araçlarının etkisi	Ulusal kültür ve gelenekler
4	Bireyin içinde bulunduğu sosyal çevrenin etkisi	Sosyalleşme süreci, grup aidiyeti	Kültürel kimlik ve grup içi kayırmacılık
5	Kişisel deneyimler ve sosyal etkileşim	Sosyal ve kültürel aidiyet duygusu	Kültürel geleneğin temsili

Bu tablo, katılımcıların stereotiplerin oluşumu üzerinde etkili olan çeşitli faktörleri nasıl algıladıklarını ve değerlendirdiklerini göstermektedir.

Soru-3. Birebir ilişkilerin kurulmasında stereotiplerin etkisi nelerdir?

Katılımcı-1'e (Erkek, 65 yaş, Gazeteci) göre klişelerin kullanımları genellikle sosyal ve kültürel güçte dengesizliklere yol açar. Stereotipler genellikle, örneğin, grup içi ve grup dışı üyeleri belirleyen ve ayıran sosyal

sınırların oluşumuna ve sürdürülmesine katkıda bulunur. Olumsuz klişeler, grup dışı üyeleri çeşitli şekillerde etiketleyerek, grup içi üyelerin toplumdaki konumlarını oluşturmasına ve sürdürmesine yardımcı olur.

Her grubun ve sosyal sınıfın ırksal klişeleştirme yaptığı ve diğer grupları küçümsediği iddiası muhtemelen doğrudur. Bazıları, insanları ten rengi ve diğer fiziksel özelliklerine göre kategorize etmenin insan olmanın "doğal" bir parçası olduğunu iddia ediyor. çeşitli ırk/etnik gruplardan insanları büyük ölçüde farklı etiketlerle kategorize edilmektedir. Örneğin Zeki, ilerici, hırslı ve çalışkanlara kıyasla Yahudiler kurnaz, Japonlar kurnaz ve Afrikalı Amerikalılar tembel, cahil ve müzikal insanlar olarak. beyaz Amerikalılar gibi. 11 Eylül ve diğer olaylar nedeniyle, bazı Amerikalılar tüm Orta Doğuluları yanlış bir şekilde yalnızca terörist olarak değil, başka olumsuz şekillerde de etiketlemektedirler.

Cinsiyet stereotipleri, erkeklerin ve kadınların toplumda nasıl düşünmeleri ve davranmaları gerektiğine dair genel inançlara dayanmaktadır. her şeyin ve herkesin belirgin bir şekilde cinsiyete dayalı olduğu belirtilmelidir. Normatif kurallara ve tanımlara maruz kaldığımız için cinsiyet kalıp yargılarının şekillendirilmesi hayatın erken dönemlerinde başlar. TV izleyen çocukların, çoğunlukla erkeksi roller olan toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin daha basmakalıp imajlar oluşturduğunu öne sürüyor. İzleyicilerin kadın rolleri hakkında hatırlama eğiliminde oldukları şey, basmakalıp cinsellik, sömürü ve bastırma görüntüleridir. Orta Doğulu kadınların hayatlarının her yönünü kontrol eden çeşitli erkeklere boyun eğdiğini gösteren varsayımlar bulunmaktadır.

Katılımcı-2`ye (kadın, 44 yaş, Gazeteci, tarih öğretmeni) göre hepsi olmasa da, hemen hemen tüm toplumlar farklı sosyal gruplar için farklı statü seviyelerine ve prestije sahiptir. Bu tür farklılıklar, toplum üyelerinin her birini belirli bir düzeye yerleştirir ve herhangi bir bireyi tanımlanmış bir sosyal kategoriye sığdırır. Toplumdaki bu tür bölünmeler, kategoriler, etiketler ve ayrımlar, herhangi bir bireyin kendini tanımlamasının önemli bir bölümünü şekillendirir. Belirli bir sınıfa ve gruba ait olmak, diğer gruplara karşı belirli önyargılı görüşleri beraberinde getirir. Bireyin sosyal sınıfı, onun "sosyal kimliğinin" bir temsilidir ve dünyayı "onlar" ve "biz" olarak ayıran şeydir.

Bir kişiyi belirli bir kategoriye koyduğunuzda ve onu belirli bir sosyal sınıf veya grupta özdeşleştirdiğinizde, o kişiyi klişeleştiriyorsunuz. İnsanları kategorize etmek, özel bir sınıfa ya da zümreye ayırmak, onların bireysellik haklarını yok saymak ve bozmak demektir. Sosyal sınıflandırma, insanları grup içi ve grup dışı olmak üzere iki kategoriye ayıran kalıp yargıların kaynaklarından biridir. Birini kendi grup içi sosyal sınıfımıza ait olmayan bir zihniyete sokmak, etrafımızdaki insanları “onlardan” aşağı, siz “bizden” üstün olduğunuz için kalıplaştırmanın başlangıcıdır.

dünyanın dört bir yanındaki insanlar, Amerikalılar hakkında olumsuz klişelere sahipler. Yalnızca aşırı derecede kapitalizme bağlı materyalist aşırı tüketiciler olarak değil, aynı zamanda entelektüel merak eksikliği onları Amerika Birleşik Devletleri dışındaki diğer kültürler ve yerler hakkında cahil kılan eğitimsiz insanlar olarak da düşünülürler. Ayrıca, Amerikalı olmayanlar Amerikalıların şişman olduğuna inanıyor. Amerikalıların ırkçı olduğu başka bir yaygın klişedir. Gerçekten de pek çok kişi, Yerli Amerikalıların zorla yeniden yerleştirilmesi de dahil olmak üzere, ülkenin kölelik ve ayrımcılık tarihinin ırkçılığın utanç verici ve unutulmaz bir tarihi mirasını temsil ettiği konusunda hemfikir. Sonuç olarak, diğer Amerikan klişeleri, onların silah sevgisi, kibirli davranışları ve kadınlara kötü muamelesi ile ilgilidir. Amerikalıları gösteriş yapmayı seven kibirli insanlar olduğunda söylenmektedir.

Katılımcı-3'e (Erkek, 46 yaş, Gazeteci, Kamu Yönetimi) göre toplumsal cinsiyet ilişkileri toplumsal yapı içinde üretilir ve bu kalıp yargıların topluma katılan her bireye aktarılmasıyla sürdürülür. Birey bu toplumsal cinsiyet ilişkileriyle düzenlenen bu hayata katıldıkça, diğerleriyle kurduğu kişilerarası ve gruplararası tüm ilişkiler, toplumsal cinsiyet rolleri ve toplum tarafından kendisine biçilen cinsiyet kimliği doğrultusunda gerçekleşir. Bu bağlamda bireylerin başkalarıyla kurdukları tüm ilişki biçimlerinin cinsiyet kimliğine paralel olarak şekillendiği söylenebilir. Dolayısıyla kişilerarası ilişkilerde bireyin sahip olduğu cinsiyet kimliği kurulan ilişkinin şekillenmesinde önemli bir etkiye sahiptir. Kişilerarası iletişim, yalnızca kaynak ile alıcı arasındaki mesaj alışverişini değil, aynı zamanda bireyler arasında kurulan sosyal etkileşim sürecini de ifade eder. Bu sosyal etkileşim sürecinde bireyler birbirleriyle çeşitli kod alışverişi yaparak etkileşime girerler. Öte yandan, bu iletişim süreci, çeşitli

kodların veya sembollerin birbirleriyle basit bir alışverişi kadar kolay değildir. Bu süreci şekillendiren birçok faktör vardır. Bireyin diğer kişiyle sürdürdüğü kişilerarası iletişim, bireyin kültürel geçmişi, geçmiş deneyimleri, algıları veya tutumları gibi birçok bileşenin etkisi altındadır. Bu bağlamda hem kaynak hem de alıcı olarak öznelerin kişisel özelliklerini iletişim sürecine dahil ettikleri dikkate alındığında cinsiyet kimliği ve bu kimliğe ilişkin kalıpyargıların da iletişim sürecinde önemli bir rol oynadığı söylenebilir.

Cinsiyet kimliği stereotipleri, bir toplumun cinsiyet ve cinsiyet rolleri hakkındaki görüşüne göre edinilir. Bireyin cinsiyet kimliğine dayalı kalıp yargıların varlığı, önemli bir kişilerarası iletişim engeli olarak karşımıza çıkmakta ve birçok durumda kişilerarası iletişim süreci başlamadan önce bile etkisini gösterebilmektedir. Bu bağlamda, kaynak ve alıcının cinsiyet kimliğine ilişkin kalıpyargıların iletişim sürecinin önündeki iletişim engelleri olarak ele alınmasının önemli olduğu düşünülmektedir.

Cinsiyet, bireyin sosyal statüsüne çeşitli sosyal anlamlar yükleyen, erkek ve kadın rollerini farklılaştıran önemli bir sosyal kategoridir. Bireylerin cinsiyetleri nedeniyle dahil oldukları sosyal gruplar ise kapalı grup özelliği taşımaktadır. Başka bir deyişle, bireyin bu gruba üyeliği, sabit bir gruba üyelik anlamına gelir ve herhangi bir grup üyesinin başka bir gruba (tıbbi bir müdahale gerektirmedikçe) geçmesi mümkün değildir. Cinsiyet, temel gruplama varyantlarından biridir. toplumsal algı üzerinde etkilidir. Ancak erkek ve kadın grupları arasındaki sosyal hareketlilik, yani bir gruptan diğerine geçiş mümkün değildir. Ayrıca bu üyelik çaba ile değil görevlendirme ile sağlanmaktadır.

Dolayısıyla bu gruplara üyelik isteğe bağlı olmayıp birey cinsiyetine uygun bir sosyal grubun üyesi olduğu andan itibaren cinsiyetine uygun bir sosyal grubun üyesi olmaktadır. /Sosyal hayata katılır. Bireyin doğuştan içinde bulunduğu ve değiştirilemeyen bu sosyal kategori nedeniyle, bireyin katıldığı tüm kişilerarası iletişim süreçlerinde kalıpyargılar ve bu kalıpyargılara dayalı beklentilerle karşılaşması kaçınılmazdır. Bu bağlamda bireyin cinsiyet kimliğine dayalı kalıp yargıların bilinmesi kişilerarası iletişim sürecinde de yaşanan önemli bir iletişim engelinin aşılmasına zemin hazırlayacaktır.

Toplumsal cinsiyet kalıp yargıları, toplumun kadın ve erkeklerden bir grup olarak beklediği belirli davranış ve özellikler olarak tanımlanabilir. Dolayısıyla bu klişeler hem erkeklerin hem de kadınların davranışlarını kısıtlamaktadır. Cinsiyet kimliğine ilişkin kalıpyargıların dünya genelinde genel olarak benzer içeriklere sahip olmasına karşın evrensel olmadığını altının çizilmesi gerekir. Kalıpyargıların içerikleri o toplumun eğitim düzeyine, tarihsel geçmişine ve coğrafi konumuna ya da kültürel özelliklerine göre farklılık gösterebilir. Cinsiyet kalıp yargılarının bir diğer özelliği de karşı cinsle yakın ilişkiler nedeniyle oldukça karmaşık bir yapıya sahip olmalarıdır. Çünkü kadın ve erkek pek çok yaşam deneyimini birlikte paylaşırlar. Karı/koca, baba, kardeş, sevgili, meslektaş vb. olarak paylaşılan deneyimler, bireylerin karşı cinsle ilgili oldukça karmaşık beklentiler geliştirmelerine neden olur. Bu etkileşim bazen karşı cinsle, özellikle de kadınlara yönelik alt kategorilerin (örneğin kadın doktor, polis vb.) geliştirilmesine zemin hazırlar. Bu alt kategoriler, cinsiyet klişeleri o cinsiyetin üyesi ile eşleşmediğinde ortaya çıkar. Bu gibi durumlarda bir kalıbın dikte ettiği niteliklerin grubun tüm üyelerine uygulanmayabileceği ve/veya kalıbın yanlış olduğu sonucuna varılabilir ve bunun sonucunda kalıbın değişmesi beklenebilir. Ancak cinsiyet kimliği kalıpyargılarında durum böyle değildir ve o cinsiyete ilişkin kalıpyargıların özü aynı kalır. Örneğin, kadının güç gerektiren işleri yapamayacak kadar kırılğan olduğunu düşünen bir birey aracının lastiklerini değiştiren bir kadın taksici, bunun tüm kadınlar için geçerli olmadığını, sadece o kadına özgü bir örnek olduğunu düşünür.

Buna ek olarak, bireyin kimliği, birbiriyle çok karmaşık bir şekilde etkileşime giren çok sayıda nitelik ve yönü olan bütünleşik bir yapıya sahiptir. Başka bir deyişle, kalıpyargılara, ön yargılara veya ayrımcı davranışlara maruz kalan birey, sosyal sınıfı, yaşı veya milliyeti ile ilgili kalıp yargılar, ön yargılar veya ayrımcı davranışlarla da karşı karşıya kalabilir. Dolayısıyla sorunu tek bir kimlik bağlamında ele almak, sorunu ya aşırı basitleştirmek ya da analiz edememek olur.¹⁹ Buna ek olarak, dünya genelinde kapitalizmin sanayileşmesi ve gelişmesi, yeni ve modern bir toplumsal cinsiyet farklılıkları düzenini beraberinde getirdi. Bu açıdan bakıldığında, bu kalıpyargılar üzerinde belirleyici bir niteliğe sahip olan eşitsizlik ilişkilerinin de toplumsal cinsiyet kimliğine ilişkin kalıpyargıların belirlenmesinde dikkate alınması önemlidir.

Katılımcı-4'e göre (erkek, 54 yaş, Gazeteci, Kültür Bilimci) etkili iletişim ve çeşitli uyaranlarla dolu bir dünyada hayatın zorluklarıyla başa çıkmak, yoğun bilişsel işlevsellik ve özellikle yeterli kategorizasyon süreci gerektirir. Karşılaştığımız şeyi anlamlandırmak için nesnelere benzer özelliklerine göre sınıflandırırız. Bu şekilde, zihnimizin her zaman işlemesi gereken bilgi miktarını azaltabiliriz. Ünlü Amerikalı psikolog Gordon Allport, insan zihninin kategoriler yardımıyla düşünmesi gerektiğini ve bir kez oluşturulan kategorilerin dünya hakkında beklenti ve tahmin oluşturma sürecinin temeli olduğunu belirtir.

İletişim sürecindeki her insan algısı bir "sınıflandırma eylemidir". Kategorizasyon, dış dünyadan gelen bilgiyi sınırlı sayıda bilişsel kategoriye indirgeyerek basitleştirmedir. Bu, iletişim sürecindeki her katılımcının diğerini önceden var olan bilişsel referans çerçevelerine ve şemalarına göre kategorize etme eğiliminde olduğu anlamına gelir. Kategorizasyon eğilimi genellikle diğerinin ilk algılanmasında güçlü bir şekilde vurgulanır, ancak iletişimin sonraki aşamalarında insanların birbirlerini koydukları bilişsel çerçeveler ve kategoriler daha az katı hale gelir ve hatta kaybolur. Diğer hakkında yeterli bilgi yoksa, yeni bir kişinin ilk izlenimleri, az miktarda dışsal, çoğunlukla duyuşsal verilere dayanarak kendisine atfedilen niteliklerle desteklenir. Yine de, kategorizasyonun sonuçlarına çok fazla güvenmek, kategorizasyon sürecinde katılımcıların bireysel özelliklerini kolaylıkla bulanıklaştırabilir veya çarpıtabilir. Bir kişiyi belirli bir kategorinin mensubu olarak algılamak, bu kategoriye atfedilen bazı özelliklere sahip olması gerektiğine dair yanlış bir inançta yol açabilir.

Çoğu durumda, partnerin dış görünüşü ve psikolojik özellikleri hakkındaki inançlar, çeşitli klişeler şeklinde tezahür edebilir. Basmakalıpların ortaya çıkması ve sürdürülmesi, insanların birbirlerini algıladıkları ve değerlendirdikleri sosyal ve profesyonel rollerden de güçlü bir şekilde etkilenir. Toplumsal algılama sürecinde şemalar ve kalıpyargılar, gelen bilginin basitleştirilmesine ve daha iyi anlaşılmasına yardımcı olabilir ve bu da onun daha iyi organize edilmesini sağlar. İnsanların grup üyeliğine göre sınıflandırılması, grup stereotipini harekete geçirir. Bu durumlarda, klişeleştirme, bireyin iyi bilinen inançlar, fikirler ve beklentilerle ilişkili belirli sınıflara ve kategorilere nesnelere ve durumlar atama dürtüsüne dayanır. klişeleştirmenin kökleri, insanların nesnelere ve durumları önceden belirlenmiş inanç ve beklentilerin olduğu sınıflara ve kategorilere koyma

eğilimine dayanmaktadır. İnsanlar sadece diğer insanları değil, kendilerini de sınıflandırır ve etiketler. Örneğin, insanlar kendilerini "zeki" olarak etiketlediklerinde, kendileri hakkında belirli bir şekilde düşünmeye ve kendilerini ortak özellikleri paylaştıkları benzer bireylerden oluşan homojen bir grubun üyeleri olarak algılamaya eğilimlidirler.

Katılımcı-5'e (erkek, 49 yaş, Gazeteci, Arkeoloq) göre her bir özel veya dış özellik bir klişe olarak görülebilir ve bu, insan iletişiminin en önemli yönünü - diğer kişinin yeterli algısını - aşırı basitleştirebilir. Asmakalıp yargılar, yalnızca günlük yaşamın bilişsel organizasyonunda çaba tasarrufu ilkesinin işleyişini göstermekle kalmaz, aynı zamanda önemli olayların duygusal deneyimini önemli ölçüde kolaylaştırabilir. Bu anlamda basmakalıpların güçlü bir duygusal yükü vardır (bunlara genellikle belirli duygular - sempati, antipati, sıcaklık veya diğer benzer deneyimler eşlik eder) ve özetlenmiş kişisel gözlemleri, önyargıları veya diğer insanların kişiliği, davranışı ve başa çıkma mekanizmalarıyla ilgili ön tutumları temsil eder.

Kalıpyargıların toplumsal algı sürecinde bu kadar derine kök salmasının nedeni, gerçekliğin zihinsel yansımalarının her zaman, insan davranışının ve meydana gelen olayların içsel nedenlerini arama dürtüsüne hizmet eden kişisel bir yorumla detaylandırılması gerçeğinde yatmaktadır. Basmakalıpların bir kategoriden (veya etiketten) oluşan bilişsel yapılar olduğu ve maliyetleri atfedilebilir özellikleri olduğu araştırmacılar arasında paylaşılan bir görüştür. Bu özellikler, herhangi bir zamanda etkinleştirilebilen uzun süreli bellekte tutarlı bir yapı içinde bağlantılıdır. İnsanlar stereotipleri, mevcut olmayan bilgileri doldurmak, bir sonuca veya yargıya varmak - kısacası bilişsel işlevlerin aşırı yüklenmesini önlemek için "kısayollar" gibi buluşsal yaklaşımlar olarak kullanırlar.

Katılımcı-1'ya (Erkek, 65 yaş, Gazeteci) göre basmakalıplaştırma süreci, bir kişinin/kişilerin belirli bir kategoriye (örneğin dış görünüme veya cinsiyet/etnik kökene dayalı olarak) ait olarak tanımlanmasıyla başlar. Sürecin ikinci aşaması olarak, özelliklerin/özelliklerin kapsamının bir bütün olarak bu kategoriye atfedilmesi ve üçüncüsü olarak bu özelliklerin ve özelliklerin belirli bir üyeye atfedilmesi tanımlanabilir. Basmakalıplar kökenleri itibarıyla sosyaldır ve onları

paylaşan bireylerin ötesinde kendi “sosyal yaşamları” vardır; aslında belirli bir kültür veya topluluğun her üyesi onun klişelerini bilir ve onları isimlendirebilir.

Kişilerarası iletişim sürecinde stereotipler, özellikle bilgi işleme çok zor veya talepkarsa (örneğin, yeni insanlarla karşılaşp onlar hakkında çok az şey biliyorken) insanlara bilgiyi hızlı bir şekilde işleme ve hızlı kararlar verme fırsatı verir. Böylece bilgi eksiklikleri basmakalıp içerikler yardımıyla “doldurulduğu” için, yeni bilgilerin aranması ve işlenmesi ile bir izlenim oluşturma veya bir yargıya varma sürecinde zaman ve emekten tasarruf edilir. Bir kişinin belirli bir kategoriye atanması, her zaman ilişkili özelliklere gerçekten sahip olmasının bir sonucu değil, daha çok bu kişiyi kategorinin veya sosyal grubun üyesi olarak algılamasının sonucudur.

Çizelge 6. Katılımcıların birebir ilişkilerin kurulmasında stereotiplerin etkisi hakkındaki görüşlerini özetleyen tablo

Katılımcı No	Stereotiplerin Etkisi	Özel İlişkilerdeki Etkileri
1	Sosyal ve kültürel güç dengesizlikleri; sosyal sınırların oluşumu ve sürdürülmesi	Grup dışı üyelere karşı olumsuz etiketleme; grup içi üyelerin toplumdaki konumlarını sürdürme
2	Sosyal gruplar için farklı statü ve prestij seviyeleri; 'biz' ve 'onlar' ayrımı	Sosyal sınıf ve grup kimliğine dayalı önyargılar; bireysellik haklarının ihlali
3	Toplumsal cinsiyet rolleri ve kimliklerin etkisi; cinsiyet kalıp yargılarının şekillenmesi	Kişisel ve gruplararası ilişkilerde cinsiyet kimliğinin rolü; iletişim sürecindeki cinsiyet kalıp yargıları
4	Etkili iletişim ve bilişsel işlevsellik; kategorizasyon süreci	İlk algılamalarda kategoriye dayalı etiketleme; bilişsel çerçevelerin etkisi
5	Sosyal algı sürecindeki duygusal deneyim kolaylaştırma; kişisel gözlemler ve önyargılar	Kişilerarası iletişimde duygusal etkileşim; toplumsal algılama sürecinde şemalar ve kalıpyargılar

Bu tablo, katılımcıların birebir ilişkilerin kurulmasında stereotiplerin etkisinin farklı boyutlarını ve bu etkilerin özel ilişkilerde nasıl tezahür ettiğini göstermektedir.

Soru-4. Kişilerarası iletişim sürecini engelleyen ön yargıların oluşmasında en baskın stereotipler hangileridir?

Katılımcı-1'e (Erkek, 65 yaş, Gazeteci) göre her insan, kendisini zengin bir iç dünyaya sahip karmaşık, çok yönlü bir kişilik olarak görme eğilimindedir. Diğer insanlara gelince, yeterince basit görünüyorlar ve bunun sonucunda bizden

belirli etiketler alıyorlar. Bir insanı ilk gördüğünüzde, onun gerçekte kim olduğunu tam olarak anlarsınız ve onunla yeterince konuştuktan sonra, tüm tepkilerden, düşüncelerden ve ruh hallerinden kesinlikle emin olursunuz. Bir klişe, bir kişinin, fenomenin veya olayın yerleşik bir görüntüsüdür. Bu, olayların belirli görüntülerini oluşturmaya yardımcı olan ve aynı zamanda dünyaya daha geniş bakmanızı engelleyebilen bir tür düşünme damgasıdır.

Bir insan ne kadar çok klişeye sahipse, o kadar az eğitilmiş ve manipüle edilmiş demektir. Bu tür insanlara "takipçi" denir. Zamanımızda herkesin herhangi bir durum hakkında kendi görüşü olmalı, herkes bağımsız düşünebilmeli ve neler olduğunu objektif olarak değerlendirebilmelidir. Kişinin düşüncelerini doğru ifade etmesi ve bunları tartışması, gelişen bir kişiliğin ayrılmaz bir parçasıdır.

Katılımcı-2'ye (kadın, 44 yaş, Gazeteci, tarih öğretmeni) bazı klişeler, bir grup insan hakkında bilinçli genellemelerdir. Örneğin, genç insanların yaşlı insanlardan daha iyi işittikleri genel olarak doğrudur. Yine de birçok klişemiz geçersizdir - özellikle de ırk, din veya cinsiyete dayalı olduklarında. Bu nedenle, klişeler, farklı kişilerle çalışırken sorunlu ve verimsiz olabilir. Stereotipler, bireyleri kategorize etmenin keyfi yollarıdır. Hiçbir sosyal grup homojen değildir. Stereotipler, o grubun belirli bir üyesinin özelliklerini doğru bir şekilde temsil etmeyebilir.

Araştırmalar, aynı sosyal gruptaki bireylerin gerçekte olduğundan daha benzer olduğuna inandığımızı gösteriyor. Ayrıca sosyal gruplar arasındaki farklılıkları abartma eğilimindeyiz. Bir Amerikalı, tüm Alman halkının geniş bir özellik yelpazesinde çok benzer olduğuna ve Almanların İtalyanlardan çok farklı olduğuna inanacaktır. Araştırmacılar ayrıca grup dışı ve grup içi sınıflandırmalarımızda önyargı olduğunu bildiriyor. Dış gruplar, kendimizi ait olarak algılamadığımız sosyal gruplardır. Grup içi gruplar, kendimizi en çok özdeşleştirdiğimiz sosyal gruplardır. Grup dışı üyelerin benzer özellikleri paylaşan üyeleri olarak algılıyoruz, ancak grup içi üyelerin benzersiz özelliklere ve niteliklere sahip olduğunu düşünüyoruz.

İnsanlar hakkındaki inançlarımızı şekillendirmenin yanı sıra, klişeler sosyal yargıları da yönlendirir. Önyargı, bir grup ve üyeleri hakkındaki duygularımızı

veya tutumlarımızı ifade eder. Önyargı genellikle klişelerle ilişkilendirilir; başkaları hakkındaki değerlendirmelerimiz, onlar hakkında doğru olduğuna inandığımız şeyleri yansıtır. Ayrımcılık stereotipler ve önyargılarla bağlantılıdır. Bununla birlikte, güçlü eşitlikçi sosyal normlar, önyargılı bir kişiyi ayrımcı bir şekilde davranmaktan caydırabilir.

Stereotipler, önyargı ve ayrımcılık, farklı sosyal grupların üyeleri arasında fiziksel ve duygusal mesafe yaratır. Hafif önyargı biçimleri, garip ve rahatsız edici etkileşimlere, kasıtlı veya bilinçsiz kaçınmaya ve sıcaklık veya nezaketten yoksun etkileşimlere yol açabilir. Önyargının daha aşırı biçimleri, gerginliğe ve çatışmaya, düşmanlığa, tacize veya saldırganlığa yol açabilir. Stereotipler ve diğer ön yargı biçimleri, tüm çalışanların iş süreçlerine katkıda bulunmasını engelleyerek çeşitliliğin stratejik faydalarını gölgeleyebilir. Dahili önyargıyı ele almayan şirketler ayrıca maliyetli ayrımcılık iddialarıyla karşı karşıya kalabilir.

Katılımcı-3'e (Erkek, 46 yaş, Gazeteci, Kamu Yönetimi) göre basmakalıp, birisinin belirli birey türleri hakkında sahip olduğu ve gerçeği doğru bir şekilde yansıtabilen veya yansıtmayabilen bir düşüncedir. Stereotipler, belirli özellikleri abartırken diğerlerini aşırı basitleştiren ve sonunda bireyin özünü çarpıtan resimler olan karikatürler gibi düşünülebilir. Pek çok klişe yaygın olarak benimsenir ancak bunlar aynı zamanda belirli bir insan türü hakkında aşırı genelleştirilmiş imajlar veya fikirlerdir. Bireyleri bir araya topladığımız ve onları tanımadan onlar hakkında bir genelleme veya yargıda bulunduğumuz her zaman, bu bir klişe örneğidir.

Önyargı, herhangi bir kanıt bulunmadan önce oluşturulmuş, akla veya deneyime dayanmayan - genellikle olumsuz olan - bir görüştür. Basmakalıp bir kişi veya bir grup insan hakkında bir düşünce iken, bir önyargı o kişi veya insan grubu hakkındaki duygu ve tutumlarla ilgilidir. Önyargılar genellikle belirli insan türlerinin diğerlerinden daha az değerli olduğu veya daha az yetenekli olduğu fikrine dayanır. Ayrımcılık davranış anlamına gelir. Doğrudan, dolaylı veya yapısal olabilir ve genellikle basmakalıplardan veya önyargılı tutumlardan kaynaklanır.

İnsanlar hakkında cinsiyet, cinsiyet, medeni durum veya hamilelik gibi özelliklere dayalı beklentilerimiz veya duygularımız olduğunda, bireyleri veya

insan gruplarını olumsuz yönde etkileyecek şekilde davranabiliriz. Çoğu zaman sahip olduğumuz klişeleri veya önyargıları düşünmeyiz bile ve farkında olmadan insanları incitebilir veya dezavantajlı duruma getirebiliriz. Kadınların ve erkeklerin gerçeklerini veya yeteneklerini doğru bir şekilde yansıtan şekillerde davrandığımızı düşünebiliriz, ancak aslında eşitsizliği ayrımcılığa uğrattıyor ve pekiştiriyoruz. Bir klişe olumlu olarak görülse veya olması istense bile, o gruptaki tüm kişilerin bu standardı karşılamaması gerçeği, genellikle belirli bireyleri dezavantajlı duruma düşüren "olumlu" bir klişeye yol açar.

Kalıpyargılar ve önyargılar zararlıdır çünkü her bireyin kendi yetenekleri, güçlü ve zayıf yönleri, arzuları, düşünceleri ve duyguları olduğu gerçeğini görmezden gelirler. Cinsiyetimiz ve cinsiyetimiz kim olduğumuzun bir parçasıdır, ancak bu özellikler bizi tanımlamaz. Belirli bir durumda bir klişe doğru olsa bile, birini aşağılamak veya ayrımcı bir şekilde hareket etmek, o kişiyi başarılı olmaya teşvik etmez. Stereotipler sadece insanların nasıl olduğunu tanımlamaz; cinsiyet, cinsiyet, medeni durum veya hamilelik gibi özellikler temelinde nasıl olmaları gerektiğini veya nasıl bir role sahip olmaları gerektiğini de tanımlarlar. Önyargılar aynı zamanda insanları değer yargıları yapmaya ve insanların kim olduklarından dolayı neleri yapıp neleri yapamayacaklarını varsaymaya yönlendirir. Bütün bunlar ayrımcılığa yol açar ve fırsat eşitliğini sınırlar.

Katılımcı-4'e (erkek, 54 yaş, Gazeteci, Kültür Bilimci) göre önyargı, birinin bir grup hakkında sahip olduğu inançları, düşünceleri, duyguları ve tutumları ifade eder. Bir önyargı, deneyime dayalı değildir; bunun yerine, gerçek deneyimin dışından kaynaklanan bir önyargıdır. Önyargı, bir kişinin siyasi görüşüne, cinsiyetine, sosyal sınıfına, yaşına, engelliliğine, dinine, cinselliğine, diline, uyruğuna, sabıka geçmişine, zenginliğine, ırkına, etnik kökenine veya diğer kişisel özelliklerine dayalı olabilir.

Birisi hakkında bir yargıya varmak için bir klişe kullanmanın dezavantajı, tamamen yanlış yönlendirilmiş ve yanlış olabilmesidir, bu da kişiye karşı onları rahatsız edebilecek şekilde farklı davranmanıza neden olabilir.

Medya, kişinin normal bir günlük hayatta gerçekte nasıl olduğunu televizyondaki haline değiştirmiş olabilir. Bunun nedeni, normalde bir ünlü olan

kişiyi aptal gibi gösterdiği için Halkın gözünden daha fazla dikkat çekmesi olabilir. Bu nedenle bu, programın aldığı izleyici miktarını artıracaktır.

Katılımcı-5'e (erkek, 49 yaş, Gazeteci, Arkeoloq) göre toplumun stereotipleri bir kısır döngüdür. Belirli kişilerin görüşleri ile belirlenirler ve aynı zamanda kalıp yargılar bu görüşü oluşturur. Doğal olarak toplumun kalıp yargılarının zaman içinde değişmediği, dünyada olup biten dış etkenlerden etkilenmediği söylenemez. Ancak bu çok yavaş gerçekleşir. Bazen aynı toplumun ya da bireysel hücrelerinin yaşamındaki değişikliklere uyum sağlamasına izin vermeyen engelleyici faktördürler. Öyleyse, her bir temsilciyi tam olarak ne o kadar güçlü bir şekilde etkiliyor ki, gelecekteki duruma ilişkin bu vizyon, olaylara mantıklı bir şekilde bakmanıza izin vermiyor? Birincisi, tam olarak temsilcilerinin her birinin içinde yaşadığı toplum yapısıdır. İkincisi, tüm temelleri ve toplumda ne tür bir niş işgal ettiği ve sosyal klişelerin hayatında hangi yeri işgal ettiğine dair fikirleri olan ailedir. Elbette bu etkinin toplumun bireysel üyelerini ne kadar etkilediğinden bahsediyorsak, o zaman her birinin karakteri ve bu kalıp yargılara göre hareket etme eğilimi de önemli bir rol oynar.

Modern toplumdaki klişeler gibi bir fenomen, şüphesiz bu toplumun onsuz düşünülemez bir zorunluluktur. Bununla birlikte, aynı zamanda, toplumun bireysel üyelerinin kendilerini gerçekleştirme ve tam da bu toplumda kendi kişiliklerini belirleme yeteneklerini ciddi şekilde etkileyebilecek bazı tehlikeler de taşır. sosyal klişeler, sosyal gruplardan birinin bireysel temsilcileri fikrini basitleştirebilir. Doğru kamuoyu algısının ve dolayısıyla doğru iletişimin bileşenlerinden biridir. Bir kişiye, kendi görüşüne göre, daha düşük bir sosyal grubun temsilcilerinin üzerine kişiliğini yükseltme fırsatı verebilecek olan, kazanan faktör olabilecek klişelerdir. Bir kişi nispeten düşük bir sosyal gruba aitse, bu faktör onun kendini gerçekleştirmesine ve bir kişi olarak gelişmesine önemli ölçüde müdahale edebilir. Ek olarak, klişeler hem bir bütün olarak sosyal grupların hem de bireysel temsilcilerinin nesnel algısına müdahale eder. Dolayısıyla bu durumda toplumsal kalıpyargılar, ancak kendilerini herhangi bir nedenle diğer bazı gruplardan üstün olan bir toplumsal grubun temsilcisi olarak görenler için bir avantaj olabilir. Doğrudan modern sosyal temelleri hesaba katarsak, buradaki eksiler artılardan çok daha ağır basar. Katılımcı-3'e (Erkek, 46 yaş, Gazeteci, Kamu Yönetimi) göre bunun nedeni, eğitimin mevcudiyeti, farklı

sosyal gruplar arasındaki iletişim ve toplumun herhangi bir temsilcisinin önüne koyduğu sınırların ötesine geçme ile ilişkili modern kendini gerçekleştirme fırsatlarıdır. Bu konu, sosyal klişeleri hala şekillenmekte olan ve önceki nesle göre çok daha esnek olabilen günümüz gençliğinin temsilcilerini her zamankinden daha fazla etkiliyor. Bugün gençlerin, bazı sınırların yalnızca hem toplumun her bir temsilcisinin hem de tüm sosyal grupların olanaklarını sınırlayabileceğini anlamalarını sağlamak çok önemlidir.

Çizelge 7. Katılımcıların kişilerarası iletişim sürecini engelleyen ön yargıların oluşmasında en baskın stereotipler hakkındaki görüşlerini özetleyen tablo

Katılımcı No	Baskın Stereotipler	İletişimi Engelleme Yolları
1	Basitleştirilmiş insan algısı; etiketleme ve genellemeler	Kişiye özgü karmaşıklığın görmezden gelinmesi; yanlış yargılara yol açan etiketler
2	İrk, din, cinsiyet temelli genelleştirmeler; sosyal gruplar arasındaki farklılıkların abartılması	Grup dışı ve grup içi sınıflandırmalarda önyargı; benzerlik ve farklılık algıları
3	Sosyal yargıların yönlendirilmesi; önyargılı tutumlar	Duygusal ve tutum temelli yargılar; ayrımcı davranışlara yol açabilir
4	Bireylerin kategorizasyonu; ilk algılamalardaki etiketleme	Kişiye karşı farklı davranılmasına neden olan yanlış yönlendirmeler
5	Klişelerin sosyal algıya etkisi; basitleştirilmiş resimler ve genelleştirmeler	Kişisel deneyim eksikliği; yanlış algılar ve genelleştirmeler

Bu tablo, katılımcıların birebir iletişim sürecinde engelleyici olan ve sıklıkla yanlış yargılara yol açan baskın stereotiplerin ne olduğu ve bu stereotiplerin iletişimi nasıl engellediği hakkındaki görüşlerini yansıtmaktadır.

Soru-5. Farklı kültüre sahip bireyler arasındaki iletişim sürecinin etkin olarak gerçekleşmesine engel olan stereotipler nelerdir?

Katılımcı-1'e (Erkek, 65 yaş, Gazeteci) göre yargılamadan iletişim, kişi kişisel değer ve inançlarına dayanarak bir kişi hakkında yargıda bulunmaktan kaçındığında gerçekleşir. Değer yüklü yargılar genellikle basmakalıp beklentiler yaratan görünümünden veya bazı gözlemlenebilir davranışlardan veya özelliklerden kaynaklanır. Bir bireyin değerleri ve inançları, her zaman gözlemlenebilir olmasa da, basmakalıp yargılar yaratan önyargıların temelini oluşturur. Genellikle irrasyonel olan bu önyargılar, zaman içinde önemli kişiler veya ebeveyn

modellerinden gelişir. Belirli insan veya grup türlerine karşı önyargı oluşturabilirler.

Basmakalıp yargılar olumlu ya da olumsuz olabilir. Örneğin, tüm sörfçülerin sağlıklı ve formda olduğunu belirten bir yargı, eğer güçlü ve formda olmak olumlu nitelikler olarak kabul ediliyorsa, olumludur. Ancak bu ifade her zaman doğru olmayabilir. Benzer şekilde, tüm Müslümanların şiddete ve teröre göz yumduğuna dair bir yargı, şiddet ve terörizm olumsuz nitelikler olarak kabul edilirse, olumsuzdur, ancak bu ifade kesinlikle her zaman doğru değildir. Bir klişe, bir kişi veya grup hakkında, insanlar veya grup içinde bazı benzerlikler varmış gibi görünebileceği için gerçeklikle bir bağlantısı olabilecek sabit bir izlenimdir.

Kendi başına bir klişe, iletişime başlamak için bir çerçeve sağladığı için başlangıçta faydalı olabilir. Bununla birlikte, stereotip, bir bireyle tüm iletişime hakim olan yargılar üretiyorsa, zararlı olabilir, çünkü stereotipten daha fazlasıyla ilişki kurma olasılığını sınırlar. Önyargılar, ön yargılar ve bunun sonucunda ortaya çıkan yargılar iletişimi büyük ölçüde etkileyebilir – bunlar çatışmaya, yanlış anlamalara ve iletişimin bozulmasına neden olabilir.

Basmakalıp tutumlar genellikle sınırlı bilgidен (cehalet) veya yanlış bilgilendirilmiş varsayımlardan gelişir. Bu, potansiyel olarak, bir sağlık profesyonelinin biriyle bir klişe üzerinden ilişki kurması durumunda, kişiyi olduğundan daha aşağı bir şeye indirgelediği ve bu nedenle sağlık profesyonelinin, kişinin uymayan düşünce ve görüşlere sahip olmasına izin vermediği anlamına gelir. Basmakalıp bir 'iç' grup ve bir alt 'dış' grup hakkında bilinçsiz bir inanca dayalı olması da mümkündür. Basmakalıp yargılama genellikle bilinçsiz olarak gerçekleşir ve bu nedenle sağlık profesyonelleri için ciddi etkileri vardır. Bilinçsizse, önyargı ve bunun sonucunda ortaya çıkan olası basmakalıp yargılar, sağlık profesyonelinin iletişimini bilmeden etkileyecek ve potansiyel olarak hoş olmayan sonuçlar doğuracaktır.

Katlımcı-2'ye (kadın, 44 yaş, Gazeteci, tarih öğretmeni) göre basmakalıp bir yargı, kendi özelliklerini veya değerlerini haklı çıkardığı için basmakalıp yargıya sahip olan kişiye fayda sağlasa da, iletişimi olumsuz etkileyen mercekler üretir. basmakalıp bir yargının iletişim kurarken iki büyük engel oluşturduğunu

söyleyebiliriz. İlk engel, kişi veya grubu hakkında belirli bir fikir varsa ortaya çıkar. Bu fikir, basmakalıp yapılardan farklı olan herhangi bir şeyi duyma veya deneyimleme yeteneğini sınırlayacaktır. İkinci engel, eğer bu nitelikler klişeyle çelişiyorsa, kişinin içindeki belirli nitelikler veya yeteneklerle ilişki kurma olasılığını sınırlar. Bu gibi durumlarda, basmakalıp yargı, kişinin benzersiz veya basmakalıptan farklı olmasına izin vermeyebilir. Örneğin, genç bir sağlık uzmanı daha yaşlı biri kadar yetkin olabilir, ancak basmakalıp bir yargı onun yetkin olmasına izin vermeyebilir. Alternatif olarak, yaşlı bir kişi, yaşlıların kırılğan ve bağımlı olduğunu belirten basmakalıp yargıya rağmen çok aktif bir yaşam sürdürebilir. Bu tür basmakalıp yargılar ortaya çıkarsa, tüm iletişimciler sınırlı karşılıklı anlayış yaşarlar ve anlam müzakeresi - eğer gerçekleşirse - muhtemelen başarısız olur. Daha da önemlisi, bu engeller etkili iletişim olasılığını sınırlarken, aynı zamanda aile/kişi merkezli uygulamaya ulaşma potansiyelini de sınırlar.

Basmakalıp yargılar genellikle belirli roller içinde belirli davranış beklentilerine yol açar. Bu, potansiyel olarak, bir kişinin veya grubun özelliklerine bir klişe uygulamak kadar zararlıdır. Örneğin, bir yönetim asistanı rolündeki bir kişiden belirli davranış beklentileri, o kişi bu beklentilere göre davrandığında faydalıdır. Bir kişi, bir yönetici asistanının her sabah en sevdiği sıcak içeceği yapmasını beklerse, ancak yönetici asistanı bu aktiviteyi rolünün bir parçası olarak görmezse, bir kişide hayal kırıklığı ve diğerinde öfke olacaktır.

Katılımcı-3'e (Erkek, 46 yaş, Gazeteci, Kamu Yönetimi) göre bir grup insana karşı belirli klişeler tutarlı olduğunda, belirli bir grup, ırk, din veya cinsel yönelime karşı irrasyonel hoşnutsuzluk, şüphe veya nefrete atıfta bulunan önyargı olacaktır. Bazı insanların tembel, suçlu veya fakir olduğunu varsaymak gibi birçok klişe olumsuzdur. İnsanların atletik, dindar veya müziğe eğilimli olduğunu varsaymak gibi bazıları görünüşte olumlu. Olumsuz klişeler beyaz olmayan insanlar için zararlıdır çünkü kişiselleştirilmiş bilgiler yerine varsayımlar eğitim, istihdam, barınma ve diğer fırsatların reddini haklı gösterebilir. Sözde olumlu klişeler bile zararlı olabilir.

Sürdürülen ve genellikle sorgulanmayan bir klişe, "renkli insanlar tembeldir" şeklindedir. Ele alınmazsa, bu klişenin doğru olduğu sonucuna varılabilir. Bir kişi hiç siyahi biriyle çalışmadıysa ve beyaz olmayan insanların tembel olduğu defalarca öğretiliyse, bu varsayımı tüm beyaz olmayan insanlara

genellemek kolaydır. Basmakalıplara meydan okumak için farklı popülasyonlarla birçok deneyim gerekir.

klişeleştirmenin başkaları hakkında düşünme şeklimiz üzerindeki ince etkilerinden birinin, değerlendirdiğimiz kişinin sosyal grubuna bağlı olarak performans standartlarımızı değiştirmemiz olduğuna işaret eder. Bu, eski ABD Başkanı George W. Bush'un "düşük beklentilerin yumuşak bağınazlığı" dediği şeye yol açabilir. Örneğin, bir kadının uzun boylu olduğunu söylediğimizde, neredeyse her zaman onun "bir kadın için uzun" olduğunu kastederiz. Aynı boyda bir erkek olsaydı, kadınların yalnızca küçük bir yüzdesinin özellikle uzun olduğu kabul edilirdi. Tersine, çoğu kısa erkek, kadın olsalardı bu kadar kısa kabul edilmezdi. Erkeklerin ve kadınların ortalama boyları farklı olduğu için, birinin uzun olup olmadığına karar verirken "grup içi ölçek" kullanırız. Bu durumda bir zararı olmaz. Peki ya insanları başka şekillerde düşünürken "grup içi ölçekler" kullanırsak? Bu, Siyah bir insanı "ifade eden" olarak tanımlamak gibi bir şey. Aslında, "Siyah olan biri için iyi konuşuyorsun" demek, dolaylı bir iltifat olabilir. Kelimeleri bir cümlede tutarlı bir şekilde bir araya getiriyorsunuz. Senin gibi insanlardan bunu beklemiyorum." Beyaz olmayan insanları daha düşük standartlarda tutmak, Beyaz olsalardı iltifata yol açmayacak performans seviyeleri için onlara iltifat etmek elbette aşağılayıcıdır. Ayrıca onlara güçlü ve zayıf yönleri hakkında yanlış geri bildirim sağlar.

Katılımcı-4'e (erkek, 54 yaş, Gazeteci, Kültür Bilimci) göre bir grubun tüm üyeleri aynı özelliklere sahip olacak şekilde kategorize edildiğinde genellemeler basmakalıp hale gelir. Stereotipler milliyet, din, cinsiyet, ırk veya yaş gibi her tür kültürel üyelikle ilişkilendirilebilir. Bununla birlikte, klişeler, genellemelerden daha olumsuz olma eğilimindedir. Ayrıca, tipik olarak esnek değildirler ve yeni bilgilere dirençlidirler. Önyargıya ve kasıtlı veya kasıtsız ayrımcılığa yol açabilirler ve sıklıkla da açarlar. Olumsuz bir klişe, "A Ülkesinden gelen insanlar yüzeyseldir" olabilir. Kültürel genellemeler bize başkaları hakkında öğrenmeye devam etmemiz için bir başlangıç noktası verirken, kültürel basmakalıplar bireysel farklılığa izin vermez ve başkalarını anlama çabalarına müdahale eder.

Akılda her insanın düşünce ve davranış özgürlüğünü sınırlayan belirli sınırları vardır. Bunlardan zarar veya fayda miktarını belirlemek için "klişe" kavramının anlamını anlamamız gerekir. Kalıpyargılar aile, medya ve meslek

gruplarının etkisi altında oluşmaktadır. Analiz edilmezler, ancak hafife alınırlar, gelecekte, bir kişinin kişiliğinin bir parçası haline geldikleri için klişeleri değiştirmek son derece zordur. Stereotipler, dolu bir hayat yaşamaya müdahale eder, özgürlüğü kısıtlar ve bir kişiyi nesnellikten mahrum eder.

Katılımcı-5'e (erkek, 49 yaş, Gazeteci, Arkeoloq) göre basmakalıplaştırmanın toplumsal eşitsizlikler bağlamında en yaygın ve en önemli olduğu şimdiye kadar anlaşılmalı olmalıdır. Beyniniz, çeşitli ırklarla ilgili geçmiş deneyimlere veya toplumsal mesajlara dayanan durumlara hızlı bir şekilde yanıt vermenize yardımcı olacak zihinsel kısayollar yaratır ve böylece klişelere yol açar. Ancak bu kısayollar genellemelerdir ve bir birey veya grubun nadiren doğru değerlendirmeleridir. Bunlar "bilişsel önyargı" olarak bilinen şeylerdir. Bu inançları bir kez oluşturduktan sonra, düşünme biçiminizi değiştirmek zordur. Bunun nedeni, istemeden inançlarınızı onaylayan ve aksi yöndeki tüm kanıtları göz ardı eden kanıtlar arayacak olmanızdır.

Çizelge 8. Katılımcıların farklı kültürlere sahip bireyler arasındaki iletişim sürecinin etkin olarak gerçekleşmesine engel olan stereotipler hakkındaki görüşlerini özetleyen tablo

Katılımcı No	Engelleyen Stereotipler	İletişimi Engelleme Yolları
1	Yargılamadan iletişim engelleri; değer yüklü yargılar ve önyargılar	Kişisel değer ve inançlara dayalı önyargılar; yanlış yargılara ve etiketlemelere yol açabilir
2	Belirli fikirlere dayalı engeller; basmakalıp yapılarından farklı olanları duyma yeteneğinin sınırlanması	Kişisel nitelikleri veya yetenekleri ile ilişki kurma olasılığını sınırlama
3	Irrasyonel hoşnutsuzluk, şüphe veya nefret; olumsuz ve sözde olumlu klişeler	Toplumsal mesajlar ve geçmiş deneyimlere dayalı yanlış değerlendirmeler
4	Grup üyeleri hakkında genellemeler; esnek olmayan ve yeni bilgilere dirençli klişeler	Kültürel genellemeler ve bireysel farklılığa izin vermeyen klişeler
5	Bilişsel önyargılar; zihinsel kısayollar ve doğru olmayan genellemeler	Inançları onaylayan kanıtlar arama eğilimi; doğru değerlendirmeleri engelleme

Bu tablo, katılımcıların farklı kültürlere sahip bireyler arasındaki iletişim sürecinde karşılaşılan engellerin kaynağı olarak gördükleri stereotipler ve bu stereotiplerin iletişimi nasıl engellediği hakkındaki görüşlerini göstermektedir.

Soru-6. Stereotiplerin kişilerarası iletişimde daha çok ön yargı oluşturduğu ortaya konulduğunda, bu farkındalık iletişim sürecinin iyileştirilmesinde rol oynayabilir mi?

Katılımcı-1'e (Erkek, 65 yaş, Gazeteci) göre kalıpyargılar, ancak bir sosyal topluluk içindeki geniş bir grup insan tarafından paylaşıldıklarında sosyal hale gelebilirler. "Stereotip" kavramının analizi ile bağlantılı olarak, klişeleştirmeyi sosyal algı mekanizmalarından biri olarak düşünmek son derece önemlidir. Özellikle olumsuz bir değerlendirme, günlük bilinçte klişenin arkasına sağlam bir şekilde yerleştiğinden, bu kavramları açıkça ayırt etmek gerekir. Ancak klişenin kökleri sosyal düzenin faktörlerine gidiyorsa, o zaman klişeleştirme her şeyden önce evrensel bir psikolojik süreçtir. Basmakalıplaştırma olgusu, insan düşüncesinin doğasında bulunan ekonomi ilkesinden, bireysel özel durumlardan bunların genelleştirilmesine ve genel bir kural çerçevesinde zaten anlaşılabilir olan bu gerçeğe geri dönme yeteneğinden kaynaklanmaktadır. Tipik olarak, klişeler, bir kişinin bazı nesnelere ve fenomenlere karşı duygusal tutumunu içerir, böylece geliştirildiklerinde, sadece bilgi ve düşünceden değil, aynı zamanda karmaşık bir sosyo-psikolojik süreçten bahsediyoruz.

Katılımcı-2' (kadın, 44 yaş, Gazeteci, tarih öğretmeni) ye göre stereo tipler, genellikle tarihsel çağlar boyunca devam eden en eski sosyal fenomenler arasında kabul edilir. Başkalarıyla ilgili olan her şeye ilişkin basmakalıp ve önyargılarla dolu kavramlar her zaman sabit olmuştur. İş veya kişisel etkileşimler söz konusu olduğunda, başkaları hakkında kontrol etmeden veya filtrelemeden hazır bilgiler bulduğumuz bir kolektif hafızaya başvurmak kolay ve kullanışlıdır. Nesilden nesile önyargılar ve klişeler, toplumun gelişimi ne olursa olsun güçleniyor.

Kalıpyargıların bireyler tarafından oluşturulan genellemeler olduğu ve bilişsel kategorileştirme sürecinden kaynaklandığı söylenebilir. Bu genellemeler daha büyük gruplar tarafından paylaşılmaya başladığında, yani toplumda etkili bir dağılım olduğunda, sadece yayılmakla kalmaz, daha fazla insan onları tekrarlamaya başlar, aynı zamanda her bir farklı grup arasındaki benzerlikler ve farklılıklar da daha belirgin hale gelir. Bu sadece algılayıcıların büyük bir grubu yargılama biçimini değil, aynı zamanda büyük bir grubun üyelerinin kendilerini tanımlama biçimini de etkiler. Bu nedenle, insanların sosyal doğası, insanları ve durumları açıklamaya yardımcı olarak klişelerin kullanılmasını desteklemektedir.

stereotip, bir bireyin toplumdaki başka bir grup hakkındaki bilgi ve inançlarını içeren bilişsel bir yapı olarak kabul edilmektedir. Sonuç olarak, kalıpyargıların toplumsal gruplar arasında bir ayrışma yaratarak bireylerin hem kendilerine hem de diğer grup üyelerine bakış açılarını olumsuz etkilediği ve hedeflenen kişi ya da grupların zihniyetlerini daha derinden etkilediği söylenebilir.

Katılımcı-3'e (Erkek, 46 yaş, Gazeteci, Kamu Yönetimi) göre etnosentrizmin bir uzantısı olarak stereotipler, kültürlerarası iletişimin önündeki bariz engellerden biridir. önceden oluşturduğumuz görüş veya tutumlara dayalı olarak gruplar veya bireyler hakkında sahip olduğumuz algılar veya inançlar olan streotipler iletişim sürecimize etki etmektedir. Bunlar, etrafımızda olup bitenleri "anlamlandırmak" için sakladığımız ve kullandığımız bilgi parçalarından oluşur. karşılaştığımız insanları ve durumları kategorize ederek ve sınıflandırarak dünyayı "anlamlandırmamıza" yardımcı olurlar. Örneğin, yurt dışındayken ve alışık olmadığımız kişilerle ve durumlarla karşılaştığımızda klişeleştirmeye dönebiliriz. Klişeleştirme bilinmeyen tehdidini azaltabilirken, bireylere veya gruplara uygulandığında dünyayı algılamamıza ve anlayışımıza müdahale eder. Basmakalıp yargılar genellikle sorundur çünkü aşırı basitleştirilmiş, aşırı genelleştirilmiş ve/veya abartılmıştır. "Siyahlar...", "Sporcular..." veya "Kadınlar..." gibi ifadeler kalıpyargılardır çünkü içerikleri bir grup insan hakkında yarı gerçeklere veya çarpıtmalara dayalı inançlardır. Yani streotipler iletişim sürecimizi engellemektedir.

Genel olarak bireyler, gruplararası bir karşılaşmadaki bol ve karmaşık bilgiyi bilişsel kategorileştirme süreci aracılığıyla basitleştirme amacını güdebilirler. Kültürlerarası iletişimde klişeler, etnosentrik bir tepkinin sonucudur - diğer insanları ve kültürleri yalnızca kendi kültürünün bakış açısından yargılama girişimi. Genellikle, kültürlerarası iletişimde ve iletişim ortaklarının değerlendirilmesinde, iletişim kuranlara başlangıçta yerleşmiş klişeler rehberlik eder. Açıkçası, klişelerden tamamen özgür olan hiç kimse yok, gerçekte, iletişimcilerin yalnızca farklı klişeleştirme derecelerinden bahsedebiliriz.

Katılımcı-4'e (erkek, 54 yaş, Gazeteci, Kültür Bilimci) göre basmakalıp yargılar katı bir şekilde değer sistemimizin "içine yerleştirilmiştir", onun ayrılmaz bir parçasıdır ve toplumdaki konumlarımız için bir tür koruma sağlarlar. Bu

nedenle her kültürlerarası durumda stereotipler kullanılmaktadır. Hem kendi grubunu hem de diğer kültürel grupları değerlendirmek için bu son derece genel, kültürel olarak özel şemaları kullanmadan yapmak imkansızdır. Belirli bir kişinin kültürel aidiyeti ile ona atfedilen karakter özellikleri arasındaki ilişki genellikle yeterli değildir. Farklı kültürlere mensup insanların farklı bir dünya anlayışı vardır, bu da "tek" bir konumdan iletişimi imkansız kılar. Kültürlerinin normları ve değerleri tarafından yönlendirilen kişi, hangi gerçeklerin ve hangi ışıpta değerlendirileceğini kendisi belirler, bu, diğer kültürlerin temsilcileriyle iletişimimizin doğasını önemli ölçüde etkiler.

Örneğin, farklı bir iletişim tarzına alışkın olan Almanlar, bir konuşma sırasında hareketli el kol hareketleri yapan İtalyanlarla iletişim kurarken, İtalyanların "sinirliliği" ve "düzensizliği" hakkında bir klişe geliştirebilir. Buna karşılık İtalyanlar, Almanlar hakkında "soğuk" ve "çekingen" vb. gibi bir klişe geliştirebilirler. Kalıpyargılar, kullanım şekillerine ve biçimlerine göre iletişim için yararlı ya da zararlı olabilir. Kalıpyargılar, onlara odaklanıldığında, insanlar yanlışlıkla yanlış gruplara atandığında, grup normları yanlış tanımlandığında, kalıpyargılar belirli bir bireyin tanımıyla karıştırıldığında ve kalıpyargıları temel olarak değiştirmek mümkün olmadığında etkisiz hale gelir ve iletişimi engeller. Bu tür durumlarda kültürler arası temasların önünde ciddi bir engel haline gelebilirler.

Kalıpyargılar, kalıplaşmış grubun gerçek özelliklerini korurken aynı zamanda gerçeği çarpıtmakta ve kültürlerarası temas kurulan kişiler hakkında yanlış fikirler vermektedir. Gerçeklik ve yaşam deneyimi onlarla çelişse bile insanlar kalıp yargılarını korurlar. Bu nedenle, kültürlerarası temas durumunda, stereotiplerle doğru bir şekilde başa çıkabilmek önemlidir, örn. bunları gerçekleştirebilir ve kullanabilir, ayrıca gerçeklikle uyumsuzluk varsa reddedebilir.

Katılımcı-5'e (erkek, 49 yaş, Gazeteci, Arkeoloq) göre kültürlerarası iletişim bağlamında, stereotip ve önyargı ayırt edilmelidir. Daha önce belirtildiği gibi, stereotipler, belirli bir grubun tüm üyelerine özgü olan özelliklerin ve özelliklerin bir yansımasıdır. Bu, karşılık gelen grubun temsilcilerinin bir tür genelleştirilmiş, kolektif görüntüsüdür. Bu görüntüde, kural olarak, belirgin bir duygusal değerlendirme yoktur. Bu nedenle, kalıp yargılar, kalıplaşmış grup hakkında

olumlu yargılarda bulunma olasılığını içerir. Bir klişeden farklı olarak önyargı, bir grubun veya o gruba ait bir kişinin yalnızca onlara belirli olumsuz nitelikler atfederek olumsuz ve düşmanca bir şekilde değerlendirilmesidir. Önyargı, grubun tüm üyelerine veya çoğuna karşı düşüncesizce olumsuz bir tutumla karakterize edilir. İnsan iletişimi pratiğinde, önyargıların amacı genellikle, diğer insanlarda olumsuz bir tutuma neden olan bazı özelliklerde çoğunluktan keskin bir şekilde farklı olan kişilerdir. En iyi bilinen önyargı biçimleri ırkçılık, yabancı düşmanlığı, yaş, cinsiyet vb. temelli ayrımcılıktır.

Stereotipler, insanların günlük pratiklerinde tekrar eden genel sosyal deneyimlerini yansıtır. Bir kişinin bilincini, çok sayıda insan tarafından iyi bilinen, görünür veya anlaşılır olan, çevredeki dünyanın fenomenlerinin belirli özelliklerine, niteliklerine odaklayarak, insanların ortak faaliyetlerinin bir sonucu olarak oluştururlar. İçeriklerine göre stereotipler, bu özellik ve niteliklerin özlerini en şematik ve açık bir şekilde aktaran yoğun bir ifadesidir.

Kalıp yargıların ortaya çıkmasında ve işleyişinde duygular önemli bir rol oynamaktadır. Duygusal yönlerine yakından bakarsanız bunu doğrulamak zor değildir. Belirli bir ihtiyaca karşılık gelen bir nesne ortaya çıktığında duygusal bir tepki oluşur. Duygu ile, algılanan nesnenin birey için önem derecesi yargılanabilir. Bu nedenle, klişeler, aynı olgunun veya insan davranışının farklı bir değerlendirme aldığına bağlı olarak, çoğunlukla duygusal olarak beğeniler ve beğenmemelerle renklendirilir. Bir kişinin aklın bir tezahürü olarak gördüğü özellikler, başka bir kişi tarafından kurnazlığın bir tezahürü olarak kabul edilir. Kendiyle ilgili olarak azim denilen şey, "yabancı" için inatçılık olarak kabul edilir.

Basmakalıpların geçerliliğine veya geçersizliğine, doğruluğuna veya yanlışlığına rağmen, hepsi herhangi bir kültürün ayrılmaz bir unsurudur ve varlıkları gereği insanların psikolojisi ve davranışları üzerinde bir etkiye sahiptir, bilinçlerini ve etnik temasları etkiler. . Tüm şematizmine ve genellemesine rağmen, diğer insanlar ve kültürler hakkındaki basmakalıp fikirler, bireyi yabancı bir kültürle çarpışmaya hazırlar, ondan gelen kültürel şoku zayıflatır. Stereotipler, bir kişinin bir bütün olarak dünya hakkında bir fikir oluşturmasına, dar sosyo-kültürel ortamının sınırlarını aşmasına olanak tanır.

VI.SONUÇ

Bu araştırma, "Kültürün Kalıplaşmış Düşüncelere Etkisi: Azerbaycan Örneği" konusunu derinlemesine incelemiştir. Çalışma boyunca, kültürel faktörlerin kalıplaşmış düşüncelerin oluşumunda ve evrimindeki rolü Azerbaycan bağlamında ele alınmıştır. Bu sonuç bölümünde, araştırmanın temel bulguları ve bu bulguların daha geniş kapsamlı anlamları tartışılacaktır.

Bilişsel inanç işlevi gören stereotipler, kültürlerarası iletişimde önemli bir rol oynamaktadır. Bireyin kültürel geçmişine ve belirli bir grup içinde sosyal bir inanç olarak paylaşılan, kategorize etme ihtiyacına bağlıdır. Basmakalıpların olumsuz etkileri, yanlış anlama, önyargı ve psikolojik tehdide yol açabilmesi, etkisini zayıflatmak isteyen akademisyenleri alarma geçirmektedir. Kültürel farkındalığı artırmak gibi bazı yöntemler, çok taraflı çabalarla bazılarının klişeleri bir dereceye kadar yönetmesini sağlamıştır.

Kalıpyargıların olumsuz etkisine rağmen, kalıpyargıların işlevleri değerli olarak vurgulanmalıdır. Kültürlerarası iletişimde stereotipler, bireylerin karmaşık durumlarla ve zihinsel stresle başa çıkmalarına yardımcı olan bilişsel kısayollar olarak rol oynar. Kalıpyargılar, belirli bir grubun tipik özelliklerini yansıtılabilmeleri nedeniyle, toplumsal olaylar sırasında bunlara başvurulabilir. Ayrıca olumlu anlamıyla hem bireylere hem de toplumsal gruplara faydalar sağlayabilir. Klişeleştirmenin kaçınılmazlığı araştırmalarla kanıtlanmıştır. Karmaşıklığı yönetme gerekliliklerini karşılamak için kültürlerarası iletişimde gönüllü olarak kullanılır ve bir dereceye kadar değerli kabul edilebilir. Her halükarda kalıpyargılar, sosyal hayatın her alanına nüfuz etmiş ve sosyal faaliyetler tarafından sürdürülmüştür. Bu çalışma basmakalıpların kültürlerarası iletişimde önemini incelemiştir.

Stereotipler, temel davranış kalıpları kategorileri ve deneysel verilerin yorumlanması kalıplarıdır. Mevcut analiz, stereo tipler ve kültürlerarası iletişim arasındaki karşılıklı ilişkiyi ele aldı. Bu tez için, araştırma yöntemi olarak nitel araştırma ve yarı yapılandırılmış görüşmeyi seçilmiştir. Bu araştırma yöntemini

kullanarak, görüşülen kişilerin deneyimlerine dayalı olarak Azerbaycan kültüründe stereotiplerin rolü incelenmiştir.

İletişimsel klişeler, örn. belirli durumlardaki davranışla ilgili sabit fikirler, çeşitli kültürel ve iletişimsel bileşenleri birleştiren karmaşık bir olgudur. İletişimsel klişeleri belirlemek zordur, çünkü genellikle kültür taşıyıcıları tarafından fark edilmezler ve hafife alınırlar. Diğer türlerin klişelerine benzerler, ancak varoluş alanında onlardan farklıdırlar. İletişimsel klişelere uyulması veya uyulmaması, iletişimdeki katılımcılar tarafından değerlendirilir, etkinliğini ve başarısını etkiler. Azerbaycan kültüründe, iletişimdeki ilgili kategoriler iletişimsel açıklık, samimiyet, iletişimsel değerlendirme, iletişimsel davranışın düzenleyiciliğidir ve bilgi edinme, muhatapın davranışını değerlendirme ve değiştirme ile ilgili klişeler vardır.

Klişeleştirme, aynı zamanda, toplumun normlarına uymayanların dışlandığı ve dışlanmalarının, onları "Öteki" olarak kabul edilemez görülen bir dizi klişeye uydurarak bakır gibi bağlandığı bir bölme stratejisi uygular. Bu, onlar hakkında veya onlarla herhangi bir anlamlı söylem olasılığını reddeder ve sürekli olarak dışlanmalarını sağlar. Bu, en çok, büyük güç eşitsizlikleri, baskın grubun stratejiyi meydan okuma olmaksızın kullanmasına izin verdiğinde etkili olur. Hall, bu gücün doğasını bariz ekonomik ve askeri güçlerin yanı sıra çeşitli sembolik güç biçimlerini kapsadığını açıklıyor. Örneğin, Edward Said, Doğu'nun (Oryantalizm) ve İslam'ın (İslam'ı örten) temsilinin, Batı'nın Doğu üzerinde hegemonik kontrol uygulamasına yardımcı olan bir kitle klişeleştirme biçimini nasıl oluşturduğunu ayrıntılı olarak tanımlamıştır. Gramsci ve Foucault gibi teorisyenler bu gücün doğasını uzun uzadıya incelediler ve bunun basit güç ve zorlamadan çok daha fazlasını içerdiğini ve klişeleştirme gibi temsili pratiklerin de sürecin önemli bir parçasını oluşturduğunu kabul etmişlerdir. İlginç bir şekilde, Foucault'nun gücün toplumun ve kültürün her düzeyinde nasıl işlediğine ve karmaşık bir yönler ağında nasıl etrafa yayıldığına ilişkin görüşü, klişeleştirmenin yalnızca baskın gruptan aşağıya doğru değil, pek çok ince yollardan iş başında olduğunu gösterir.

Herhangi bir toplumdaki her bir kişinin davranışı (belirli durumlarda bireysel olmasına rağmen) tipiktir, yani bu toplumda bireysel ve çeşitli şekillerde geliştirilen normlara uyar. Her bir toplum için klişeler seti tamamen özeldir.

Kültürel klişeler, yerel kültürel ve dilsel alandaki insan davranışı üzerinde bir etkiye sahiptir ve tam olarak bir kişinin kendisini belirli bir etnik grubun, belirli bir kültürün parçası olarak gerçekleştirdiği andan itibaren özümsemeye başlar. Hofstede (2001) klişeyi, “bireyler arasında hiçbir ayırım yapılmadan, belirli bir kategorideki kişiler hakkında sabit bir kavram” olarak tanımlar. Bu nedenle, kültürel modellerin kullanımı, genellemeler oldukları ve bu nedenle uygulandıkları bağlamı dikkate almadıkları için yetersiz kabul edilir. Ek olarak, herkes "kültürel ortalamaya" uymaz, çünkü çok çeşitli bireysel farklılıklar vardır.

Basmakalıp yargılar, başka ilgili bilgilerin yokluğunda, dikkat bir başkasının davranışının dikkatli gözleminden başka yöne çekildiğinde veya bilişsel kaynakların zorlandığı durumlarda varsayılan olarak kullanılacaktır. İrsal farklılıklarla ilgili kültürel olarak yerleşik klişeler hem bilinçli hem de bilinçsiz olarak yansıtılır. Genellikle algıyı, yorumlamayı ve ek temel bilişsel süreçleri renklendirirler ve çeşitli irsal ayrımcı muamele biçimleri için zemin hazırlayabilirler.

Şu anda, kültürlerarası iletişimin sorunlarını çözmek için farklı bilimlerin temsilcilerinin çabalarını birleştirmenin gerekli olduğu anlaşıldığından, giderek daha fazla bilim insanı kültürlerarası iletişim teori ve pratiğine yöneliyor. Bilim adamları ve araştırmacılar, basmakalıpların kültürlerarası iletişim süreci üzerindeki etkisini inceliyorlar. Gerçekler ve yaşam deneyimleri onlarla çelişse bile insanlar kalıp yargılarını korurlar. Bu nedenle, kültürlerarası temas durumunda, klişelerle etkili bir şekilde başa çıkabilmek önemlidir, örn. bunları gerçekleştirebilir ve kullanabilir, ayrıca gerçeğe uygun değilse reddedebilir

Kalıpyargılarla başa çıkabilmek, kalıpyargılamanın hem olumsuz hem de olumlu psikolojik sonuçlarını dikkate alabilmek bizim için çok önemli. Basmakalıplara karşı tutumumuza rağmen, hepsi herhangi bir kültürün ayrılmaz bir unsurudur ve varlıkları gereği insanların psikolojisi ve davranışları üzerinde bir etkiye sahiptirler, bilinçlerini ve etnik temasları etkilerler.

Bugün, kültürlerarası iletişimin sorunlarını çözmek için farklı bilimlerin temsilcilerinin çabalarını birleştirmenin gerekli olduğu anlaşıldığından, giderek daha fazla bilim insanı kültürlerarası iletişim teori ve pratiğine yöneliyor. Araştırmacılar, klişe ve önyargı gibi kavramları analiz eder, kültürlerarası iletişim

süreci üzerindeki etkilerini inceler. Algının etnik belirleyicilerinin içeriği, özgünlüğü ve rolüne ilişkin bakış açılarının çokluğu ve hem Azerbaycan'da hem de yurtdışında bu konuya adanmış son çalışmaların bolluğu, bir kez daha etnik gruplar arası algının özelliklerini incelemenin önemini göstermektedir.

Pozitif bir etnik kimlik oluşturma sürecinde etnik klişelerin rolünün incelenmesi, etnik önyargıların etnik gruplar arası ilişkiler üzerindeki olumsuz etkisinin üstesinden gelmenin ve zihinsel bir yapı olarak önyargıdan önyargıya geçişi önlemenin yollarının ve araçlarının analizi özellikle önemlidir.

Azerbaycan örneğinde gözlemlendiği üzere, kültürün kalıplaşmış düşünceler üzerinde belirleyici bir etkisi vardır. Tarihi, dini ve sosyal faktörler, bireylerin dünya görüşünü ve toplumsal olaylara yaklaşımlarını şekillendirmekte önemli rol oynamaktadır. Kültürel çeşitliliğin kalıplaşmış düşüncelerin oluşumunda ve iletişimdeki engellerin aşılmasında kritik bir rol oynadığı görülmüştür. Azerbaycan'ın zengin kültürel dokusu, hem içsel hem de küresel bağlamda çeşitli iletişim zorluklarına neden olmaktadır. Azerbaycan'ın hızla değişen toplumsal yapısı, kalıplaşmış düşüncelerin yeniden değerlendirilmesini ve bazen de değişimini zorunlu kılmaktadır. Modernleşme ve globalleşme süreçleri, geleneksel kalıp yargıları sorgulamaya ve yeniden tanımlamaya itmektedir.

Bu araştırma, kültür ve kalıplaşmış düşünceler arasındaki karmaşık etkileşimi gözler önüne sermektedir. Kültürel faktörlerin, bireysel ve toplumsal düzeyde düşünce yapısını nasıl etkilediği konusunda önemli içgörüler sağlamıştır. Ayrıca, bu çalışma, kültürel çeşitliliğin ve değişimin, toplumların daha kapsayıcı ve toleranslı hale gelmesinde nasıl katalizör işlevi görebileceğini ortaya koymaktadır.

Araştırma sonuçlarına dayanarak, Azerbaycan gibi kültürel olarak zengin ve dinamik toplumlarda, kalıplaşmış düşüncelerin sürekli olarak gözden geçirilmesi ve güncellenmesi gerektiği önerilmektedir. Bu süreç, eğitim sistemleri, medya, ve sivil toplum kuruluşları tarafından desteklenmelidir. Ayrıca, kültürlerarası diyalog ve anlayışın teşvik edilmesi, toplumsal uyum ve barışın sürdürülmesinde hayati öneme sahiptir.

Sonuç olarak, bu araştırma, Azerbaycan örneğinde kültürün kalıplaşmış düşüncelere etkisinin kapsamlı bir analizini sunmuş ve bu etkileşimin toplumsal dinamikler üzerindeki geniş kapsamlı etkilerini ortaya koymuştur. Bu bulgular, kültürel anlayışın derinleştirilmesi ve toplumsal uyumun teşvik edilmesi için önemli bir temel oluşturmaktadır.

VII. KAYNAKLAR

KİTAPLAR

GUDYKUNST, W. B. (2003). **Cross-cultural and intercultural communication.** Sage.

KIYASHCHENKO, N. I. (2010). **Culture of civil society.** Questions of Philosophy, (10), 62-66.

KLUCKHOHN, F. R. & STRODTBECK, F. L. (1961). **Variations in value orientations.** Evanston, IL: Row, Peterson.

NECLA, M. O. R. A. (2008). **Kendi-öteki iletişimi ve etnomerkezcilik.** Selçuk İletişim, 5(2), 206-218.

O'HARA R. (2011) **Media for million.** New York.

ÖZLEM, D. (2000). **Kültür bilimleri ve kültür felsefesi.** Notos Kitap Yayıncılık Eğitim Danışmanlık ve Sanal Hizmetler Tic. Ltd. Şti.

SAMOVAR, L. A., and PORTER, R. E., (1991). **Communication between cultures.** Belmont, CA: Wadsworth.

SHİBUTANİ, T. (1999) **Social psychology** / T. Shibutani. - Rostov: "Phoenix".

TER-MİNASOVA, S. G. (2000). **Intercultural communication.** M.: word, 76.

DERGİLER

AFANASİEV, S. V. (2020). Substantiation of the relevance of developing a substrate-attribute model of information culture within the framework of the philosophy of culture. **Bulletin of the Minin University**, 8(3 (32), 10.

ALSHEDDİ, M., RUSSELL, P. S., and HEGARTY, P. (2021). Between cultural relativism and liberal ethnocentrism: What does Saudi Arabia tell us

about cultural variation in moral identity and prejudice?. **Journal of Applied Social Psychology**, 51(4), 384-398.

BARANCHUKOVA M.S. (2006) Realization of the stereotype in the oral and written texts of the French and Russian linguistic cultures: author's abstract, dis. ... **candidate, philol, sciences**. - Volgograd

BARBUTO JR, J. E., BEENEN, G., and TRAN, H. (2015). The role of core self-evaluation, ethnocentrism, and cultural intelligence in study abroad success. **The International Journal of Management Education**, 13(3), 268-277.

BARNA, L. M. (1997). Stumbling blocks in intercultural communication. In Samovar, L. A., and Porter, R. E., (1997). *Intercultural communication* (eighth ed). Belmont, ca: **Wadsworth Publishing**.

BELL D. (1999) Griadushchee postindustrial'noe obshchestvo: opyt sotsial'nogo prognozirovani ia [Coming post-industrial society: experience of social forecasting]. **Moscow, Akademiia Publ.**, 949 p.

BERRY, J. W. (1969). On cross-cultural comparability. **International Journal of Psychology**, 4, 119-128

BİRKELUND, G. E., JOHANNESSEN, L. E., RASMUSSEN, E. B., and ROGSTAD, J. (2020). Experience, stereotypes and discrimination. Employers' reflections on their hiring behavior. **European Societies**, 22(4), 503-524.

BONDYREVA S.K., KOLESOV D.V. (2011) Tolerance (introduction to the problem). - 2nd ed., stereotype. - **M.: MPSI; Voronezh: MODEK**

BORA, A. (2012). **Toplumsal cinsiyete dayalı ayrımcılık. Ayrımcılık: çok boyutlu yaklaşımlar**, 175-187.

BREWER, M. B., and CAMPBELL, D. T. (1976). Ethnocentrism and intergroup attitudes: **East African evidence**.

DAVİS, K., and BLAKE, J. (1956). Social structure and fertility: An analytic framework. **Economic development and cultural change**, 4(3), 211-235.

- EAGLESTONE, R. (2020). 'Powerful knowledge', 'cultural literacy' and the study of literature in schools. **Impact**, 2020(26), 2-41.
- EAGLY, A. H., NATER, C., MILLER, D. I., KAUFMANN, M., and SCZESNY, S. (2020). Gender stereotypes have changed: A cross-temporal meta-analysis of US public opinion polls from 1946 to 2018. **American psychologist**, 75(3), 301.
- EATON, A. A., SAUNDERS, J. F., JACOBSON, R. K., and WEST, K. (2020). How gender and race stereotypes impact the advancement of scholars in STEM: Professors' biased evaluations of physics and biology post-doctoral candidates. **Sex Roles**, 82(3), 127-141.
- ENDERSTEIN, A. M., and BOONZAÏER, F. (2015). Narratives of young South African fathers: Redefining masculinity through fatherhood. **Journal of gender studies**, 24(5), 512-527.
- ERDOĞAN, M., ve VATANDAŞ, C. (2020). Bireysel ve toplumsal dışlanma pratiği: önyargı ve ayrımcılık. **İnsan ve Sosyal Bilimler Dergisi**, 3(1), 474-485.
- ERTEM, Z. S. (2019). Görüşmeye Dramacı Bir Yaklaşım. A. Arı (Der.), Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri İçinde (ss. 113-115). (4. bs.). **Konya: Eğitim Yayınevi.**
- ESTE, D. C., and TACHBLE, A. (2009). Fatherhood in the Canadian context: Perceptions and experiences of Sudanese refugee men. **Sex Roles**, 60(7), 456-466.
- FEDOTOVA, V. (2022). Modernization and culture. **liters.**
- GOFFMAN, E. (1997). Selections from stigma. The disability **studies reader**, 203, 215.
- GREENBERG, JERALD and ROBERT A. BARON (1997) Behavior in Organizations; Sixth edition, London: **Prentice Hall**
- GRİGORYAN, L., BAİ, X., DURANTE, F., FİSKE, S. T., FABRYKANT, M., HAKOBJANYAN, A., ... and YAHİİAİEV, I. (2020). Stereotypes as historical accidents: Images of social class in postcommunist versus

capitalist societies. **Personality and Social Psychology Bulletin**, 46(6), 927-943.

GUDYKUNST W.B, (2003) Intercultural Communication: Introduction. In W.B. Gudykunst (Ed.), *Cross-cultural and intercultural communication*, 163-166. Thousand Oaks, CA: **Sage**.

GUDYKUNST, W. B. (2002). Intercultural communication theories. **Handbook of international and intercultural communication**, 2, 179-182.

GÜLMEZ, M. (2010). İnsan haklarında ayrımcılık yasaklı eşitlik ilkesi: aykırı düşünceler. **Çalışma ve Toplum**, 2, 217-265.

HA, S. (2020). Ethical intercultural communication between the western world and China. **International Journal of Comparative Literature and Translation Studies**, 8(1), 38-46.

HAMILTON, D. L., and TROLIER, T. K. (1986). Stereotypes and stereotyping: An overview of the cognitive approach. In J. F. Dovidio and S. L. Gaertner (Eds.), *Prejudice, Discrimination, and Racism* (pp. 127–163). **Orlando, FL: Academic Press**.

HILLS, M. D. (2002). Kluckhohn and Strodtbeck's values orientation theory. **Online readings in psychology and culture**, 4(4), 2307-0919.

HILTON, JAMES L. and WILLIAM VON HIPPEL (1996) Stereotypes; In: **Annual Review of Psychology** 47:237- 271

HOFSTEDE, G. (1984). Cultural dimensions in management and planning. **Asia Pacific journal of management**, 1(2), 81-99.

KHAN, S. R., BENDA, T., and STAGNARO, M. N. (2012). Stereotyping from the perspective of perceivers and targets. **Online Readings in Psychology and Culture**, 5(1), 2307-0919.

KİM, D., PAN, Y., and PARK, H. S. (1998). High-versus low-Context culture: A comparison of Chinese, Korean, and American cultures. **Psychology and Marketing**, 15(6), 507-521.

KİTTLER, M. G., RYGL, D., and MACKİNNON, A. (2011). Special Review Article: Beyond culture or beyond control? Reviewing the use of

Hall's high-/low-context concept. **International Journal of Cross Cultural Management**, 11(1), 63-82.

KLEIN, OLIVIER, AURELIE JACOBS, SABRINA GEMOETS, LAURENT LICATA and SOPHIE M. LAMBERT (2003) Hidden Profiles and the Consensualization of Social Stereotypes: How Information Distribution Affects Stereotype Content and Sharedness; In: **European Journal of Social Psychology** 33:755-777

KLUCKHOHN, C. K. (1949). *Mirror for man: the relation of anthropology to modern life*. Berkeley, CA: **Whittlesey House**.

KLUCKHOHN, C. K. (1951). Values and value orientations in the theory of action. In T. Parsons and E. A. Shils (Eds.), *Toward a general theory of action*. Cambridge, MA: **Harvard University Press**.

KROEBER, A. L. and KLUCKHOHN, C. K. (1952) *Culture: A critical review of concepts and definitions*. Cambridge, MA: **Peabody Museum**.

KRUEGER, JOACHIM (1996) Probabilistic National Stereotypes; In: **European Journal of Social Psychology**; 26:961-980

LANGENHOVE, L. V., and HARRÉ, R. (1994). Cultural stereotypes and positioning theory. **Journal for the Theory of Social Behaviour**, 24(4), 359-372.

LEVASHOV, V. K., and GREBNIYAK, O. V. (2020). Digital culture of Russian society and state. **Social Research**, (5), 79-89.

LOW, L. F., and PURWANINGRUM, F. (2020). Negative stereotypes, fear and social distance: A systematic review of depictions of dementia in popular culture in the context of stigma. **BMC geriatrics**, 20(1), 1-16.

LU, J. G., LIU, X. L., LIAO, H., and WANG, L. (2020). Disentangling stereotypes from social reality: Astrological stereotypes and discrimination in China. **Journal of Personality and Social Psychology**, 119(6), 1359.

LUBYSHEV, E. A., KRASILNIKOV, A. A., and LUBYSHEVA, G. S. (2020). Sports facilities as a driving factor in the development of mass physical culture in society. In *Proceedings of the IX International*

Scientific and Practical Internet Conference "Modern Challenges and Actual Problems of Science, **Education and Production: Intersectoral Disputes**" (pp. 425-432).

MACIVER, MÍLNER, G. R., TESTA, N. G., GEARY, C. G., DEXTER, T. M., MULDAL, S., J. E., and LAJTHA, L. G. (1977). Bone marrow culture studies in refractory cytopenia and 'smouldering leukaemia'. **British Journal of Haematology**, 35(2), 251-261.

MACRAE, C. N., and BODENHAUSEN, G. V. (2000). Social cognition: Thinking categorically about others. **Annual Review of Psychology**, 51, 93–120.

MAIERS D. (2002) Sotsial'naia psikhologíia. Intensivnyi kurs [**Social psychology. Intensive course**]. Saint Petersburg, Praim-Evroznak Publ.

MASTER, A., and MELTZOFF, A. N. (2020). Cultural stereotypes and sense of belonging contribute to gender gaps in STEM. **International Journal of Gender, Science and Technology**, 12(1), 152-198.

METELKÍNA YU.S. (2002) Social stereotypes: formation processes, types and use in politics (information approach): author's abstract, dis. ... candidate, sociol. Sciences. - **Novosibirsk**

MÍCEVSKÍ, M., DÍAMANTOPOULOS, A., and ERDBRÜGGER, J. (2020). From country stereotypes to country emotions to intentions to visit a country: implications for a country as a destination brand. **Journal of Product & Brand Management**, 30(1), 118-131.

NASUTION, S., AMSARÍ, S., and LESTARÍ, I. (2020). The Use Of Malay Cultural Values In Improving The Malay Economic Society (**Case Of Malay Figures In Medan**). IC2LC 2020, 44.

NECULAESEI, A. N. (2017). Cultural Stereotypes as "A Revival Of Bosche`s **View**". **Review of Economic and Business Studies**, (20), 205-218.

NELSON T. (2003) The Psychology of Prejudice. Secrets of patterns of thinking, perception and behavior. - **St. Petersburg: Prime Eurosign**

- NEUBERG, S. L., WILLIAMS, K. E., SNG, O., PICK, C. M., NEEL, R., KREMS, J. A., and PIRLOTT, A. G. (2020). Toward capturing the functional and nuanced nature of social stereotypes: An affordance management approach. In **Advances in experimental social psychology** (Vol. 62, pp. 245-304). Academic Press.
- NORBEKOVA, B. (2020). In the science of psychology, the formation of ethnopsychological features and stereotypes of a person. **Архив Научных Публикаций JSPI**.
- OLIVER, C. (2016). From Class to Culture: Restricted/Elaborated Codes vs. High/Low-Context Communication in Basil Bernstein and Edward T. Hall. **Sophia University Junior College Division Faculty Journal**, 37, 73-83.
- PATE, U., AND SHARAFA, D. (2015), Cross-cultural Communication, Peace Education in Nigeria. In: **The Online Journal of Communication**, Volume 1, Issue 1.
- PINK, J. (Ed.). (2020). Muslim societies in the age of mass consumption: Politics, culture and identity between the local and the global. Cambridge Scholars Publishing.
- POLLICK, BARRY (1999) The 'Dream Team' of Martin Luther King and Television: How King used Television to Counter Stereotypes and Enhance his Antiracism Message; In: Civic Discourse: Intercultural, Interpersonal, and Global media; ed. by Micheal Prosser and K.S. Sitaram; p. 185-195; **Stanford, Conn.: Ablex**
- PUNYANUNT-CARTER, N. M. (2008). The perceived realism of African American portrayals on television. **The Howard Journal of Communications**, 19(3), 241-257.
- REPRINTSEV, A. V. (2020). Man and culture in the conditions of the formation of the post-industrial world: the dialectic of moral and aesthetic in modern social practice. In Problems Of Personal Development Under The Conditions Of Globalization: **Psychological And Pedagogical Aspects** (pp. 628-648).

- SADOKHİN A.P. (2005) **Introduction to the theory of intercultural communication.** - M.: Higher school
- SANI, FABÍO and LOUISE THOMPSON (2001) We Are what We Wear: the Emergence of Consensus in Stereotypes of Students' and Managers' Dressing Styles; In: **Social Behavior and Personality**, 29,7:695-700
- SEEMA, H. (2013), Mass Communication: Principles and Concepts. (2nd ed.), **CBS Publishers and Distributors**, Pvt, Ltd, New Delhi, India.
- SHAMSHAYOOADEH, G. (2011). Cultural literacy in the new millennium: Revisiting ED Hirsch. **International Journal of Humanities and Social Science**, 1(8), 273-277.
- SHEVCHENKO, A. V. (2019). research on the correlation Between social desirability and value orientations in adolescence. **Insight: the psychological dimensions of society**, 1, 90-95. <https://doi.org/10.32999/2663-970X/2019-1-14>
- SHTOMPKA P. (2005) Sotsiologiya: analiz sovremennogo obshchestva [Sociology: an analysis of modern society]. **Moscow, Logos Publ.**
- SOLOMON, G.A., OLUFEMÍ, S.O., AND JAMES, B.O, (2012), Models and Theories of Communication. **African Renaissance Incorporated**, Maryland, USA.
- SÖZEN, E. (1998). Modernite ev Kültürel Kimlik. **Istanbul Journal of Sociological Studies**, (25), 153-160.
- STANGOR, C. E. (2000). Stereotypes and prejudice: Essential readings. psychology press.
- STEFANENKO T.G. (1999) Ethnopsychology. - M.: Institute of Psychology of the **Russian Academy of Sciences; Academic project.**
- STEPANOV, V. N. (2003). **Provocative discourse of social and cultural communication.**
- SUKHODOL'SKAÏA N.P. (2007) Social stereotype in the life of people. *Filosofia i obshchestvo* = **Philosophy and society**, no. 3 (47), pp. 152–160

- WANG, J. (2008). A Cross-cultural Study of Daily Communication between Chinese and American--From the Perspective of High Context and Low Context. **Asian Social Science**, 4(10), 151-154.
- WILSON, T. A. (Ed.). (2020). On sacred grounds: culture, society, politics, and the formation of the cult of Confucius. **BRILL**.
- YANG, L. H., KLEINMAN, A., LINK, B. G., PHELAN, J. C., LEE, S., and GOOD, B. (2007). Culture and stigma: Adding moral experience to stigma theory. **Social science & medicine**, 64(7), 1524-1535.
- YATES, J.F., LEE, J.-W., and BUSH, J.G. (1997). General knowledge over confidence: cross-national variations, response style, and “reality.” **Organizational Behavior and Human Decision Processes**, 70, 87–94.
- YATES, J.F., LEE, J.W., and SHINOTSUKA, H. (1996). Beliefs about over confidence, including its cross-national variation. **Organizational Behavior and Human Decision Processes**, 70, 138–147
- ZAVYALOVA, N. A. (2015). Cultural communicative universals as a modern stage in the development of culture. **Knowledge. Understanding. Skill**, (1), 77-88.

TEZLER

- GÜÇLÜ, F. (2021). Stereotiplerin kişilerarası iletişime etkisinin ön yargılar bağlamında incelenmesi: Gümüşhane üniversitesi örneği. Yüksek Lisans Tezi. Gümüşhane Üniversite

ELEKTRONİK KAYNAKLAR

- POPOVYCH, I., BLYNOVA, O., ZHURAVLOVA, A., TOBA, M., TKACH, T., and ZAVATSKA, N. (2020) Optimization of development and psycho-correction of social expectations of students of foreign philology. *Revista Inclusiones*, 7(SI), 82-94. <http://www.revistainclusiones.org/index.php/inclu/article/view/1657>

ÖZGEÇMİŞ

Ad-Soyad : Rafiga Hajiyeva

Öğrenim Durumu

Yüksek Lisans: İstanbul Aydın Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sosyoloji Ana Bilim Dalı

Lisans: Marmara Üniversitesi
İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, İşletme Bölümü

Lisans: Azerbaycan, Baku
Baku Slavyan Üniversitesi